

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΘΕΣΜΟΙ & ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΥΓΕΙΑΣ»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΑΙΔΙΟΥ – ΥΓΕΙΑ
& ΠΡΟΝΟΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ ΠΑΙΔΙ»**

ΤΡΟΥΠΗ –ΚΟΥΚΟΥΤΣΗ ΕΙΡΗΝΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΚΟΡΙΝΘΟΣ

ΜΑΪΟΣ 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική μελετά την προστασία της παιδικής ηλικίας και τα δικαιώματα του παιδιού, μέσα από τις πτυχές της υγείας και πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί. Σκοπός της διπλωματικής είναι να διερευνήσει βιβλιογραφικά το ερευνητικό σώμα μέσα από μελέτες και έρευνες σχετικά με την παιδική εργασία διεθνώς και να δώσει μια πλήρη εικόνα του ζητήματος, τόσο σε επίπεδο παγκόσμιο όσο και ειδικά στην Ελλάδα.

Γενικότερα, και σε συμφωνία μεταξύ των ερευνών και των νομικών πλαισίων, το ζήτημα της παιδικής εργασίας και προστασίας του παιδιού αποτελεί αντικείμενο έντονης συζήτησης, τονίζοντας την αναγκαιότητα για αποτελεσματικές πρωτοβουλίες για την εξάλειψη ή μείωση της παιδικής εργασίας και της θέσπισης κατάλληλων μέτρων για την επίλυση του προβλήματος όπου δεν υφίστανται αυτά.

Με βάση τα στοιχεία της βιβλιογραφικής έρευνας, η παιδική εργασία παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα σε πολλά μέρη του κόσμου, με πολλαπλές συνέπειες, ιδίως λόγω της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας και δυστυχώς με το χάσμα να μεγαλώνει αναφορικά με τις απόψεις γύρω από το πολυσύνθετο φαινόμενο της παιδικής εργασίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της UNICEF, η παιδική εργασία στερεί από τα παιδιά το δικαίωμά τους να πάνε στο σχολείο, τα εκθέτει στη βία, και ενισχύει τον κύκλο της φτώχειας.

Ενώ παρατηρείται σήμερα κάποια θετική διαπίστωση ως προς τη μείωση εκδήλωσης του φαινομένου, η πρόοδος είναι υπερβολικά αργή, με την παιδική εργασία να συνιστά απειλή όχι μόνο για την υγεία και την ευημερία των παιδιών, αλλά να αποτελεί απειλή και σε εθνικές οικονομίες αλλά και αναφορικά με την επίτευξη των στόχων για παγκόσμια ανάπτυξη. Ένα αποτελεσματικό λοιπόν σύστημα προστασίας του εργαζόμενου παιδιού είναι αναγκαίο και θα πρέπει να περιλαμβάνει ισχυρές συνιστώσες υγείας και πρόνοιας και να αντικατοπτρίζει τις κοινωνικές νόρμες της κοινωνίας και τις προσπάθειες για την ενίσχυση της κοινωνικής αλλαγής ώστε να επιφέρουν ένα τέλος στην εκμετάλλευση και βία κατά των παιδιών.

Αρκετές είναι οι χώρες που αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην προσέγγιση συστημάτων υγείας και πρόνοιας του εργαζόμενου παιδιού, συμπεριλαμβανομένων

των νομικών μεταρρυθμίσεων, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας και της συλλογής δεδομένων και πληροφοριών για την παιδική εργασία. Για την Ελλάδα δεν υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία για την παιδική εργασία – με το ποσοστό να κυμαίνεται για το 2013 στο 1.4% - οπότε προτείνεται στο μέλλον να ενταθεί η ερευνητική σκοπιά των μελετητών γύρω από το θέμα αυτό και να συγκεντρωθούν στατιστικά στοιχεία επαρκή για να αναλυθεί το ζήτημα στη χώρα μας, ακόμη και σε συγκριτική ανάλυση με άλλες χώρες της Ευρώπης. Τέλος, πρωτογενής έρευνα σε φορείς δράσης στην Ελλάδα, όπως το Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το Χαμόγελο του Παιδιού, τον Συνήγορο του Πολίτη/ Συνήγορο του Παιδιού, την Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, το Παρατηρητήριο Πρόληψης της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού δύναται να δώσουν εις βάθος απαντήσεις στο ζήτημα της παιδικής εργασίας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Για τη διεκπεραίωση της παρούσας Διπλωματικής Εργασίας, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Καρακατσάνη Δέσποινα, για την εμπιστοσύνη που επέδειξε στο πρόσωπό μου, την άμεση ανταπόκρισή της, την πολύτιμη βοήθειά της και στήριξή της και την άψογη συνεργασία που είχαμε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας αυτής.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους Αναπληρωτές καθηγητές κ. Σουλιώτη Κυριάκο και κ. Σπυριδάκη Εμμανουήλ για την τιμή που μου έκαναν, να παρίστανται στην Τριμελή Επιτροπή Αξιολόγησης.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τον σύζυγό μου για την κατανόηση, τη συμπαράσταση και την υπομονή που επέδειξε σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Την παρούσα Διπλωματική Εργασία, την αφιερώνω από καρδιάς στα αγαπημένα μου παιδιά, Βαγγέλη και Γιώργο.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Το ζήτημα της παιδικής εργασίας	7
Ο σκοπός και η σημαντικότητα της διπλωματικής	9
Η δομή της διπλωματικής	10
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	11
1.1 Η έννοια της παιδικής ηλικίας	11
1.1.1 Οριοθέτηση	11
1.1.2 Ιστορικά στοιχεία και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις	12
1.2 Προστασία της παιδικής ηλικίας.....	15
2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	17
2.1 Τα δικαιώματα του παιδιού και η προστασία αυτών.....	17
2.1.1 Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού	25
2.2 Εκστρατείες για την προστασία της παιδικής ηλικίας και την παιδική εργασία.....	30
3. ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ.....	42
3.1 Το ζήτημα της εκμετάλλευσης/ κακοποίησης στην παιδική εργασία και οι συνολικές συνέπειες	42
3.2 Το πλαίσιο Υγείας & Πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί	48
4. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΧΩΡΩΝ.....	57
4.1 Στατιστικά και εμπειρικά στοιχεία για την ελληνική πραγματικότητα	57
4.2 Στατιστικά και εμπειρικά στοιχεία διεθνώς.....	65
5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	84

ΛΙΣΤΑ ΠΙΝΑΚΩΝ – ΣΧΗΜΑΤΩΝ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Πίνακας 1	60
Πίνακας 2	63
Πίνακας 3	65
Πίνακας 4	66
Πίνακας 5	67
Πίνακας 6	68
Πίνακας 7	71
Σχήμα 1.....	55
Διάγραμμα 1.....	33
Διάγραμμα 2.....	44
Διάγραμμα 3.....	45
Διάγραμμα 4.....	45
Διάγραμμα 5.....	58
Διάγραμμα 6.....	59
Διάγραμμα 7.....	61
Διάγραμμα 8.....	62
Διάγραμμα 9.....	64
Διάγραμμα 10.....	69
Διάγραμμα 11.....	70
Διάγραμμα 12.....	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ζήτημα της παιδικής εργασίας

Η παιδική εργασία παραμένει σήμερα ένα πολύ διαδεδομένο πρόβλημα ανά τον κόσμο, όπου μπορεί να επιφέρει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία και στην ανάπτυξη των παιδιών. Αν και κυρίως συνιστά ένα πρόβλημα εμφανιζόμενο στις αναπτυσσόμενες χώρες, είναι επίσης δυνατό ένα παιδί να εργάζεται σε επικίνδυνες δραστηριότητες και στις ανεπτυγμένες χώρες. Το προφίλ της παιδικής εργασίας τόσο σε ανεπτυγμένες όσο και σε αναπτυσσόμενες χώρες, καθώς και οι συνέπειες και οι κίνδυνοι αυτής μελετώνται στη διεθνή βιβλιογραφία, με εκτενή αναφορά σε επιδημιολογικά στοιχεία σχετικά με την υγεία των παιδιών σε σύγκριση με τους ενήλικες. Συνάμα οι έρευνες καλύπτουν τις ανησυχίες των ερευνητών σχετικά με τις επιπτώσεις της παιδικής εργασίας στην υγεία, προτείνοντας πολιτικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταπολέμηση των επιβλαβών συνεπειών της παιδικής εργασίας (Fassaetal., 2000).

Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO, 2013), ο αριθμός των παιδιών που εργάζονται σε παγκόσμια κλίμακα έχει μειωθεί κατά ένα τρίτο από το 2000, από 246 εκατομμύρια παιδιά σε 168 εκατομμύρια παιδιά. Περισσότερο από το ήμισυ εξ αυτών, 85 εκατομμύρια, βρίσκονται σε επικίνδυνη εργασία (από 171 εκατομμύρια το 2000). Η Ασία και ο Ειρηνικός εξακολουθούν να έχουν μεγάλα ποσοστά παιδικής εργασίας (σχεδόν 78 εκατομμύρια παιδιά ή 9,3% του παιδικού πληθυσμού), αλλά η υποσαχάρια Αφρική συνιστά την περιοχή με την υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης της παιδικής εργασίας (59 εκατομμύρια παιδιά, πάνω από 21% του παιδικού πληθυσμού). Υπάρχουν 13 εκατομμύρια (8,8%) παιδιά που εργάζονται στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική ενώ στην Μέση Ανατολή και στη Βόρεια ο αριθμός φτάνει τα 9,2 εκατομμύρια (8,4%). Η γεωργία παραμένει μακράν ο πιο διαδεδομένος τομέας όπου συναντάμε παιδιά να εργάζονται (98 εκατομμύρια ή 59%), ενώ σημαντικά ποσοστά απορροφούν οι υπηρεσίες (54 εκατομμύρια παιδιά) και η βιομηχανία (12 εκατομμύρια παιδιά) – ως επί το πλείστον στην άτυπη οικονομία. Αναφορικά με το φύλο, η παιδική εργασία μεταξύ των κοριτσιών μειώθηκε κατά 40% από το 2000, σε σύγκριση με μείωση 25% για τα αγόρια.

Αν και στην Ευρώπη, σύμφωνα με την UNICEF, το πρόβλημα είναι υπό έλεγχο, λόγω του ότι και η σχολική διαρροή είναι οριακή και οι έλεγχοι εργασίας είναι αρκετά αυστηροί, τα ποσοστά σε Ασία, Αφρική και Λατινική Αμερική είναι αποκαρδιωτικά, δείχνοντας την επιτακτική ανάγκη επίλυσης του φαινομένου. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με τα στοιχεία της UNICEF, η παιδική εργασία διαχρονικά παρουσιάζει φθίνουσα πορεία, με τα δεδομένα να δείχνουν πως το 2013 το ποσοστό των εργαζομένων παιδιών (15-18 ετών) στον αντίστοιχο συνολικό πληθυσμό των παιδιών στη χώρα μας ήταν μόλις 1,4% ή 6.430 παιδιά, ενώ το ποσοστό των οικονομικά μη ενεργών παιδιών είναι η πλειοψηφία (95,6%) του αντίστοιχου συνολικού πληθυσμού. Μεγαλύτερα ποσοστά οικονομικά ενεργών παιδιών συγκεντρώνει η Αττική (23,7%), έπειτα η Θεσσαλία (13,6%), η Κεντρική Μακεδονία (12,9%) και η Στερεά Ελλάδα (9,2%). Σύμφωνα με τα στοιχεία της UNICEF, σημαντικό ρόλο στην παραπάνω κατάσταση έχει παίζει η οικονομική κρίση που πλήττει τη χώρα. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, έχουν ως αποτέλεσμα την ένταση μέσα στην οικογένεια και την εκδήλωση βίας, τη δυσκολία πρόσβασης στα βασικά αγαθά, αλλά και σε υπηρεσίες υγείας, ασφάλισης, πρόνοιας και εκπαίδευσης. Έτσι αυξάνεται η φτώχεια και η αποστέρηση των παιδιών και επιδεινώνονται δραματικά οι συνθήκες διαβίωσης πολλών παιδιών.

Είναι εύλογο πως η παιδική εργασία αποτελεί εμπόδιο στο να αναπτύξουν τα παιδιά τις ικανότητές τους και να διευρύνουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους, αλλά και την κοινωνική τους θέση μέσα από το σχολείο. Αξιοσημείωτο είναι πως βασικά δικαιώματα του παιδιού όπως το δικαίωμα στη μόρφωση και το δικαίωμα στο παιχνίδι δεν υφίσταται για τα παιδιά αυτά, φέρνοντας τεράστιες συνέπειες στη ζωή τους. Η επικινδυνότητα που σε πολλές περιπτώσεις χαρακτηρίζει την παιδική εργασία, η πολύωρη εργασία, η εκμετάλλευση της βιομηχανίας του σεξ είναι κάποια από τα πλέον γνωστά στοιχεία του φαινομένου, που οδηγούν σε ψυχολογικά τραύματα, καθυστέρηση στην πνευματική και σωματική ανάπτυξη του παιδιού που δουλεύει, σοβαρούς τραυματισμούς ή ακόμη και θάνατο πριν καν την εφηβεία. Ανάμεσα στους κυριότερους λόγους της ύπαρξης της παιδικής εργασίας είναι η οικονομική συνεισφορά των παιδιών στον ελλιπή οικογενειακό προϋπολογισμό, που δυστυχώς έχει ως αποτέλεσμα την εκμετάλλευσή τους από πολύ μικρή ηλικία, φέρνοντας εκατομμύρια παιδιά σε ολόκληρο τον κόσμο σε μια

κατάσταση που τους στερεί το παιδικό τους χαμόγελο και την τρυφερή ηλικία και ξεγνοιασιά.

Ο σκοπός και η σημαντικότητα της διπλωματικής

Η παρούσα διπλωματική μελετά την προστασία της παιδικής ηλικίας, το θεσμικό πλαίσιο για τα δικαιώματα του παιδιού και την υγεία και πρόνοια για το εργαζόμενο παιδί. Σκοπός της είναι η βιβλιογραφική ανάλυση και σε βάθος μελέτη του φαινομένου της παιδικής εργασίας διεθνώς, ώστε να δοθεί μια πλήρης εικόνα του ζητήματος, τόσο σε επίπεδο παγκόσμιο όσο και ειδικότερα στην Ελλάδα.

Το εν λόγω θέμα διερεύνησης είναι σημαντικό, καθώς όπως αναφέρθηκε, η παιδική εργασία παραμένει σήμερα ένα πολύ διαδεδομένο πρόβλημα ανά τον κόσμο, και μπορεί να έχει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία και στην ανάπτυξη των παιδιών, ψυχολογικές, συναισθηματικές και σωματικές. Όπως διατυπώνει και σε έρευνα της η UNICEF, είναι εκατομμύρια τα παιδιά στον κόσμο που κάθε χρόνο βρίσκονται μακριά από τις σχολικές αίθουσες, και μετατρέπονται σε φθηνά εργατικά χέρια, αντί να μορφώνονται, γεγονός που σε συνδυασμό με τις συνθήκες φτώχειας και με την αδυναμία των κρατών να προστατέψουν τα παιδιά αποτελεί σημείο έντονης ανησυχίας για τη διεθνή κοινότητα. Η μείωση της πρόσβασης στην ποιοτική εκπαίδευση καθώς και η διάκριση των παιδιών συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, ωθούν τα παιδιά σε επιβλαβείς μορφές εργασίας. Η αποτροπή της παιδικής εργασίας προέρχεται από την αναγνώριση, την αναζήτηση των αιτιών της και την ανάδειξη μέτρων κοινωνικής προστασίας για τα παιδιά και τις οικογένειές τους.

Όσον αφορά την ελληνική πραγματικότητα, και σύμφωνα με μελέτη της Αρτέμη (2014), αν και ο ελληνικός νόμος ορίζει αυστηρά την απαγόρευση της εργασίας των ανηλίκων κάτω των 15 ετών, εντούτοις δεν είναι εφικτό να ελεγχθούν όλοι εκείνοι που παρανόμως απασχολούν παιδιά, λόγω μη πλήρους στελέχωσης της Επιθεώρησης Εργασίας και δυσκολίας πρόσβασης στις δυσπρόσιτες γεωγραφικά περιοχές, με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο να εφαρμοστεί στην πράξη ο νόμος. Συνάμα, η γραφειοκρατία των υποθέσεων και η παραβίαση της εργατικής νομοθεσίας είναι εμπόδια στην άρτια εφαρμογή των κανονισμών. Η παιδική εργασία στην Ελλάδα βρίσκεται στο περιθώριο της έρευνας, όχι διότι οι ερευνητές και οι μελετητές

δεν διερευνούν το ζήτημα, αλλά κυρίως γιατί η απασχόληση αποτελεί κορυφαίο θέμα προβληματισμού στη σχέση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση, φέρνοντας στο περιθώριο κάθε είδους σχετικό ερευνητικό προβληματισμό και δημιουργώντας κενά στοιχείων σε πολλές επίσημες ευρωπαϊκές στατιστικές αναφορές. Διαφαίνεται λοιπόν πως η παρούσα διπλωματική δύναται να συνεισφέρει σημαντικά και να αναδείξει χρήσιμα στοιχεία για την παιδική εργασία, διεθνώς αλλά και για την ελληνική πραγματικότητα.

Η δομή της διπλωματικής

Προκειμένου η παρούσα διπλωματική να διερευνήσει βιβλιογραφικά το εξεταζόμενο ζήτημα, επιλέγεται η ανάπτυξη στις ακόλουθες ενότητες:

Εισαγωγή, όπου δίνεται η εικόνα του θέματος γενικά, ο σκοπός και η σπουδαιότητα της παρούσας διπλωματικής και οι τίτλοι των κεφαλαίων.

Κεφάλαιο 1. Θεωρητικό πλαίσιο, όπου παρουσιάζεται η έννοια της παιδικής ηλικίας (οριοθέτηση και ιστορικά στοιχεία) και η έννοια της προστασίας της παιδικής ηλικίας.

Κεφάλαιο 2. Νομοθετικό πλαίσιο, όπου παρουσιάζονται τα δικαιώματα του παιδιού και η προστασία αυτών, με αναφορά στη Διεθνή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι εκστρατείες για την προστασία της παιδικής ηλικίας και την παιδική εργασία.

Κεφάλαιο 3. Παιδική εργασία και Συνέπειες, όπου περιγράφεται το ζήτημα της εκμετάλλευσης/ κακοποίησης στην παιδική εργασία και οι συνολικές συνέπειες, καθώς και το πλαίσιο Υγείας & Πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί.

Κεφάλαιο 4. Δεδομένα χωρών - Στατιστικά και εμπειρικά στοιχεία, όπου δίνεται η εικόνα για την ελληνική πραγματικότητα και η κατάσταση άλλων χωρών, κάνοντας σύγκριση της Ελλάδας με άλλες χώρες διεθνώς μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση των υπάρχουσών ερευνών και τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία.

Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα και Προτάσεις

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Η έννοια της παιδικής ηλικίας

1.1.1 Οριοθέτηση

Σύμφωνα με μελέτη του Κουτρούκη (2014:373), η παιδική ηλικία οριοθετείται στο πλαίσιο των ηλικιών κάτω των 15 ετών, με το παιδί να ορίζεται ως «το πρόσωπο κάτω των 15 ετών που ακόμη υπόκειται σε υποχρεωτική πλήρη φοίτηση στο σχολείο σύμφωνα και με την εθνική νομοθεσία».

Ο Mills (2000) ορίζει την παιδική ηλικία «ως κοινωνική δόμηση αλληλένδετη με μεταβλητές όπως η φυλή, η κοινωνική τάξη, ο πολιτισμός, το φύλο και ο χρόνος» (Mills, 2000:9).

Με κοινωνιολογικούς όρους οι James & Prout (1990) ορίζουν πως η παιδική ηλικία πρέπει να εξεταστεί ως «μια δυναμική κοινωνική και ιστορική δόμηση ... ένα συνεχές βιώσιμο και δημιουργούμενο κοινωνικό φαινόμενο το οποίο διακρίνεται για την αξία του στο παρόν, το παρελθόν αλλά και το μέλλον» (James & Prout, 1990:231).

Η παιδική ηλικία μπορεί να οριοθετηθεί και κατανοηθεί από διαφορετικές απόψεις, είτε ως «ηλικιακή ή κοινωνική ομάδα, είτε ως μέρος της οικογενειακής δομής, ή η ‘επόμενη γενιά’ και οι μελλοντικοί γονείς οδηγώντας σε διαφορετικές ερμηνείες» (Katz, 2001:44).

Κατά τον Πεχτελίδη (χ.χ), η έννοια της παιδικής ηλικίας αφορά το πρώιμο στάδιο της ζωής του ατόμου, με ένα σύνολο από διαφορετικές αντιλήψεις και προσδοκίες να αφορούν τις δυνατότητες και τις ικανότητες των παιδιών, καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισης των παιδιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της διαφορετικής κοινωνικής κατασκευής της παιδικής ηλικίας είναι η παιδική εργασία που είναι και το πεδίο της παρούσας μελέτης. Μέσα από τις νεωτερικές αναπαραστάσεις της παιδικής ηλικίας διαφαίνεται και εκδηλώνεται η σχέση παιδιού και ενήλικα και ταυτόχρονα φυσικοποιείται η παιδική ηλικία ως ξεχωριστή

κατηγορία με καθορισμένα όρια. Τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως μια ειδική κοινωνική κατηγορία που συγκροτείται σε αντιπαράθεση προς τους ενήλικες.

Αξίζει να αναφερθεί σύμφωνα με έρευνα της Καλδή, πως η παιδική ηλικία χαρακτηρίζεται από ποικίλα στάδια ανάπτυξης και από βιολογική ανωριμότητα, προσελκύοντας έντονα το ενδιαφέρον των ερευνών των ψυχολόγων, ενώ συνάμα η κοινωνική της διάσταση απορροφά και το ερευνητικό ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων, τονίζοντας πως τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως κοινωνικά εξελισσόμενα όντα.

1.1.2 Ιστορικά στοιχεία και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις

Ιστορικά, η κοινωνική επινόηση της παιδικής ηλικίας οριοθετείται από τον Philip Aries (1990) κατά τον οποίο η παιδική ηλικία δεν υπήρχε στον Μεσαίωνα ως ξεχωριστή κοινωνική κατηγορία, ενώ χαρακτηριστικά όπως ο ίδιος δηλώνει «Το παιδί έμπαινε στον κόσμο των ενηλίκων, μόλις περνούσε από το στάδιο της υψηλής θνησιμότητας» (Aries, 1990: 198). Με το πέρασμα στις βιομηχανικές κοινωνίες, γίνονται καθοριστικές αλλαγές στις αντιλήψεις και στις στάσεις των ενηλίκων απέναντι στην παιδική ηλικία, επιφέροντας σταδιακά την καθιέρωση της ως ξεχωριστής και ιδιαίτερης κατηγορίας. Μάλιστα, από τα τέλη του 18ου αιώνα και έπειτα η παιδική ηλικία γίνεται αντιληπτή κυρίως μέσω της οικογένειας και του σχολείου. Η κοινωνία διενέργησε θεσμοθετημένο πλαίσιο για τα παιδιά με βάση την ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών ζωής τους, καθώς και εξαιτίας του περιορισμού της αυτονομίας τους. Σύμφωνα με τον Aries, η κοινωνική επινόηση της παιδικής ηλικίας από τον 16ο αιώνα και πέρα έλαβε δράση μέσα από την ανάπτυξη και την εκδήλωση συναισθημάτων από τους ενήλικους προς τα παιδιά, το ενδιαφέρον των ηθικολόγων και παιδαγωγών για την εκπαίδευση, την πειθαρχία, τη σωματική και ψυχική υγεία, καθώς και την υγιεινή των παιδιών. Παράλληλα, αναπτύχθηκε ένα μεγάλο ενδιαφέρον για τα παιδιά από εξωοικογενειακούς παράγοντες, όπως η εκκλησία και το κράτος. Με δεδομένη την διαπίστωση πως «θα έπρεπε οι ενήλικες να γνωρίσουν καλύτερα τα παιδιά, προκειμένου να κάνουν κατάλληλες παρεμβάσεις σε αυτά» (Aries, 1990: 204), στο τέλος του 16ου και κατά τη διάρκεια του 17ου αιώνα η ψυχολογία των παιδιών αποτέλεσε σημαντικό συγγραφικό ερευνητικό πεδίο, με σκοπό να γίνει προσαρμογή στις παιδαγωγικές μεθόδους. Αυτή η προσέγγιση πέρασε

σταδιακά στην οικογενειακή ζωή, όπου οι συμβουλές προς τους γονείς ήταν να μεγαλώνουν τα παιδιά τους με πειθαρχία, αυστηρότητα και χωρίς συναισθηματισμούς (Πεχτελίδης, χ.χ).

Όπως μάλιστα διατυπώνουν οι Θεοδώρου και Καρακατσάνη (2010), οι έρευνες σχετικά με τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις γύρω από την παιδική εργασία τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα εστίαζαν στις επιβλαβείς συνέπειες της βιομηχανικής εργασίας στα παιδιά, με έντονο το στοιχείο των ιατρικών προβληματισμών γύρω από την υγεία των παιδιών. Χαρακτηριστικά, αυτή η ιατρική ανησυχία αποτέλεσε και το θεμέλιο για τον προστατευτικό νομοθετικό άξονα σε Αγγλία και Γαλλία έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ιδιαίτερα βαρύνουσας σημασίας αποτέλεσαν οι αναφορές των ερευνών για κινδύνους τόσο πνευματικούς όσο και σωματικούς, με αρχική αναφορά στα υφαντουργεία αλλά έπειτα κάνοντας εκτενή αναφορά σε όλες τις μορφές παιδικής εργασίας. Με βάση τα παραπάνω, αναπτύχθηκαν στη συνέχεια και οι πρώτες ανθρωπομετρικές μελέτες για το παιδικό σώμα και πλήρεις ερευνητικές αναφορές και ιατρικές εκθέσεις με στόχο τον περιορισμό του χρόνου της παιδικής εργασίας μέσα στο νομοθετικό πλαίσιο.

Μεταγενέστεροι ιστορικοί άσκησαν κριτική πάνω στη βασική ιδέα του Agies, με στόχο να αναδείξουν πως η σύγχρονη παιδική ηλικία διαμορφώθηκε μέσα από τους προβληματισμούς για την παιδική εργασία, την εκπαίδευση, την εγκληματικότητα, την κοινωνική πρόνοια κλπ. Όπως δηλώνουν πολλοί ιστορικοί της παιδικής ηλικίας, η αντιμετώπιση των παιδιών στο παρελθόν ήταν διαφορετική μεν αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι η παιδική ηλικία δεν υπήρχε. Υπό αυτήν την έννοια, η νεωτερικότητα επέφερε έναν ριζικό μετασχηματισμό στον τρόπο κατανόησης και αντιμετώπισης της παιδικής ηλικίας. Στα τέλη του 19ου αιώνα, επικράτησαν οι ιδέες για τα παιδιά ότι είναι αθώα, εξαρτημένα, ευάλωτα, αγνά, ανίκανα για εργασία και έχουν ανάγκη για προστασία και πειθαρχία και με το πέρασμα στον 20ό αιώνα, οι ιδέες αυτές ενισχύθηκαν από θεσμούς όπως το σχολείο και η οικογένεια. Παρά τις κριτικές στο πλαίσιο του Agies, η έρευνά του συνέφερε σημαντικά στη μελέτη της παιδικής ηλικίας εντείνοντας τον προβληματισμό σε ζητήματα που αποδίδονται σε αυτήν. Ενδιαφέρουσα είναι και η ιστορική προσέγγιση της Zelizer (1985), η οποία αναφέρεται στον μετασχηματισμό της αξίας του παιδιού, κυρίως με κριτήρια συναισθηματικά και τονίζει πως η αυξανόμενη συναισθηματική αξία του παιδιού έχει μια αντιφατική συνέπεια, την εμπορευματοποίηση της ζωής του, η οποία γίνεται

φανερή με την υιοθεσία και πώληση παιδιών, την ασφάλεια ζωής και την αποζημίωση σε περίπτωση άδικου θανάτου κάποιου παιδιού (Πεχτελίδης, χ.χ).

Όπως αναφέρει η Κουτσούκου (2013), στη δεκαετία του 1980 αμφισβητείται η αντιμετώπιση της παιδικής ηλικίας ως μια φυσική κατάσταση και αντιμετωπίζεται ως ξεχωριστή κοινωνική κατηγορία. Ο δρόμος προς την ενηλικίωση παίρνει φυσικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Το παιδί αναγνωρίζεται ως «ενεργητικό υποκείμενο» που μπορεί να συμβάλλει σε θέματα που σχετίζονται με το ίδιο, αλλά και με την παιδική ηλικία.

Τα ιστορικά και ανθρωπολογικά δεδομένα αναφορικά με τη φύση της παιδικής ηλικίας αναδεικνύουν το ζήτημα της παιδικής σεξουαλικότητας, όπου η κλασική μελέτη της Margaret Mead (1928, όπ. αναφ. στο Gittins 2009) διερεύνησε για πρώτη φορά τις παιδικές εμπειρίες γύρω από τη σεξουαλικότητα με τους όρους των ίδιων των παιδιών και χωρίς να τις αξιολογήσει αρνητικά με γνώμονα τα δυτικά ιδεώδη για την παιδική ηλικία και τη σεξουαλικότητα, γεγονός που έδωσε ιδιαίτερη αξία στο επιστημονικό έργο της. Η παιδική σεξουαλικότητα αναδεικνύεται μέσα από τις ιστορικές έρευνες ως μια πολιτισμική κατασκευή, η οποία εξαρτάται από το κοινωνικό πλαίσιο, με πληθώρα εθνογραφικών μελετών να δείχνει διαφορετικές νοηματοδοτήσεις του σεξ, του σώματος και της παιδικής ηλικίας (Herdt, 1993). Η παιδική ηλικία φαίνεται ως έννοια να είναι ιστορικά, ταξικά και έμφυλα καθορισμένη, με τα γνωρίσματα που αποδίδονται στην ηλικία αυτή να είναι η αθωότητα, η ευαλωτότητα και η εξάρτηση (Πεχτελίδης, χ.χ).

Σύμφωνα με έρευνα της Καλδή, ο διάλογος για την παιδική ηλικία εστιάζεται σε δύο διαφορετικές αντιλήψεις για τα παιδιά: αυτή που ορίζει το παιδί ως «εξελισσόμενο άνθρωπο» και αυτή που ορίζει το παιδί ως «ανθρώπινη ύπαρξη». Κατά τον Wartodsky (1981:199) «η παιδική ηλικία γίνεται αντιληπτή ως μέρος της κοινωνικής δομής επηρεασμένη και επηρεάζοντας κοινωνικές σχέσεις». Μέσα από τις σύγχρονες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις φαίνεται πως τα παιδιά μελετώνται από την σκοπιά των δικών τους εμπειριών και όχι αποκλειστικά των ενηλίκων. Καθώς ένα από τα κυριότερα ζητήματα στην έννοια της παιδικής ηλικίας είναι η εξάρτηση των παιδιών από τους ενήλικες (Prout, 1997; Rudduck & Flutter, 1999) είναι σημαντικό να υπάρχει πλήρης κατανόηση των δεσμών και σχέσεων ανάμεσα σε οικονομικές, κοινωνικές και δημογραφικές συνθήκες στις οποίες τα παιδιά ζουν, καθώς και πώς τα

παραπάνω επιδρούν στην ανάπτυξη των παιδιών και ποιους πιθανούς κινδύνους φέρουν για την παιδική ηλικία.

1.2 Προστασία της παιδικής ηλικίας

Η παιδική ηλικία, καθώς αφορά την ανηλικότητα, αποτελεί μια περίοδο της ζωής που το άτομο δεν έχει διαμορφώσει πλήρως την προσωπικότητά του, οπότε και είναι ευάλωτο και επηρεάζεται ιδιαίτερα από τις ενέργειες των ενηλίκων. Αυτό προσδίδει αυτόματα το δικαίωμα να απολαμβάνει ειδικής προστασίας από τον νομοθέτη, τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού – το οποίο αναλύεται στο επόμενο κεφάλαιο εκτενώς - οριοθετείται μέσα από μια πληθώρα διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων αλλά και διατάξεων στην εσωτερική έννομη τάξη της Ελλάδας, μεταξύ αυτών (Ελληνική Εθνική Επιτροπή Unicef, 2016):

- Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)
- Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ)
- Συμβούλιο της Ευρώπης
- Ευρωπαϊκή Ένωση
- Διάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο.

Από τις ήδη υπάρχουσες αλλά και πρόσφατες μελέτες περί προστασίας της παιδικής ηλικίας, οι έρευνες δείχνουν πως η φύση της προστασίας των παιδιών τοποθετείται στο πλαίσιο της «κοινωνίας διακινδύνευσης», όπως χαρακτηριστικά ορίζει ο Ferguson (1997), κάνοντας λόγο για τα φαινόμενα παιδικής κακοποίησης τα οποία έχουν αποκτήσει διεθνή αναγνώριση ως προς την αναγκαιότητα προστασίας των παιδιών και για τους κινδύνους που επιφέρουν για το μέλλον των παιδιών. Σε ανάλογη έρευνα του Liebel (2015) επιβεβαιώνεται πως είναι επιτακτική ανάγκη, παιδιά και νεολαία να προστατεύονται από κατάλληλα πρότυπα που θα τονίζουν τα δικαιώματά τους, με μέτρα προστασίας που θα τους εξασφαλίζουν να ζουν με αξιοπρέπεια. Το ζήτημα της προστασίας των παιδιών, ιδίως όσον αφορά την παιδική εργασία, δημιουργεί έντονο προβληματισμό τονίζοντας πως όλα τα εργαζόμενα

παιδιά έχουν το δικαίωμα να προστατεύονται από το κράτος σε όλα τα επίπεδα, μέσω της οικογένειας και κοινωνίας, από την οικονομική εκμετάλλευση και κάθε εργασία που είναι επικίνδυνη, και η οποία θέτει σε κίνδυνο ιδίως το δικαίωμά τους στην εκπαίδευση, την υγεία, την αξιοπρέπεια και την συνολική ανάπτυξη τους. Συνεπώς, το κράτος πρέπει να αναλαμβάνει να πραγματοποιεί ολοκληρωμένη πρόληψη και προστασία σε όλα τα επίπεδα για τα εργαζόμενα παιδιά κάτω από την ηλικία των 14, και ιδίως για οικογένειες σε συνθήκες ακραίας φτώχειας. Το ζήτημα της παιδικής εργασίας και προστασίας της παιδικής ηλικίας αποτελεί πεδίο έρευνας και των Aktar & Abdullah (2013), οι οποίοι διενέργησαν μελέτη περί της παιδικής εργασίας στο Bangladesh τονίζοντας την παγκόσμια ανησυχία του φαινομένου της παιδικής εργασίας, με τη φτώχεια να θεωρείται ως ένας από τους κύριους λόγους εκδήλωσης του φαινομένου. Όπως δηλώνουν οι παραπάνω ερευνητές, η παιδική εργασία μπορεί να βλάψει την υγεία, τη σωματική ανάπτυξη και την εκπαίδευση των παιδιών, εγείροντας την ανάγκη για αυξημένη κοινωνική και πολιτική προσοχή στο παιδί όσον αφορά την προστασία του. Γενικότερα, και σε συμφωνία μεταξύ των ερευνών, το ζήτημα της παιδικής εργασίας και προστασίας του παιδιού αποτελεί αντικείμενο έντονης συζήτησης, τονίζοντας την αναγκαιότητα για αποτελεσματικές πρωτοβουλίες για την εξάλειψη ή μείωση της παιδικής εργασίας και της θέσπισης κατάλληλων μέτρων για την επίλυση του προβλήματος όπου δεν υφίστανται αυτά.

2. ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

2.1 Τα δικαιώματα του παιδιού και η προστασία αυτών

Σύμφωνα με την Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef (2016:7), και καθώς υφίσταται το ζήτημα της ανηλικότητας, «το παιδί τίθεται σε θεσμικό πλαίσιο ειδικής προστασίας από τον νομοθέτη, τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού απαρτίζεται από πλήθος διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων που δεσμεύουν την Ελλάδα, αλλά και από ένα σύνολο διατάξεων στην εσωτερική έννομη τάξη. Μεταξύ αυτών, ιδιαίτερη θέση κατέχει η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, της οποίας η εφαρμογή επιβλέπεται από την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών». (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:7-8). Η Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού επιβλέπει την εφαρμογή της ΔΣΔΠ και των δύο Προαιρετικών Πρωτοκόλλων της. Τα Κράτη- Μέλη που δεσμεύονται από τη Σύμβαση είναι υποχρεωμένα να συντάσσουν Έκθεσεις σχετικά με την τήρηση και εφαρμογή των αναφερομένων δικαιωμάτων και να τις υποβάλλουν στην Επιτροπή. Η Επιτροπή αφού εξετάσει την κάθε Έκθεση ξεχωριστά, προβαίνει σε παρατηρήσεις και συστάσεις. Η Ελλάδα υπέβαλλε την πρώτη Έκθεση στην Επιτροπή, το 2000 και τη δεύτερη και Τρίτη Έκθεση, το 2009. Έκθεση υπέβαλλε επίσης και ο Συνήγορος του Πολίτη με τίτλο: «Διαπιστώσεις και Προτάσεις της Ανεξάρτητης Αρχής για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού στην Ελλάδα (Ιούλιος 2003- Δεκέμβριος 2011)» (<https://ddp.gr/nomoi-k-dikaiomata>).

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) ιδρύθηκε στις 24 Οκτωβρίου 1945 και 192 χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο αποτελούν σήμερα τα Κράτη- Μέλη του. Σύμφωνα με τον Καταστατικό του Χάρτη, οι 4 σκοποί των Ηνωμένων Εθνών είναι: α) η διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας διεθνώς, β) η διατήρηση φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα έθνη, γ) η συνεργασία μεταξύ των Κρατών- Μελών για την επίλυση οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και ανθρωπιστικών προβλημάτων και η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ανεξάρτητα από τη φυλή και το

θρήσκευμα, δ) η καθιέρωσή τους ως κέντρο συντονισμού των ενεργειών.
(www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14)

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) έχει ως κύριο σκοπό την αντιμετώπιση της φτώχειας και την ίση μεταχείριση μεταξύ των δύο φύλων, μεταξύ πολιτών και μεταναστών και μεταξύ λευκών και μαύρων. Τα μέτρα που προβάλλουν οι Συμβάσεις της ΔΟΕ, προσαρμόζονται εύκολα στις συνθήκες της εκάστοτε χώρας. (Σακελλαρόπουλος, 2011).

Τα σημαντικότερα κείμενα για τα δικαιώματα και την προστασία των παιδιών, σε επίπεδο εθνικό και διεθνές, τα οποία και αποτελούν δέσμευση για τη χώρα μας, είναι (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:7-8):

α) Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ)

- Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α' 192).
- Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλη σύρραξη, που κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 3080/2002 (ΦΕΚ Α' 312). Η χώρα μας για την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου, υπέβαλλε αρχική Έκθεση το 2010, στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού. Σύμφωνα με το εν λόγω Πρωτόκολλο, τα Κράτη-Μέλη δεσμεύονται ότι δεν θα επιστρατεύονται στις ένοπλες δυνάμεις τους, πρόσωπα που δεν έχουν κλείσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους, ούτε θα παίρνουν μέρος σε εχθροπραξίες. Σε περίπτωση εθελοντικής κατάταξής τους θα πρέπει να ισχύει εγγύηση ότι η κατάταξη είναι εθελοντική, υπάρχει συγκατάθεση των γονέων και τα πρόσωπα είναι πλήρως ενημερωμένα για τα καθήκοντά τους.
- Προαιρετικό Πρωτόκολλο στην Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία, που κυρώθηκε με τον Ν. 3625/2007 (ΦΕΚ Α' 290). Και εδώ, η Ελλάδα υπέβαλλε αρχική Έκθεση στην Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού, το 2011. Σύμφωνα με το Πρωτόκολλο, κάθε Κράτος- Μέλος οφείλει να εξασφαλίσει και να προφυλάξει πλήρως το παιδί, από πράξεις που έχουν σχέση με την εμπορία παιδιών, τη γενετήσια εκμετάλλευσή τους, την πώληση οργάνων τους, τη συμμετοχή τους σε καταναγκαστικές εργασίες και την προώθησή τους στην παιδική πορνεία και πορνογραφία. Τα Κράτη- Μέλη

οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα μέτρα για τη δίωξη και τιμωρία αυτών που προκαλούν τις ανωτέρω αξιόποινες πράξεις. Οφείλουν επίσης να συνεργάζονται τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο προκειμένου να καταπολεμηθούν τα αίτια που τις προκαλούν και να βοηθήσουν τα παιδιά-θύματα στη σωματική και ψυχική τους αποκατάσταση αλλά και στην κοινωνική επανένταξή τους.

- Πρωτόκολλο για την πρόληψη, καταστολή και τιμωρία της διακίνησης προσώπων, ιδιαίτερα γυναικών και παιδιών, που συμπληρώνει την Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, Ν. 3875/2010 (ΦΕΚ Α'158). Αντικείμενο της Σύμβασης είναι η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των Κρατών- Μερών για την πρόληψη, διερεύνηση, καταπολέμηση και δίωξη εγκλημάτων διεθνικής φύσης που αφορούν οργανωμένη εγκληματική ομάδα. Τα Κράτη- Μέρη θα πρέπει να τηρούν την αρχή της ισότητας, της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας και να μην επεμβαίνουν σε εσωτερικές υποθέσεις άλλων Κρατών.

β) Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ)

- Σύμβαση ΔΟΕ (αρ. 138) περί του κατώτατου ορίου ηλικίας εισόδου στην απασχόληση, που κυρώθηκε με τον Ν. 1182/1981 (ΦΕΚ Α'193), βάσει του οποίου ορίζεται ως κατώτατο όριο εισόδου σε οποιαδήποτε μορφή εργασίας, το 18^ο έτος της ηλικίας. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ.3, δύναται να επιτραπεί η απασχόληση νέων από το 16^ο έτος της ηλικίας τους με την προϋπόθεση ότι δεν βλάπτονται η υγεία, η σωματική ακεραιότητα και η ηθική τους και έχουν λάβει κατάλληλη εκπαίδευση για τον αντίστοιχο κλάδο απασχόλησης. Βάσει του άρθρου 7, επιτρέπεται η απασχόληση σε ελαφρές μορφές εργασίας, ατόμων ηλικίας 13-15 ετών εφόσον αυτές δεν δύναται να βλάψουν την υγεία και την ανάπτυξή τους, ούτε να εμποδίσουν τη φοίτησή τους στο σχολείο και τη συμμετοχή τους σε εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προγράμματα.
- Σύμβαση ΔΟΕ (αρ. 182) για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και την άμεση δράση με σκοπό την εξάλειψή τους, Ν. 2918/2001 (ΦΕΚ Α'119), όπου κάθε Κράτος- Μέλος οφείλει να υλοποιήσει προγράμματα δράσης για να προστατέψει τα παιδιά από τις χειρότερες μορφές

εργασίας και να τα απομακρύνει από αυτές, εξασφαλίζοντας την κοινωνική τους επανένταξη. Να εξασφαλίζει τη δωρεάν πρόσβαση στην εκπαίδευση και τη σωστή επαγγελματική κατάρτιση, να λάβει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των κοριτσιών και να εντοπίσει τα παιδιά που έχουν εκτεθεί σε κίνδυνο από οποιαδήποτε μορφή εργασίας. Σύμφωνα με το άρθρο 3, η έκφραση ‘‘οι χειρότερες μορφές εργασίας’’ περιλαμβάνει: α) την πώληση παιδιών και το δουλεμπόριο, την υποχρεωτική εργασία λόγω χρεών, την επιστράτευσή τους και την ανάμιξή τους σε ένοπλη σύρραξη, β) την προαγωγή τους στην πορνεία και την προώθηση πορνογραφικού υλικού, γ) τη χρησιμοποίησή τους για παραγωγή και διακίνηση ναρκωτικών, δ) οποιοσδήποτε εργασίες δύναται να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία, την ασφάλεια ή την ηθική τους.

γ) Συμβούλιο της Ευρώπης

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών όπως τροποποιήθηκε από τα Πρωτόκολλα υπ’ αριθ. 11 και 14, συνοδευόμενη από το Πρόσθετο Πρωτόκολλο και το Πρωτόκολλο υπ’ αριθ. 7, Ν.Δ. 53/1974 (ΦΕΚ Α’ 256), Ν. 2400/1996 (ΦΕΚ Α’ 96), Ν. 1705/1987 (ΦΕΚ Α’ 89), Ν.3344/2005 (ΦΕΚ Α’ 133).
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης περί υιοθεσίας ανηλίκων, που κυρώθηκε με τον Ν. 1049/1980 (ΦΕΚ Α’ 114), και αφορά αποκλειστικά το θεσμικό πλαίσιο της υιοθεσίας παιδιών που δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους. Σύμφωνα με τη Σύμβαση, η υιοθεσία ισχύει εφόσον χορηγηθεί κατόπιν Αποφάσεως Δικαστικής Αρχής ή Αποφάσεως Διοικητικής Αρχής και βέβαια υπάρχει η συναίνεση και των δύο γονέων ή αυτών που νομίμως ασκούν τη γονική μέριμνα.
- Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, Ν. 1426/1984 (ΦΕΚ Α’ 32). Στο 2^ο μέρος του περιλαμβάνει 19 άρθρα που έχουν ως εξής:
 - Άρθρο 1, «Δικαίωμα για εργασία»
 - Άρθρο 2, «Δικαίωμα για δίκαιες συνθήκες εργασίας»
 - Άρθρο 3, «Δικαίωμα για ασφαλείς και υγιεινές συνθήκες εργασίας»
 - Άρθρο 4, «Δικαίωμα για δίκαιη αμοιβή»
 - Άρθρο 5, «Συνδικαλιστικό δικαίωμα»

- Άρθρο 6, «Δικαίωμα συλλογικής διαπραγμάτευσης»
 - Άρθρο 7, «Δικαίωμα των παιδιών και των νεαρών προσώπων για προστασία»
 - Άρθρο 8, «Δικαίωμα των εργαζόμενων γυναικών για προστασία»
 - Άρθρο 9, «Δικαίωμα για επαγγελματικό προσανατολισμό»
 - Άρθρο 10, «Δικαίωμα για επαγγελματική εκπαίδευση»
 - Άρθρο 11, «Δικαίωμα για προστασία της υγείας»
 - Άρθρο 12, «Δικαίωμα για κοινωνική ασφάλεια»
 - Άρθρο 13, «Δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική αντίληψη»
 - Άρθρο 14, «Δικαίωμα για απόλαυση των κοινωνικών υπηρεσιών»
 - Άρθρο 15, «Δικαίωμα των προσώπων που μειονεκτούν σωματικά ή διανοητικά για επαγγελματική εκπαίδευση και επαγγελματική και κοινωνική επαναπροσαρμογή»
 - Άρθρο 16, «Δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική και οικονομική προστασία»
 - Άρθρο 17, «Δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία»
 - Άρθρο 18, «Δικαίωμα για την άσκηση κερδοφόρας δραστηριότητας στο έδαφος των άλλων Συμβαλλόμενων Μερών»
 - Άρθρο 19, «Δικαίωμα των μεταναστών εργατών και των οικογενειών τους για προστασία και αντίληψη»
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το νομικό καθεστώς των τέκνων που γεννήθηκαν χωρίς γάμο των γονέων τους, που κυρώθηκε με τον Ν. 1702/1987 (ΦΕΚ Α' 86), με σκοπό να διευθετηθεί το νομικό καθεστώς των παιδιών που έχουν γεννηθεί χωρίς γάμο των γονέων τους, προκειμένου αυτά τα παιδιά να μην βρίσκονται σε μειονεκτική θέση τόσο από νομικής πλευράς όσο και από κοινωνικής, σε σχέση με τα παιδιά που γεννήθηκαν σε νόμιμο γάμο, αλλά και να εκλείψουν οι νομικές διαφορές μεταξύ τους.
 - Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε θέματα επιμέλειας των τέκνων και για την αποκατάσταση της επιμέλειάς τους, που κυρώθηκε με τον Ν. 2104/1992 (ΦΕΚ Α' 195), προκειμένου να θεσπιστούν μέτρα και να διευθετηθούν θέματα που αφορούν την επιμέλεια των τέκνων και την προστασία των συμφερόντων τους, καθότι έχει αυξηθεί σημαντικά η

παράνομη μετακίνηση παιδιών διεθνώς, με αποτέλεσμα να προκύπτουν δυσχέρειες στην επίλυση προβλημάτων που παρουσιάζονται σε τέτοιες καταστάσεις. Επίσης εισάγονται διατάξεις για τις περιπτώσεις που η επιμέλεια των τέκνων έχει διακοπεί αυθαίρετα.

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών, Ν. 2502/1997 (ΦΕΚ Α' 103). Στόχος της Σύμβασης είναι η προαγωγή του δικαιώματος των παιδιών να ενημερώνονται και να συμμετέχουν ενώπιον της Δικαστικής Αρχής, σε διαδικασίες που αφορούν την άσκηση της γονικής μέριμνας και κυρίως την κατοικία και το δικαίωμα επικοινωνίας με τους γονείς.
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, Ν. 3727/2008 (ΦΕΚ Α' 257). Σκοπός της Σύμβασης είναι η πρόληψη και αντιμετώπιση της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, καθώς και η προστασία των παιδιών που έχουν πέσει θύματα αυτής, μέσω υλοποίησης προγραμμάτων εκπαίδευσης, πρόληψης και παρέμβασης τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, προκειμένου να ενημερωθούν τα παιδιά για τους κινδύνους και για τα μέτρα προστασίας τους, τα οποία θα πρέπει να ανταποκρίνονται στο επίπεδο ανάπτυξής τους. Επίσης προωθούνται μέτρα για το ευρύ κοινό, μέσω εκστρατειών ευαισθητοποίησης, για την ενημέρωση και πρόληψη του φαινομένου.
- Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δράση κατά της εμπορίας ανθρώπων, που κυρώθηκε με τον Ν. 4216/2013 (ΦΕΚ Α' 266), με σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων- θυμάτων και τη διαμόρφωση ενός πλαισίου για τη στήριξη των θυμάτων, την προώθηση ερευνών και ποινικών διώξεων και τη θέσπιση μηχανισμών παρακολούθησης.

δ) Ευρωπαϊκή Ένωση

- Χάρτης θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τον Χάρτη, η Ένωση διαφυλάσσει τα δικαιώματα, την αξιοπρέπεια και τις ελευθερίες των ατόμων, προάγει την αρχή της ισότητας, την αλληλεγγύη, τη δικαιοσύνη και

την αρχή της νομιμότητας και αναλογικότητας αξιοποιώνων πράξεων, σεβόμενη συνάμα τις παραδόσεις των λαών της Ευρώπης και την εθνική ταυτότητα των Κρατών- Μελών της. Ενισχύεται *«η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων υπό το πρίσμα των κοινωνικών αλλαγών, της κοινωνικής προόδου και των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων, καθιστώντας τα πιο αντιληπτά»*.

ε) Διάσκεψη της Χάγης για το Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο

- Σύμβαση της 25ης Οκτωβρίου 1980 για τα αστικά θέματα της διεθνούς απαγωγής παιδιών, που κυρώθηκε με τον Ν. 2102/1992 (ΦΕΚ Α' 193) και απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας μέχρι 16 ετών και έχει ως σκοπό την προστασία του παιδιού από τις επικίνδυνες συνέπειες της παράνομης μετακίνησής του και κράτησής του και την ενεργοποίηση μηχανισμών για την άμεση επιστροφή του στο κράτος που διαμένει, καθώς επίσης και την προστασία του δικαιώματος της επικοινωνίας και επιμέλειάς του.
- Σύμβαση της 2ας Οκτωβρίου 1973 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις υποχρεώσεις διατροφής, Ν. 3137/2003 (ΦΕΚ Α'90). Σύμφωνα με το άρθρο 1 *«η παρούσα Σύμβαση εφαρμόζεται στις υποχρεώσεις διατροφής που απορρέουν από οικογενειακές σχέσεις, συγγένεια, γάμο ή αγχιστεία, συμπεριλαμβανομένων των υποχρεώσεων διατροφής μη νομίμου τέκνου»* και βάσει του άρθρου 2, *«ρυθμίζει μόνο συγκρούσεις νόμων που αφορούν υποχρεώσεις διατροφής»*.
- Σύμβαση της 2ας Οκτωβρίου 1973 για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σχετικών με υποχρεώσεις διατροφής, Ν. 3171/2003 (ΦΕΚ Α'192). Εφαρμόζεται για υποχρεώσεις διατροφής που προέρχονται από οικογενειακές σχέσεις (γάμο κ.α.), αλλά και για υποχρεώσεις διατροφής μη νομίμων τέκνων, ανεξαρτήτου της ιθαγένειας ή της κύριας διαμονής των μελών.
- Σύμβαση της 29ης Μαΐου 1993 για την προστασία των παιδιών και τη συνεργασία σχετικά με τη διακρατική υιοθεσία, που κυρώθηκε με τον Ν. 3765/2009 (ΦΕΚ Α' 101) και έχει ως σκοπό να διατηρήσει τον σεβασμό των δικαιωμάτων του παιδιού στην περίπτωση διακρατικής υιοθεσίας και να διασφαλίσει ότι η υιοθεσία πραγματοποιείται για το συμφέρον του και να

εξασφαλίσει την προστασία του παιδιού από αρπαγή, πώληση ή παράνομη διακίνησή του. Σύμφωνα με το άρθρο 2, «η Σύμβαση καλύπτει μόνο υιοθεσίες οι οποίες δημιουργούν μια διαρκή σχέση γονέα- παιδιού».

- Σύμβαση της 19ης Οκτωβρίου 1996 για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση, την εκτέλεση και τη συνεργασία ως προς τη γονική ευθύνη και τα μέτρα προστασίας των παιδιών, Ν. 4020/2011 (ΦΕΚ Α'217). Η Σύμβαση εφαρμόζεται σε παιδιά ηλικίας έως 18 ετών και έχει ως σκοπό τη θέσπιση μέτρων, με τη διεθνή συνεργασία, προκειμένου να προστατεύονται τα δικαιώματα και η περιουσία των παιδιών και να καθοριστεί το δίκαιο που εφαρμόζεται στη γονική ευθύνη.

Αναφορικά με το εσωτερικό της ελληνικής έννομης τάξης, υφίστανται οι ρυθμίσεις του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος που «αφορούν γενικά την ισχύ των διεθνών συμβάσεων και από τις οποίες προκύπτει αναντίρρητα ότι η Σύμβαση - που έχει κυρωθεί με τον Ν. 2101/1992 και έχει τεθεί σε ισχύ - έχει τυπική ισχύ υπέρτερη κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, έστω κι αν η τελευταία είναι ειδικότερη ή μεταγενέστερη» (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:8-9).

Αν και το ελληνικό Σύνταγμα δεν κατοχυρώνει ρητά την αρχή της προστασίας του παιδιού, υπό την έννοια του άρθρου 3 παρ. 1 της Σύμβασης, υπάρχει ένα ευνοϊκό κανονιστικό πλαίσιο για το παιδί όπως οριοθετούν οι γενικές διατάξεις του Συντάγματος στα κάτωθι άρθρα (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:10):

- 2 παρ. 1 (προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας),
- 5 παρ. 1 (δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας),
- 5 παρ. 2 (προστασία της ζωής, τιμής και ελευθερίας χωρίς διακρίσεις),
- 5 παρ. 3 (προσωπική ελευθερία),
- 25 παρ. 1 (προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως μέλους του κοινωνικού συνόλου),
- 21 παρ. 1, διάταξη που θέτει την παιδική ηλικία υπό την προστασία του Κράτους.

Οι διατάξεις των άρθρων 14 παρ. 1 και 5^Α παρ. 1 του Συντάγματος, κατοχυρώνουν την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης για το παιδί, ενώ η

διάταξη του άρθρου 16 παρ. 1 του Συντ., αναγνωρίζει την ελευθερία της τέχνης ως αυτοτελές ατομικό δικαίωμα. Το δικαίωμα στην εκπαίδευση, το οποίο κατοχυρώνεται σε διεθνή και ευρωπαϊκά νομικά κείμενα, αποτελεί θεμέλιο για την υλοποίηση ατομικών και πολιτικών ελευθεριών, οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Η μη πραγμάτωσή του καθιστά το άτομο ευάλωτο στην παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο Σύνταγμα της Ελλάδας, ορίζεται η, τουλάχιστον, εννεαετής υποχρεωτική εκπαίδευση για όλους. (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:10-11)

2.1.1 Διεθνής Σύμβαση Δικαιωμάτων του Παιδιού

Όπως διατυπώνεται στην Έκθεση της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής της Unicef (2016:12-16), η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ, που υιοθετήθηκε το 1989 από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ και τέθηκε σε ισχύ στις 2/9/1990, κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2101/1992 και αποτελεί στοιχείο θεμελίωσης και προάσπισης των δικαιωμάτων των παιδιών. Η Σύμβαση περιλαμβάνει τρεις μεγάλες κατηγορίες δικαιωμάτων, όπως νωρίτερα αναφέρθηκαν:

- α) την προστασία (από κακοποίηση, εκμετάλλευση, διάκριση, ρατσισμό)
- β) τις παροχές (δικαίωμα στην εκπαίδευση, υγεία, πρόνοια, ψυχαγωγία) και
- γ) τη συμμετοχή (δικαίωμα στην έκφραση γνώμης, την πληροφόρηση, τον ελεύθερο χρόνο).

Συνάμα, υποστηρίζονται οι τέσσερις βασικές αρχές, όπως ορίζονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, δηλαδή το δικαίωμα (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:12):

- στη μη διάκριση (άρθρο 2),
- να λαμβάνεται υπόψη πρωτίστως το συμφέρον του παιδιού σε όλες τις δράσεις και τις αποφάσεις που το αφορούν (άρθρο 3)
- στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη (άρθρο 6),

- να εκφράζει το παιδί ελεύθερα τις απόψεις του για όλα τα θέματα που το αφορούν και αυτές να λαμβάνονται υπόψη, ανάλογα με την ηλικία του και την ωριμότητά του (άρθρο 12)

Σύμφωνα με το ΦΕΚ, η Σύμβαση περιέχει συνολικά 54 άρθρα και αποτελείται από το προοίμιο, το πρώτο μέρος (άρθρα 1- 41), το δεύτερο μέρος (άρθρα 42- 45) και το τρίτο μέρος (άρθρα 46- 54). Το πρώτο μέρος περιέχει τις ουσιώδεις διατάξεις που θεμελιώνουν τα δικαιώματα του παιδιού και παραθέτει τις υποχρεώσεις των Κρατών-Μελών. Στο δεύτερο μέρος περιλαμβάνονται οι διατάξεις για την αποτελεσματική εφαρμογή της. Τέλος στο τρίτο μέρος ρυθμίζονται τα διαδικαστικά. Αναλυτικότερα, τα άρθρα του πρώτου μέρους που κατοχυρώνουν τα δικαιώματα του παιδιού, είναι τα εξής:

- Άρθρο 1: Ως παιδί θεωρείται κάθε άτομο μικρότερο των 18 ετών.
- Άρθρο 2: Τα Κράτη- Μέλη είναι υποχρεωμένα να σέβονται και να διασφαλίζουν τα δικαιώματα των παιδιών ανεξάρτητα από τη φυλή τους, την εθνικότητά τους, το φύλο τους και τις πεποιθήσεις τους.
- Άρθρο 3: Τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να εξασφαλίζουν την προστασία και φροντίδα του παιδιού και σε όλες τις αποφάσεις, δικαστικές, διοικητικές ή νομοθετικές που σχετίζονται με τα παιδιά, να λαμβάνεται υπόψη το συμφέρον του παιδιού.
- Άρθρο 4: Τα Κράτη- Μέλη υποχρεούνται να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα για την εφαρμογή των δικαιωμάτων των παιδιών.
- Άρθρο 5: Στο παιδί πρέπει να παρέχονται οι κατάλληλες οδηγίες με τρόπο που να ανταποκρίνεται στο επίπεδο ανάπτυξής του, προκειμένου να ασκεί τα δικαιώματά του.
- Άρθρο 6: Το κάθε παιδί έχει δικαίωμα στη ζωή και την ανάπτυξή του.
- Άρθρο 7: Το παιδί από τη στιγμή που θα γεννηθεί έχει δικαίωμα να αποκτήσει όνομα και ιθαγένεια και να ανατραφεί από τους γονείς του.
- Άρθρο 8: Το παιδί έχει το δικαίωμα διατήρησης της ταυτότητάς του, της ιθαγένειάς του, του ονόματός του και των σχέσεών του με την οικογένειά του.
- Άρθρο 9: Το παιδί δεν πρέπει να χωρίζεται από τους γονείς του, εκτός και αν κρίνεται ότι ο χωρισμός γίνεται προς όφελός του (κακομεταχείριση, παραμέληση).

- Άρθρο 10: Η είσοδος και έξοδος του παιδιού από ένα Συμβαλλόμενο Κράτος με σκοπό την οικογενειακά επανασύνδεση, πρέπει να αντιμετωπίζεται θετικά και με ανθρωπισμό.
- Άρθρο 11: Τα Συμβαλλόμενα Κράτη πρέπει να λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα και να προωθούν συμφωνίες για την μη θεμιτή μετακίνηση παιδιών στο εξωτερικό.
- Άρθρο 12: Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να εκφράζεται ελεύθερα για διαδικασίες που το αφορούν, είτε αυτές είναι δικαστικές, είτε είναι διοικητικές και αναλόγως της ηλικίας του και της ωριμότητάς του, να λαμβάνεται υπόψη η γνώμη του.
- Άρθρο 13: Το παιδί πρέπει να είναι ελεύθερο να λαμβάνει αποφάσεις και να διαδίδει τις απόψεις του είτε προφορικά είτε γραπτά, ανεξάρτητα από την εθνικότητά του.
- Άρθρο 14: Το παιδί έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας με την καθοδήγηση των γονέων του.
- Άρθρο 15: Το παιδί έχει δικαίωμα να συμμετέχει και να συνεργάζεται με άλλους, σε κλίμα ειρηνικό.
- Άρθρο 16: Απαγορεύεται και προστατεύεται από τον νόμο, η αυθαίρετη και παράνομη επέμβαση στην ιδιωτική ζωή του παιδιού, στην οικογένειά του, στην κατοικία του και την αλληλογραφία του, καθώς και η προσβολή της τιμής και υπόληψής του.
- Άρθρο 17: Το παιδί έχει δικαίωμα στην εθνική και διεθνή ενημέρωση από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, προκειμένου να προάγεται κοινωνικά, πνευματικά και ηθικά, αλλά και να προστατεύεται από υλικό που μπορεί να το βλάψει.
- Άρθρο 18: Η ευθύνη για την ανατροφή και ανάπτυξη του παιδιού ανήκει στους γονείς και η πολιτεία θα πρέπει να λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία και φύλαξη των παιδιών των οποίων οι γονείς εργάζονται, μέσω των υπηρεσιών και ιδρυμάτων φύλαξης.
- Άρθρο 19: Το παιδί χρήζει υποστήριξης και προστασίας από κάθε μορφή βίας, σωματικής ή πνευματικής, εγκατάλειψης ή κακής εκμετάλλευσης, για όσο διάστημα βρίσκεται υπό την ευθύνη των γονέων του.
- Άρθρο 20: Κάθε παιδί που στερείται για οποιονδήποτε λόγο το οικογενειακό του περιβάλλον, έχει το δικαίωμα της ειδικής προστασίας από το κράτος,

μέσα από τον θεσμό της υιοθεσίας ή της τοποθέτησής του σε ανάλογο ίδρυμα, λαμβάνοντας υπόψη την εθνική και πολιτιστική του ταυτότητα.

- Άρθρο 21: Σε περίπτωση υιοθεσίας που πραγματοποιείται είτε στην ίδια χώρα είτε διακρατικά, πρέπει πρωτίστως να λαμβάνεται υπόψη και να διασφαλίζεται το συμφέρον του παιδιού.
- Άρθρο 22: Τα παιδιά- πρόσφυγες έχουν το δικαίωμα ειδικής προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας.
- Άρθρο 23: Τα παιδιά με σωματικές ή πνευματικές αναπηρίες έχουν δικαίωμα σε μια αξιοπρεπή ζωή που να ευνοεί την αυτονομία τους και να ενισχύει την ενεργό συμμετοχή τους στην κοινωνική ζωή.
- Άρθρο 24: Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας και αποκατάστασης, ώστε να απολαμβάνουν το καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας.
- Άρθρο 25: Κάθε παιδί που έχει τοποθετηθεί από τις αρμόδιες αρχές σε άλλη οικογένεια (ανάδοχη) με σκοπό την ανατροφή του, έχει το δικαίωμα της επιθεώρησης των συνθηκών κάτω από τις οποίες διαβιώνει, προκειμένου να διασφαλίζεται η προστασία όλων των δικαιωμάτων του.
- Άρθρο 26: Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και κοινωνική πρόνοια.
- Άρθρο 27: Σε όλα τα παιδιά πρέπει να εξασφαλίζεται ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζωής, ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν σωματικά, ψυχικά, πνευματικά, ηθικά και κοινωνικά. Την ευθύνη για την εξασφάλιση αυτού του δικαιώματος την έχουν οι γονείς. Όταν όμως αυτοί δεν δύναται να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα για την ανάπτυξη των παιδιών, τότε το κράτος πρέπει να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, μέσα από προγράμματα υποστήριξης και υλική βοήθεια (τροφή, ρούχα, κατοικία).
- Άρθρα 28 & 29: Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση και στις ίσες ευκαιρίες. Τα Κράτη- Μέλη οφείλουν να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να ενθαρρύνουν τα παιδιά στην εκπαίδευση και στον σχολικό προσανατολισμό, προκειμένου να εξαλειφθεί ή άγνοια και ο αναλφαβητισμός, να αναπτυχθεί η προσωπικότητα του παιδιού και να αναδειχθούν τα ιδιαίτερα χαρίσματά του, να αναπτυχθεί το αίσθημα του σεβασμού απέναντι στους γονείς του, στις αξίες του και στην πατρίδα, να

προετοιμαστεί για μια ώριμη και ελεύθερη ζωή και να μάθει να σέβεται το φυσικό του περιβάλλον.

- Άρθρο 30: Τα παιδιά που αποτελούν μειονότητες σε ένα κράτος, έχουν το δικαίωμα να μιλούν τη δική τους γλώσσα και να υποστηρίζουν τη δική τους θρησκεία και πολιτιστική ζωή.
- Άρθρο 31: Κάθε παιδί έχει το δικαίωμα να αξιοποιεί τον ελεύθερο χρόνο του σε δραστηριότητες κατάλληλες για την ηλικία του και να συμμετέχει ελεύθερα στην καλλιτεχνική και πολιτιστική ζωή.
- Άρθρο 32: Όλα τα κράτη οφείλουν να λαμβάνουν μέτρα, ώστε να προστατεύεται το παιδί από οποιαδήποτε εκμετάλλευση, είτε αυτή είναι οικονομική, είτε αποτελεί εργασία που εγκυμονεί κινδύνους και δύναται να εκθέσει σε κίνδυνο την υγεία του παιδιού, καθώς και τη σωματική και συναισθηματική ανάπτυξή του.
- Άρθρο 33: Τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να λαμβάνουν νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, ώστε να προστατεύονται τα παιδιά από τη χρήση ναρκωτικών ουσιών.
- Άρθρο 34: Όλα τα κράτη είναι υποχρεωμένα να προστατέψουν το παιδί από τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την παραγωγή και προώθηση πορνογραφικού υλικού και από άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.
- Άρθρα 35 & 36: Τα κράτη οφείλουν να μεριμνούν για την προστασία των παιδιών από απαγωγή, πώληση, δουλεμπόριο και οποιαδήποτε επιβλαβή μορφή εκμετάλλευσης.
- Άρθρο 37: Κανένα παιδί δεν πρέπει να στερείται την ελευθερία του παράνομα ή αυθαίρετα, ούτε να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.
- Άρθρο 38: Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για να προστατέψουν τα δικαιώματα των παιδιών κάτω των 15 ετών, που θίγονται σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης ή συμμετοχής σε εχθροπραξίες.
- Άρθρο 39: Όλα τα Κράτη- Μέλη είναι υποχρεωμένα, μέσω της λήψης μέτρων, να διευκολύνουν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική επανένταξη των παιδιών που έχουν πέσει θύματα οποιασδήποτε μορφής εκμετάλλευσης ή κακοποίησης.
- Άρθρο 40: Κάθε παιδί που θεωρείται ύποπτο, κατηγορούμενο ή έχει καταδικαστεί λόγω παράβασης του ποινικού κώδικα, πρέπει να

αντιμετωπίζεται με αξιοπρέπεια και σεβασμό προς την προσωπικότητά του και να λαμβάνεται υπόψη η ηλικία του και η ανάγκη για κοινωνική επανένταξη.

Άρθρο 41: Όταν στη νομοθεσία ενός κράτους ή στο ισχύον του Διεθνές Δίκαιο, περιέχονται διατάξεις ευνοϊκότερες από αυτές της Διεθνούς Σύμβασης, τότε αυτές δεν θίγονται. (N. 2101/1992)

2.2 Εκστρατείες για την προστασία της παιδικής ηλικίας και την παιδική εργασία

Η παιδική εργασία συνιστά μια παγκόσμια ανησυχία και ως εκ τούτου έχει προσελκύσει την προσοχή των ανθρώπων σε διάφορους τομείς, όντας ένα εργατικό πρόβλημα αποτέλεσμα μια άνιση κοινωνίας (Vittachi, 1989). Το φαινόμενο της φτώχειας - από την άνιση κατανομή του πλούτου - είναι αυτό που ουσιαστικά οδηγεί τα παιδιά να εργαστούν, με την παιδική εργασία να επιφέρει συχνά σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία του παιδιού, στη σωματική ανάπτυξή του και στην εκπαίδευσή του.

Σύμφωνα με τον Βενιέρη (2013), η φτώχεια συνδέεται με τον κοινωνικό αποκλεισμό, ο οποίος προβάλλει την άνιση χρήση του δικαιώματος στη συμμετοχή και ενσωμάτωση μέσα στην κοινωνία. Στην ουσία σχετίζεται με το «μοίρασμα» ευκαιριών και δυνατοτήτων.

Στην Ελλάδα, και μέσα στην κατάσταση ύφεσης και οικονομικής κρίσης, με έντονες τις συνέπειες στην κοινωνία, στην οικογένεια, στις δημόσιες επενδύσεις για τον κοινωνικό τομέα, αλλά και στην επιδείνωση της φτώχειας, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ υποστήριξε το 2012 πως είναι αναγκαιότητα να πραγματοποιηθούν «πολιτικές συνεκτικές και περιεκτικές για τα παιδιά σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και να ιδρυθεί ένας σαφώς δομημένος φορέας, ο οποίος θα συντονίζει πολιτικές και προγράμματα, με αντικείμενο τα δικαιώματα των παιδιών και να υιοθετηθεί ένα Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού» (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:13).

Τα παραπάνω έχουν ήδη επισημανθεί και από τους αρμόδιους φορείς στο εσωτερικό της χώρας (την Ελληνική Εθνική Επιτροπή της UNICEF, τον Συνήγορο του Πολίτη (Συνήγορος του Παιδιού), το Δίκτυο Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού), αλλά δεν έχουν βρει ακόμη αποτελεσματική κατεύθυνση υλοποίησης. Μάλιστα, το δημοσιευμένο κείμενο για το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης το 2007 χαρακτηρίστηκε ανεπαρκές ως προς την διατύπωση της υπάρχουσας κατάστασης και των καταγεγραμμένων αναγκών στο χώρο της παιδικής προστασίας, τις προβλέψεις, τη δέσμευση πόρων, τα οικονομικά στοιχεία, το χρονοδιάγραμμα και το επιχειρησιακό σχέδιο δράσης. Μέσα σε αυτήν την διαπίστωση, η Γενική Γραμματεία Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων συγκρότησε το 2013 ειδική Ομάδα Εργασίας για την εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, μέρος του οποίου αφορά και τα Δικαιώματα του Παιδιού και ένα χρόνο αργότερα ανακοινώθηκε το προσχέδιο για το εν λόγω Εθνικό Σχέδιο Δράσης, το οποίο βρίσκεται σε επεξεργασία σήμερα. (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:14-16). Ο Συνήγορος του Παιδιού, επικοινωνήσε και με εκπροσώπους των Ελληνικών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για τα δικαιώματα του παιδιού, με σκοπό να οργανωθεί ένα πλαίσιο συνεχούς συνεργασίας, για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ). Το Δίκτυο ΜΚΟ, το 2009 προχώρησε στη σύνταξη Εναλλακτικής Έκθεσης για την εφαρμογή της ΔΣΔΠ στην Ελλάδα, την οποία απέστειλε στην αρμόδια Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού μετά από πολυετή καθυστέρηση. (www.0-18.gr/gia-megalloys/mko)

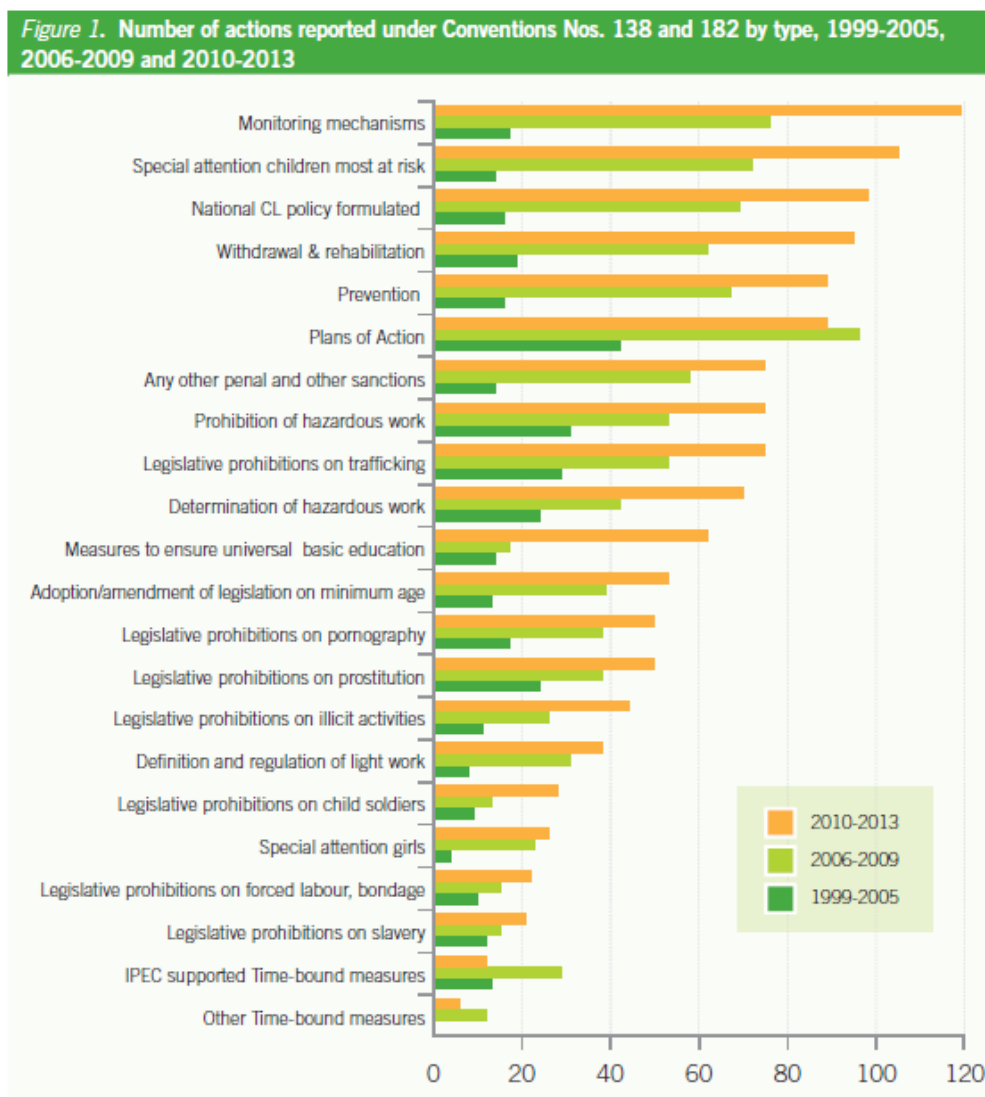
Ολοκληρώνοντας, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να διασφαλιστούν εμπράκτως τα δικαιώματα του παιδιού και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης να μην εντείνουν περισσότερο το φαινόμενο της παιδικής εργασίας (Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, 2016:14-16).

Στη διεθνή βάση, και όπως ορίζεται στην Έκθεση του International Labor Organization (2013:8-12), υπάρχει πολιτική δέσμευση των κυβερνήσεων θεμελιώδους σημασίας κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαπενταετίας, με άξονα τη Σύμβαση Νο. 182 της ΔΟΕ για τις χειρότερες μορφές της παιδικής εργασίας και την Νο. 138 για το κατώτατο όριο ηλικίας εισόδου στην απασχόληση, δύο κύριους

νομικούς πυλώνες για τον διεθνή αγώνα κατά της παιδικής εργασίας. Η Σύμβαση Νο.182 – που εγκρίθηκε το 1999 – έχει καταγραφεί ως αυτή με το γρηγορότερο ρυθμό επικύρωσης ποτέ μεταξύ των συμβάσεων της ΔΟΕ , ενώ το 2000 ήταν η χρονιά στην οποία η σύμβαση Νο. 138 έλαβε πάνω από 100 επικυρώσεις. Η επικύρωση των Συμβάσεων αυτών ανά τις χώρες δείχνουν πως διεθνώς αναγνωρίζεται ότι η παιδική εργασία δεν είναι πλέον αποδεκτό φαινόμενο και αναλαμβάνουν οι χώρες την ευθύνη για να την τερματίσουν. Με πρωτοβουλία της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) καθιερώθηκε η 12^η Ιουνίου, ως η Παγκόσμια Ημέρα κατά της Παιδικής Εργασίας. Το ακόλουθο διάγραμμα παραθέτει τις ενέργειες που έχουν γίνει υπό των Συμβάσεων Νο. 138 και Νο.182 όπως σημειώνεται από την Επιτροπή εμπειρογνομόνων της ΔΟΕ για την παιδική εργασία και τα δικαιώματα των παιδιών. (International Labor Organization, 2013: 9)

Διάγραμμα 1.

Αριθμός των δράσεων υπό των συμβάσεων Νο. 138 και Νο.182 ανά κατηγορία, για τις περιόδους 1999-2005, 2006-2009 και 2010-2013

(International Labor Organization, 2013: 9)

Είναι εμφανές από το παραπάνω διάγραμμα πως στην περίοδο 2010-2013 σημειώθηκε αξιοσημείωτη πρόοδος κατά της παιδικής εργασίας παρά την παγκόσμια οικονομική κρίση και τα επακόλουθά της. Οι εκστρατείες πολιτικής και επενδύσεων που έχουν γίνει αφορούν ιδίως δύο τομείς ιδιαίτερα χρήσιμους για τη μείωση της παιδικής εργασίας : την εκπαίδευση και την κοινωνική προστασία. Αναφορικά με την πρώτη, το παγκόσμιο κίνημα για την εκπαίδευση για όλους (Education For All (EFA))

βοήθησε να γίνουν σημαντικές νέες επενδύσεις στη βελτίωση της πρόσβασης στο σχολείο και στην ποιότητα της εκπαίδευσης, δίνοντας σε περισσότερες οικογένειες την ευκαιρία να στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο και όχι στο χώρο εργασίας. Αυτό επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι η ταχεία μείωση της παιδικής εργασίας από το 2000 έως σήμερα συνέπεσε με μια σημαντική αύξηση στην φοίτηση στο σχολείο. Ωστόσο, η διάρρηξη του δεσμού μεταξύ της παιδικής εργασίας και των μειονεκτημάτων στην εκπαίδευση παραμένει μια μεγάλη πρόκληση, όπως τονίζεται από έκθεση του ειδικού απεσταλμένου των Ηνωμένων Εθνών για την παγκόσμια εκπαίδευση, του Gordon Brown. Σχετικά με τον δεύτερο τομέα, την κοινωνική προστασία, ενώ έχει γίνει δράση επέκτασης της πρόσβασης στην κοινωνική ασφάλιση, παραμένει πρόκληση σε παγκόσμιο επίπεδο το γεγονός πως δεν υπάρχουν σαφή πολυκρατικά αποδεικτικά στοιχεία που να δείχνουν ότι οι επενδύσεις στην κοινωνική ασφάλιση συνδέονται με χαμηλότερα επίπεδα εργασίας του παιδιού. Σε κάθε περίπτωση, οι δράσεις κοινωνικής ασφάλισης είναι απαραίτητες για την άμβλυση των κοινωνικών και οικονομικών θεμάτων ευπάθειας που μπορεί να οδηγήσουν τις οικογένειες να καταφύγουν στην επιλογή της παιδικής εργασίας.

Πολλές χώρες έχουν διενεργήσει σημαντική δράση για την θέσπιση ή την αναθεώρηση των κανόνων για την επικίνδυνη εργασία, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης αυτού του είδους εργασίας για οποιονδήποτε κάτω των 18 ετών ως μέρος της εκτελεστής νομοθεσίας τους. Η ΔΟΕ έχει ιδιαίτερο ρόλο στην εξάλειψη της παιδικής εργασίας, με εμφανή τη συμμετοχή σε δράσεις και εκστρατείες από τους κοινωνικούς εταίρους (οργανώσεις εργοδοτών και εργαζομένων) και τις κυβερνήσεις για την προώθηση διατάξεων και δράσεων με στόχο την εξάλειψη της παιδικής εργασίας ως ένα ζωτικό μέρος της αναπτυξιακής ατζέντας της εκάστοτε χώρας, καθώς και την κινητοποίηση τόσο των επιχειρήσεων όσο και των εργαζομένων και της κοινωνίας ευρύτερα. Η ΔΟΕ έχει διαδραματίσει καίριο ρόλο στην ώθηση του πλαισίου διεθνώς για αποτελεσματικές προσπάθειες κατά της παιδικής εργασίας, μέσω της τεχνικής βοήθειας και υποστήριξης για τον καθορισμό των σχεδίων δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο για την παιδική εργασία, συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη της Χάγης. Φαίνεται πως έχει γίνει σημαντική πρόοδος τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, αποδεικνύοντας ότι η καθολική κατεύθυνση είναι στο σωστό δρόμο.

Στην Ελλάδα ειδικότερα, οι φορείς που ασχολούνται με την προστασία της παιδικής ηλικίας και την παιδική εργασία είναι:

❖ Το Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Το Εθνικό Παρατηρητήριο, ιδρύθηκε το 2001 με τον Ν. 2909/2001 και εντάχθηκε στη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας & Θρησκευμάτων και έργο του είναι: α) να παρακολουθεί και να προωθεί την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα, β) να μελετά και να καταγράφει τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα του Παιδιού, γ) να διατυπώνει συμπεράσματα για τις πολιτικές που πρέπει να καθιερωθούν από την πολιτεία στο πλαίσιο εφαρμογής της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, δ) να ενημερώνει και να ευαισθητοποιεί την κοινή γνώμη για την προστασία του Παιδιού. Το 2008, το Ε.Π. υλοποίησε ορισμένες δράσεις που αφορούσαν:

- Τη δωρεάν παροχή Νομικής βοήθειας σε νέους, οικονομικά και κοινωνικά αδύναμους.
- Την οργάνωση Διεθνούς Συνεδρίου με θέμα: «Τα Δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα», Νοέμβριος 2008.
- Πολιτιστικά Δρώμενα για ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες (μετανάστες, παλιννοστούντες κ.α.).
- Επισκέψεις σε Γυμνάσια και Λύκεια με σκοπό την ενημέρωση και τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των μαθητών.
- Ημερίδες ευαισθητοποίησης για την ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο.
- Δημιουργία θεατρικών εργαστηρίων σε οικισμούς ROMA και παιδιών μουσουλμάνων.
- Ενίσχυση σε Στέγες Ανηλίκων και Εφήβων.
- Θερινά δημιουργικά εργαστήρια.
- Θεατρικές παραστάσεις σε φυλακές Ανηλίκων.
- Ενημερωτικές εκστρατείες για την ευαισθητοποίηση και πληροφόρηση σχετικά με τους τρόπους πρόληψης της Σχολικής Διαρροής κ.α.
(<http://ptpneagenia.citronis.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=2>)

Πέραν των ανωτέρω όμως, δεν έχουν υλοποιηθεί περαιτέρω δράσεις, με αποτέλεσμα το Εθνικό Παρατηρητήριο να παραμένει σήμερα σε αδράνεια ως θεσμός και ο ρόλος του να χρήζει αναπροσαρμογής, μελέτης και αξιοποίησης.

❖ Χαμόγελο του Παιδιού

Το ‘Χαμόγελο του Παιδιού’ είναι ένας Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός και ιδρύθηκε το 1995 από ένα 10χρονο αγόρι, τον Ανδρέα Γιαννόπουλο, ο οποίος χτυπημένος από ανίατη ασθένεια, λίγο πριν φύγει από τη ζωή εξέφρασε την επιθυμία να δημιουργηθεί ένας σύλλογος για παιδιά, όπου εκεί όλα τα παιδιά θα μπορούν να χαμογελούν και να δέχονται αγάπη και σεβασμό. (www.hamogelo.gr/gr/el/poioi-eimaste/) Σκοπός του Συλλόγου είναι η αντιμετώπιση κάθε μορφής βίας απέναντι στα παιδιά. Σωματική βία, Σεξουαλική και Ψυχολογική κακοποίηση, Παραμέληση, Παράνομη Διακίνηση και Εμπορία. Προασπίζει τα δικαιώματα των παιδιών αυτών και καλύπτει τις ανάγκες τους, ανεξάρτητα από την υπηκοότητα, τη φυλή τους ή το θρήσκευμά τους. Συμβάλλει επίσης στην ανεύρεση εξαφανισμένων παιδιών. Οι υπηρεσίες παρέχονται δωρεάν σε όλα τα παιδιά. (www.hamogelo.gr/gr/el/paidia-thimata-vias/) Το 2009 του ανατέθηκε από το Υπουργείο Υγείας η εκπόνηση μιας μελέτης με τίτλο: «Σχέδιο Δράσης για την Οριζόντια Δικτύωση και τον Συντονισμό Υπηρεσιών και Φορέων Κοινωνικής Φροντίδας και Αλληλεγγύης για το Παιδί». Σκοπός της μελέτης ήταν η βελτίωση και ο εκσυγχρονισμός του τομέα της παιδικής προστασίας και η εναρμόνιση των στρατηγικών και των δράσεων για το παιδί, με τη Στρατηγική του ΥΥΚΑ και το Σχέδιο Δράσης για την Ανάπτυξη του Τομέα της Κοινωνικής Πρόνοιας για την περίοδο 2007-2013. (www.elemedu.upatras.gr/.../xamogelo_tou_paidiou_meleti_orizontia_diadiktiosh.pdf) Στον τομέα της προστασίας παιδιών- θυμάτων εμπορίας (Trafficking) οι δράσεις που υλοποιούνται αφορούν: α) την άμεση κοινωνική παρέμβαση μέσα από την Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα παιδιά SOS 1056, την Ευρωπαϊκή Τηλεφωνική Γραμμή για τα Εξαφανισμένα Παιδιά 116000 και την Ευρωπαϊκή Γραμμή Υποστήριξης Παιδιών 116111, β) την παροχή ασφαλούς περιβάλλοντος διαβίωσης και ψυχολογικής, ιατρικής αλλά και υλικής στήριξης, με τη φιλοξενία παιδιών-θυμάτων σε 10 συνολικά Σπίτια και με ‘Το Σπίτι του Παιδιού’ το οποίο αποτελεί Κέντρο Ημέρας Εξατομικευμένης Παροχής Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας, γ) την πρόληψη του φαινομένου, μέσω διαδραστικών παρεμβάσεων πρόληψης και ευαισθητοποίησης στα σχολεία και Εκστρατειών Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης

με στόχο την ενημέρωση του κοινού, δ) την υλοποίηση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων Victor- Victims of Child Trafficking: Our Responsibility (2013-2015) με σκοπό την αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας στην περιοχή της Νότιο-Ανατολικής Ευρώπης και Catch and Sustain (2013-2015) με απώτερο στόχο την πρόληψη της θυματοποίησης των παιδιών που διαβιούν σε συνθήκες ευαλωτότητας, ε) τη στενή συνεργασία με άλλους φορείς όπως το Γραφείο του Εθνικού Εισηγητή για την Καταπολέμηση της Εμπορίας, το Γραφείο της Ευρωπαϊκής Συντονίστριας για την Καταπολέμηση της Εμπορίας, καθώς και με άλλους αρμόδιους φορείς εθνικούς και διεθνείς. (<https://www.hamogelo.gr/gr/el/paidia-thimata-vias:trafficking-smuggling/>)

Από ότι φαίνεται, το Χαμόγελο του Παιδιού έχει ένα ευρύ φάσμα δράσεων σε παιδιά, ανεξαρτήτου εθνικότητας και φυλής, που πέφτουν θύματα βίας, κάθε μορφής κακοποίησης, αλλά και σε εξαφανισμένα παιδιά, τόσο σε επίπεδο πρόληψης όσο και σε επίπεδο παρέμβασης και αντιμετώπισης, αλλά και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, μέσα από ένα δίκτυο συνεργασίας με αρμόδιους φορείς σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

❖ **Συνήγορος του Πολίτη/ Συνήγορος του Παιδιού**

Ο Συνήγορος του Πολίτη ιδρύθηκε το 1997 και αποτελεί ανεξάρτητη Αρχή. Η λειτουργία του διέπεται από τις διατάξεις του Ν. 3094/2003 (ΦΕΚ Α' 10/22-01-2003) «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις» και από το Π.Δ. 273/1999 «Κανονισμός Λειτουργίας του Συνηγούρου του Πολίτη». (www.0-18.gr/gia-paidia/o-synigoros) Σύμφωνα με τον Ν. 3094/2003, άρθρο 1 παρ.1, *«έχει ως αποστολή τη διαμεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των δημοσίων υπηρεσιών, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ν.Π.Ι.Δ.....για την προστασία των δικαιωμάτων του πολίτη, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας. Έχει επίσης ως αποστολή του την προάσπιση και προαγωγή των συμφερόντων του παιδιού, καθώς και την προώθηση της αρχής της ίσης μεταχείρισης όλων των προσώπων χωρίς διάκριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, ηλικίας, αναπηρίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»*. Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ.2, *«Ο Συνήγορος του Πολίτη επικουρείται από πέντε Βοηθούς Συνηγούρους, εκ των οποίων ο ένας ορίζεται ως Βοηθός Συνήγορος για το παιδί»*. Βάσει του άρθρου 3 παρ.5, *«...συντάσσει ετήσια έκθεση, στην οποία εκθέτει το έργο της Αρχής, παρουσιάζει τις σημαντικότερες υποθέσεις και διατυπώνει προτάσεις για τη βελτίωση των δημοσίων*

υπηρεσιών και αναγκαίες νομοθετικές ρυθμίσεις». (Ν. 3094/2003 (ΦΕΚ Α' 10/22-01-2003).

Το έργο του Συνηγόρου του Παιδιού είναι να προτείνει τρόπους προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών που δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους, να τα ενημερώνει για τα δικαιώματά τους, να μεριμνεί για τη συμμετοχή τους σε θέματα που έχουν σχέση με αυτά, να παρακολουθεί την τήρηση και εφαρμογή των νόμων που αφορούν τα παιδιά, να τα επισκέπτεται και να ακούει τους προβληματισμούς τους και τη γνώμη τους για οτιδήποτε τα απασχολεί. (www.0-18.gr/gia-paidia/o-synigoros) Το έργο του υποστηρίζεται και από τις Τηλεφωνικές Γραμμές για Παιδιά και Εφήβους, όπου δέχεται καταγγελίες και προβληματισμούς παιδιών και παρέχει ψυχολογική στήριξη σε παιδιά-θύματα εκμετάλλευσης και κακοποίησης, αλλά και συμβουλές σε γονείς και εκπαιδευτικούς. (www.0-18.gr/gia-paidia/telefonikes-grammes-gia-paidia-efiboys) Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση για το έτος 2016, ο Συνήγορος του Παιδιού συναντήθηκε με τον Επίτροπο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης τον Ιούλιο του 2016 και αντάλλαξαν απόψεις για θέματα που αφορούν διακρίσεις, μείωση της ελευθερίας και κακοποίηση προσφύγων, μεταναστών και ασυνόδευτων ανηλίκων. Σε διεθνές επίπεδο συμμετείχε σε ευρωπαϊκά συνέδρια, διασκέψεις για τη σχολική βία, σεμινάρια για την εκπαίδευση παιδιών και νέων, συναντήσεις διαλόγου για την προστασία των προσφυγόπουλων και παιδιών μεταναστών και Φόρουμ για θέματα που αφορούν την προστασία των παιδιών και των δικαιωμάτων τους. Επίσης ασχολήθηκε ειδικότερα με τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου για την προστασία των παιδιών και με την επιμόρφωση επαγγελματιών που απασχολούνται σε παιδιά. Διατύπωσε προτάσεις αναφορικά με την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών των μετακινούμενων πληθυσμών. Οργάνωσε ποικίλες δράσεις για τα παιδιά σε συνεργασία με αρμόδιες υπηρεσίες, υπουργεία και μη κυβερνητικές οργανώσεις. (www.synigoros.gr/resources/ee2016-00-stp.pdf)

❖ Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef

Η Unicef, είναι η οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά και ιδρύθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1946 με σκοπό να καλύψει τις ανάγκες των παιδιών που ζουν σε συνθήκες φτώχειας στις αναπτυσσόμενες χώρες. (<https://www.unicef.gr/ιστορικό/unicef/19>) Εξουσιοδοτείται από τη Γενική

Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, να προασπίζεται τα δικαιώματα των παιδιών, να καλύπτει τις βασικές τους ανάγκες και να τους παρέχει ευκαιρίες να αποκτήσουν ηθικές αρχές, με την καθοδήγηση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σε συνεργασία με άλλες οργανώσεις επεμβαίνει άμεσα σε περιπτώσεις έκτακτων αναγκών προκειμένου να προστατέψει τα δικαιώματα των παιδιών-θυμάτων κάθε μορφής βίας και εκμετάλλευσης, αλλά και αυτών με ειδικές ανάγκες. Είναι δίπλα στα παιδιά που έχουν ανάγκη, ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους. Ειδικότερα στην Ελλάδα:

- Εισηγάγε προς ψήφιση στη Βουλή, τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού.
- Κάθε χρόνο συντάσσει Εκθέσεις για την Κατάσταση των Παιδιών στην Ελλάδα, αναφορικά με την υγεία, την εκπαίδευση και προστασία τους και διατυπώνει προτάσεις για τη βελτίωση της κατάστασης αυτής.
- Έχει ενεργό ρόλο στην προώθηση του Μητρικού Θηλασμού.
- Υλοποιεί επιμορφωτικά προγράμματα στα σχολεία για μαθητές και εκπαιδευτικούς, προωθώντας τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού.
- Με τη στήριξη χορηγών διαθέτει σχολικά είδη σε παιδιά που τα έχουν ανάγκη.
- Συνεργάζεται με τις αρμόδιες αρχές για τον εμβολιασμό φτωχών παιδιών.
- Λαμβάνει μέρος στο Δίκτυο για την Καταπολέμηση της Σωματικής Τιμωρίας των Παιδιών και στο Συμβουλευτικό Όργανο του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Διαδικτύου.
- Πραγματοποιεί εκστρατείες με σκοπό την εξάλειψη της φτώχειας, της κακοποίησης, της εμπορίας και διακίνησης παιδιών (trafficking).
- Σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς έχει ενεργό ρόλο στον συντονισμό του προσφυγικού ζητήματος. (<https://www.unicef.gr/to-εργο-της-unicef-για-τα-παιδιά-στην-ελλάδα/unicef/5>)

❖ **Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού**

Το Ι.Υ.Π. ιδρύθηκε το 1979 από τον Σπύρο Δοξιάδη με το Π. Δ. 867/1979. Η Δ/ση Ψυχικής Υγείας & Κοινωνικής Πρόνοιας μελετά την ενδοοικογενειακή βία έναντι των παιδιών, μέσα από τη διεξαγωγή ερευνών και την εκπαίδευση επαγγελματιών. Μετά από Απόφαση του Υφυπουργού Υγείας & Πρόνοιας (υπ.αριθμ. 2350/14-11-

88), λειτουργεί και ως Κέντρο Μελέτης και Πρόληψης της Κακοποίησης και Παραμέλησης των Παιδιών, εκπονώντας προγράμματα και μελέτες με θέμα τις συνέπειες της κακοποίησης των παιδιών και την λειτουργία της οικογένειας, παρεμβαίνοντας διαγνωστικά και θεραπευτικά. Συνεργάζεται με ευρωπαϊκούς φορείς για την εκπόνηση προγραμμάτων για την παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών. Επίσης υλοποιεί προγράμματα εκπαίδευσης και συμβουλευτικής υποστήριξης για επαγγελματίες που έρχονται αντιμέτωποι με δύσκολες περιπτώσεις ενδο-οικογενειακής βίας παιδιών. Σε συνεργασία με εθνικούς αλλά και ευρωπαϊκούς φορείς, έχει αναπτύξει Πρόγραμμα- Πλαίσιο με στόχο την προαγωγή των δικαιωμάτων των παιδιών στην Ελλάδα και στην Ευρώπη. Η υλοποίηση προγραμμάτων σχετικά με την κακοποίηση και παραμέληση των παιδιών επεκτείνεται στην έρευνα, στην αγωγή υγείας και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης, στην εκπαίδευση των επαγγελματιών, στις υποστηρικτικές υπηρεσίες και στην παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών. (www.ich.gr/en/διεύθ-ψυχ-υγείας-και-κοιν-πρόνοιας.html) Τα τρέχοντα ερευνητικά προγράμματα του Ι.Υ.Π. είναι τα εξής:

- «Συντονισμένη Προσέγγιση στην Παιδική Κακοποίηση και Παραμέληση (ΚαΠα-Π) μέσω Ελάχιστου Συνόλου Δεδομένων».
- «Προστασία Βρεφών και Νηπίων από την Ενδοοικογενειακή Βία: Σχεδιασμός Διαγνωστικού Πρωτοκόλλου για την Κακοποίηση και Παραμέληση Βρεφών και Νηπίων και η Εφαρμογή του στο Σύστημα Δημόσιας Υγείας».
- «Ολοκληρωμένη Προσέγγιση για τη Διερεύνηση, Διάγνωση και Διαχείριση Περιστατικών Κακοποίησης και Παραμέλησης Παιδιών».
- «Αναθεώρηση των κοινωνικών πρακτικών ελέγχου για την καταπολέμηση της εκμεταλλευτικής διαμεσολάβησης στη Νότια Ευρώπη».
- «Φροντιστές παιδιών σε κίνδυνο- Εκπαίδευση και Ανάπτυξη Ικανοτήτων».
- «Σχέδιο συνολικής ψυχοκοινωνικής παρέμβασης στην πόλη του Ρεθύμνου με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου της σεξουαλικής παρενόχλησης ανηλίκων».
- «Επιδημιολογική μελέτη για την κακοποίηση και παραμέληση του παιδιού στα Βαλκάνια».
- «Πρόγραμμα στήριξης επαγγελματιών σε θέματα κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών μέσω παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών».

www.ich.gr/en/διεύθ-ψυχ-υγείας-και-κοιν-πρόνοιας/83-τρέχοντα-ερευνητικά-προγράμματα.html

❖ Παρατηρητήριο Πρόληψης της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού

Λειτουργεί στο Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων και έχει ως σκοπό την εκπόνηση και υλοποίηση προγραμμάτων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας και του εκφοβισμού στα σχολεία. Το έργο του υποστηρίζεται από τη Συντονιστική Επιτροπή και από την Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή και οι δράσεις του υλοποιούνται από τις Περιφερειακές Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. (Εγκύκλιος, αρ.πρωτ.: 195630/Γ1/19-12-13, Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων) Εγκαινιάστηκε στις 17-12-2012 από το Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων και πλέον λειτουργεί και στην Περιφερειακή Δ/ση Εκπαίδευσης Ανατολικής Μακεδονίας- Θράκης. Ο ρόλος του είναι πολυδιάστατος. Αρχικά θα πρέπει να καλυφθεί το βιβλιογραφικό και ερευνητικό κενό στην καταγραφή των κοινωνικοδημογραφικών χαρακτηριστικών σχετικά με τη σχολική βία, καθότι μέχρι τώρα δεν είχε γίνει καμία καταγραφή στη χώρα μας. Κατά δεύτερον, ο ρόλος του είναι προληπτικός και επεμβατικός. Τρίτον, είναι η ασφάλεια και η προστασία των μελών της σχολικής κοινότητας, από τη σχολική βία και τον εκφοβισμό. Πρωταρχικός σκοπός του είναι η καταγραφή, επεξεργασία, ταυτοποίηση των περιστατικών σχολικής βίας και η προώθησή τους στους αρμόδιους φορείς για την διαχείρισή τους. Σημαντική είναι επίσης η εκπόνηση μελετών και ερευνών και η παροχή οδηγιών στη σχολική κοινότητα, σχετικά με τη διαχείριση των περιστατικών από την Πρωτοβάθμια ως τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. (<https://pdeamth.gr/paratiritiriovias/index.php/arhraerev/37-paratiritiric>)

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι όλοι οι φορείς που ασχολούνται με το παιδί και την προάσπιση των δικαιωμάτων του, έχουν να προσφέρουν πολλά και έχουν γίνει αρκετές ενέργειες και προσπάθειες. Ωστόσο απαιτείται και η συμμετοχή της πολιτείας αλλά και νομοθετικές δεσμεύσεις καθώς και διαρκής συνεργασία μεταξύ όλων των αρμόδιων φορέων, της τοπικής αυτοδιοίκησης αλλά και των ίδιων των πολιτών. Κάτι που μέχρι σήμερα δεν έχει πραγματοποιηθεί. Ενώ η εκάστοτε πολιτική ηγεσία εκδηλώνει ενδιαφέρον και κινητοποιείται όταν ένα τέτοιο σημαντικό γεγονός απασχολεί την επικαιρότητα (εξαφάνιση παιδιού, κακοποίηση, κ.α.),

εντούτοις δεν έχουν τεθεί προτεραιότητες για τη δημιουργία μηχανισμών προστασίας των παιδιών και των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων.

3. ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

3.1 Το ζήτημα της εκμετάλλευσης/ κακοποίησης στην παιδική εργασία και οι συνολικές συνέπειες

Με βάση τα στοιχεία της βιβλιογραφικής έρευνας, ένας αυξανόμενος αριθμός ερευνητών έχει στρέψει την προσοχή του στο ερώτημα του γιατί τα παιδιά εργάζονται, καθώς είναι ευρύ το φάσμα των υποκείμενων παραγόντων που συμβάλλουν στην συχνότητα εμφάνισης της παιδικής εργασίας, όπως η φτώχεια, οι ατέλειες της αγοράς και η μη πρόσβαση στην εκπαίδευση. Όμως, παρά αυτήν την αυξημένη ερευνητική προσοχή, η παιδική εργασία παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα σε πολλά μέρη του κόσμου, ιδίως λόγω της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας (ILO, 2006).

Ένα άλλο σημείο που χρήζει ερευνητικής σπουδαιότητας είναι το γεγονός ότι παρά την εκτενή βιβλιογραφία σχετικά με τους καθοριστικούς αιτιολογικούς παράγοντες της παιδικής εργασίας, τα ερευνητικά στοιχεία σχετικά με τις συνέπειες της παιδικής εργασίας όπως για παράδειγμα στην παιδεία και στην υγεία είναι περιορισμένα. Η έρευνα δείχνει πως υπάρχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις για την εκπαίδευση, και επίσης υφίστανται σημαντικές επιδράσεις και στην υγεία (Beegleetal., 2009).

Παρά το γεγονός πως το φαινόμενο της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας έχει πάρει δυστυχώς εκρηκτικές διαστάσεις, όπως ορίζει και στη μελέτη του ο Τσουβέλας (2011), η κοινωνία δε δείχνει την πρέπουσα ευαισθησία στο εν λόγω θέμα. Κατά την χαρακτηριστική άποψη του Ρηγίνου (1995), ο κίνδυνος της αδιαφορίας μπροστά στο φαινόμενο της παιδικής εργασίας θέτει επιβεβλημένη την αποτελεσματική ενασχόληση με το θέμα. Από τη μία παρατηρείται πως οι περισσότερες μελέτες διερευνούν το θέμα της παιδικής εργασίας μέσα από ποικίλες επιστημονικές προσεγγίσεις (π.χ. κοινωνιολογία, νομική, ανθρώπινα δικαιώματα,

ψυχολογία, πολιτική επιστήμη) αλλά από την άλλη δεν υφίσταται δημιουργικός διάλογος ανάμεσα στα ποικίλα πεδία των επιστημών. Αποτέλεσμα είναι να μεγαλώνει το χάσμα που χαρακτηρίζει τις απόψεις γύρω από το πολυσύνθετο φαινόμενο της παιδικής εργασίας. Ωστόσο, αναμφισβήτητα μια κοινή διάσταση των επιχειρημάτων σε όλους τους επιστημονικούς κλάδους που εξετάζουν την παιδική εργασία αφορά το αν θα πρέπει να καταργηθεί ή να περιοριστεί η εν λόγω εργασία.

Αναλύοντας το ζήτημα της επικινδυνότητας στην παιδική εργασία, σύμφωνα με την ΔΟΕ, η επικίνδυνη παιδική εργασία ορίζεται από το άρθρο 3 (δ) της σύμβασης του 1999 (No 182) σχετικά με την απαγόρευση και άμεση δράση για την εξάλειψη από τις χειρότερες μορφές της παιδικής εργασίας, ως: «η εργασία η οποία, από τη φύση της ή τις συνθήκες στις οποίες πραγματοποιείται, είναι πιθανό να βλάψει την υγεία, την ασφάλεια ή το ήθος των παιδιών». Όπως ορίζει η Οδηγία της ΔΟΕ του 1999 Νο. 190 σχετικά με την απαγόρευση και άμεση δράση για την εξάλειψη των χειρότερων μορφών της παιδικής εργασίας, η επικίνδυνη εργασία αφορά:

(α) εργασία, η οποία εκθέτει τα παιδιά σε φυσική, ψυχολογική ή σεξουαλική κακοποίησης·

(β) εργασίες υπόγειες, κάτω από το νερό, σε επικίνδυνα ύψη ή σε κλειστούς χώρους

(γ) εργασία με επικίνδυνα μηχανήματα, εξοπλισμό και εργαλεία, ή που συνεπάγεται τη χειρωνακτική διακίνηση ή μεταφορά βαρέων φορτίων,

(δ) εργασία σε ανθυγιεινό περιβάλλον, το οποίο μπορεί, για παράδειγμα, να εκθέτει τα παιδιά σε επικίνδυνες ουσίες, παράγοντες και διαδικασίες, ή θερμοκρασίες, επίπεδα θορύβου ή δονήσεις επιβλαβείς για την υγεία τους;

(ε) εργασίες κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, όπως η εργασία για πολλές ώρες ή κατά τη διάρκεια της νύχτας ή εργασία όπου το παιδί πρέπει να περιορίζεται αδικαιολόγητα στις εγκαταστάσεις του εργοδότη

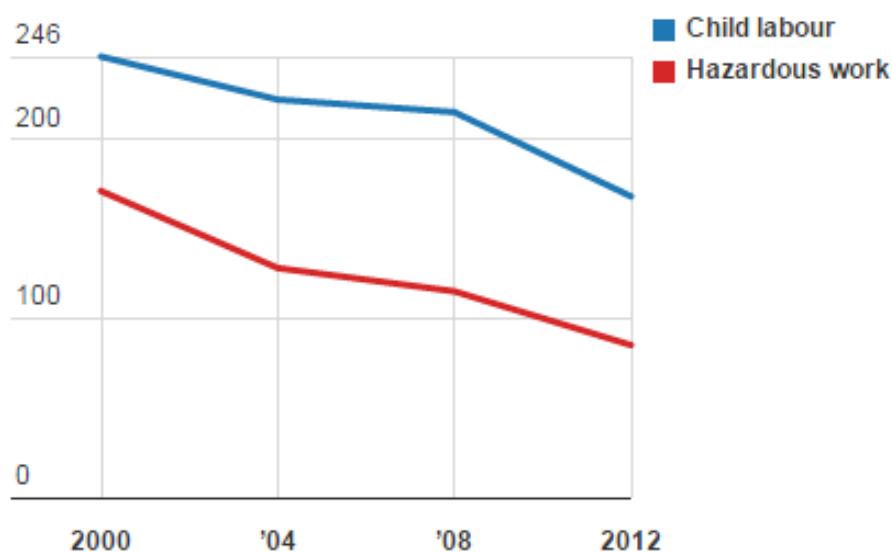
Η επικίνδυνη παιδική εργασία αφορά την εργασία σε επικίνδυνα ή ανθυγιεινά περιβάλλοντα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν ένα παιδί σε θάνατο, τραυματισμό ή αρρώστια ως συνέπεια κακών προτύπων ασφάλειας και υγείας καθώς και ακατάλληλων εργασιακών ρυθμίσεων. Τραυματισμοί ή βλάβη της υγείας μπορεί να

οδηγήσουν επίσης σε μόνιμη ανικανότητα, ενώ συχνά τα προβλήματα υγείας που προκαλούνται από την παιδική εργασία ενδέχεται να ενταθούν όταν το παιδί γίνει ενήλικος. Πέρα από τις περιπτώσεις θανάτων και μη θανατηφόρων ατυχημάτων, μόνιμης αναπηρίας/κακής υγείας, ανάμεσα στις συνέπειες συγκαταλέγεται και η ψυχολογική/συμπεριφορική/συναισθηματική ζημία που προκαλείται στο παιδί και το ακολουθεί στην ενήλικη ζωή του.

Σύμφωνα με ερευνητικές εκτιμήσεις από τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας, 246 εκατομμύρια παιδιά εργάζονταν το 2000, των οποίων περίπου 171 εκατομμύρια συμμετείχαν σε επικίνδυνη εργασία. Τα νούμερα αυτά έφτασαν το 2004 τα 222 εκ. εργαζόμενα παιδιά και 128 εκ. εργαζόμενα παιδιά σε επικίνδυνη εργασία, ενώ το 2008 μειώθηκαν αντιστοίχως σε 215 εκ. και 115 εκ. παιδιά. Το 2012 τα δεδομένα του ΔΟΕ δείχνουν πως 168 εκατομμύρια παιδιά εργάζονταν διεθνώς, εκ των οποίων 85 εκ. παιδιά σε επικίνδυνη εργασία (διάγραμμα 2). Τα παιδιά που τίθενται σε επικίνδυνη εργασία, σύμφωνα με τα δεδομένα της ΔΟΕ, αφορούν ιδίως την Ασία και Ειρηνικό και την υπό-σαχάρια Αφρική (διάγραμμα 3).

Διάγραμμα 2

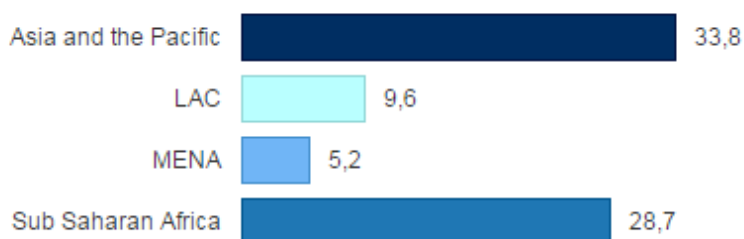
Παιδική εργασία και επικίνδυνη παιδική εργασία: τάσεις 2000-2012 (εκ. παιδιά)

(<http://www.ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm>)

Διάγραμμα 3.

Τα παιδιά που τίθενται σε επικίνδυνη εργασία ανά περιοχή διεθνώς

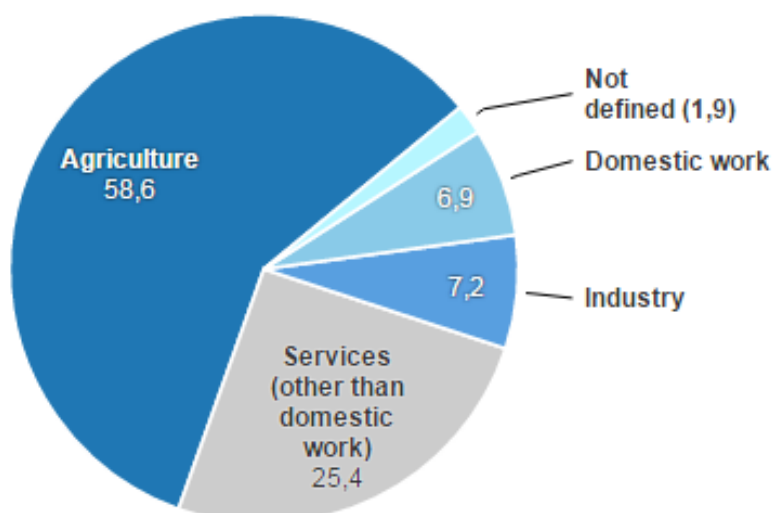

(<http://www.ilo.org/ipec/facts/WorstFormsofChildLabour/Hazardouschildlabour/lang--en/index.htm?ssSourceSiteId=global>)

Η επικίνδυνη παιδική εργασία είναι η μεγαλύτερη κατηγορία των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας και αφορά τομείς όπως γεωργία, εξόρυξη, κατασκευές, βιομηχανίες υπηρεσιών, ξενοδοχεία, μπαρ, εστιατόρια, και οικιακές υπηρεσίες (διάγραμμα 4), τόσο εκβιομηχανισμένες όσο και σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Διάγραμμα 4

Παιδική εργασία 5-17 ετών: κατανομή ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας

(ILO, What is child labour, <http://www.ilo.org/ipec/facts/lang--en/index.htm>, accessed 30-12-2016)

Κορίτσια και αγόρια, συχνά ξεκινούν την άσκηση επικίνδυνων εργασιών σε πολύ μικρές ηλικίες και δυστυχώς περίπου 22.000 παιδιά βρίσκουν το θάνατο κάθε χρόνο μέσα από αυτές. Οι αριθμοί που αφορούν τραυματισμούς ή προσβολή από ασθένειες λόγω της παιδικής εργασίας δεν είναι γνωστές.

Η διεθνής βιβλιογραφία διερευνά το ζήτημα της επικίνδυνης εργασίας στα παιδιά, κάνοντας λόγο για τις σοβαρές και θανατηφόρες βλάβες που προκαλούνται στα παιδιά που εργάζονται. Στην έρευνα της Miller (2012) τονίζονται οι συνέπειες αυτές για τα εργαζόμενα παιδιά, κάνοντας διερεύνηση στον τομέα της γεωργίας στην Αμερική και δίνοντας έμφαση στην αυξανόμενη ανησυχία που έχει δημιουργηθεί μεταξύ πολλών, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνητικών φορέων, των ειδικών επαγγελματικής υγείας και των εμπειρογνομόνων ασφάλειας, σχετικά με τους νόμους των ΗΠΑ περί ανεκτικότητας και έλλειψης επαρκούς προστασίας στην παιδική εργασία στον γεωργικό τομέα. Η γεωργία κατατάσσεται ως ένας από τους πιο επικίνδυνους κλάδους εργασίας στα παιδιά, και όντας με τις λιγότερες κανονιστικές ρυθμίσεις όσον αφορά την παιδική εργασία και την προστασία για το εργαζόμενο παιδί. Το Εθνικό Συμβούλιο Ασφάλειας προσδιορίζει τη γεωργία μάλιστα ως την πιο επικίνδυνη βιομηχανία στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αντίστοιχη αναφορά γίνεται και σε έρευνες που αφορούν τη Βραζιλία, η οποία έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά παιδικής εργασίας της Λατινικής Αμερικής και η πλειοψηφία των παιδιών που εργάζονται αφορούν αγροτικές δραστηριότητες (de Carvalho Filho, 2010).

Οι συνθήκες κατά τις οποίες τα παιδιά ωθούνται σε επικίνδυνες εργασίες και η επιτακτική ανάγκη να υπάρξει ευαισθητοποίηση προς την χειρότερη μορφή της παιδικής εργασίας εξετάζονται στην έρευνα των Anaisetal (2014), η οποία αφορά την παιδική εργασία στο Ali Wahan. Όπως ορίζουν οι εν λόγω ερευνητές, η αυξημένη ανεργία και η φτώχεια είναι οι βασικοί παράγοντες που ωθούν τα παιδιά στην εργασία. Η έρευνά τους σε δείγμα εργαζόμενων κοριτσιών στην υφαντική βιομηχανία ανέδειξε την επικίνδυνη φύση της παιδικής εργασίας αλλά και το ότι απόρροια της εργασίας των παιδιών ήταν το 58% των παιδιών να μην εγγραφούν ποτέ στο σχολείο. Το 84% εργάζεται λόγω φτώχειας, το 56% απασχολούνται για 48 ώρες τη εβδομάδα, ενώ όσον αφορά τις συνέπειες, το 78% αντιμετωπίζουν σωματικές βλάβες κατά τη διάρκεια της εργασίας, 80% αισθάνονται οσφυαλγία λόγω των πολλών ωρών εργασίας ή της λανθασμένης στάσης του σώματος κατά την εργασία.

Έμφαση στην επικίνδυνη παιδική εργασία δίνεται και σε άλλες έρευνες, όπως αυτή της Heissler (2013) για την παιδική εργασία στο Μπαγκλαντές, καθώς και στην έρευνα των Gamlinetal (2015) στην Ινδία, στο Τόγκο, στο Περού και στις Φιλιππίνες. Οι Gamlinetal (2015) διαπίστωσαν μέσα από τη μελέτη τους πως πολλοί εργοδότες χρησιμοποιούν σωματική τιμωρία απέναντι στα εργαζόμενα παιδιά, για παράδειγμα στο Τόγκο, το 49% των παιδιών δήλωσε ότι δέχεται ξυλοδαρμό αν κάνει λάθος στην εργασία, και στην Ινδία, το 35% των οικιακών εργαζομένων παιδιών τιμωρείται σωματικά. Αντίθετα, στις Φιλιππίνες, το 58% των παιδιών εργαζομένων σε οικιακές υπηρεσίες ανέφεραν ότι οι εργοδότες τους απλά τους μιλούν όταν κάνουν κάποιο λάθος και κανένα από τα Περουβιανά εργαζόμενα παιδιά δεν ανέφερε πως έχει τιμωρηθεί σωματικά από τους εργοδότες τους. Τα ψυχοκοινωνικά προβλήματα είναι εμφανή, ιδίως στο Τόγκο, ενώ αξιοσημείωτα είναι τα θετικά αποτελέσματα που διατυπώθηκαν από τα ερωτώμενα εργαζόμενα παιδιά του Περού και των Φιλιππίνων, υπονοώντας πως το παιδί που εργάζεται σε οικιακές εργασίες δηλώνει υψηλά επίπεδα ψυχοκοινωνικής ικανοποίησης μέσα από τις απαντήσεις της εν λόγω έρευνας.

Άλλη μελέτη, αυτή των Edet & Etim (2013) στη Νιγηρία ανέδειξε πως ο σημαντικότερος παράγοντας που οδηγεί στην παιδική εργασία— και μάλιστα στον τομέα της γεωργίας - είναι η φτώχεια. Όπως δείχνουν οι ερευνητές, τα παιδιά που εργάζονται στη γεωργία είναι συχνά αντιμέτωπα με τον άμεσο κίνδυνο μόλυνσης από τον ιό HIV. Οι κακές εργασιακές συνθήκες και οι χαμηλοί μισθοί έχουν οδηγήσει σε πρότυπα συμπεριφοράς που αυξάνουν τον κίνδυνο μόλυνσης και μετάδοσης της νόσου. Μάλιστα, σε πολλές αγροτικές κοινότητες, το εργαζόμενο παιδί έχει λάβει ρόλο επικεφαλούς του νοικοκυριού καθώς οι γονείς του έχουν πεθάνει από τον ιό.

Σε γενική βάση, οι διεθνείς έρευνες δείχνουν πως οι συνθήκες κακής εργασίας σε όλη την υδρόγειο δεν είναι απόλυτα γνωστές. Οργανισμοί όπως η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας αλλά και στατιστικά στοιχεία από τη βάση των Ηνωμένων Εθνών (UNStats), την Παγκόσμια Τράπεζα και του ΟΟΣΑ παρέχουν χρήσιμα στοιχεία και δείκτες για την εκτίμηση των συνθηκών της επικίνδυνης παιδικής εργασίας με ιδιαίτερη αναφορά στην παγκοσμιοποίηση των αλυσίδων παραγωγής. Πολλές μελέτες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το εμπόριο και οι ξένες επενδύσεις οδηγούν σε αύξηση εσόδων και μείωση των ανισοτήτων και έτσι έχουν θετικές επιδράσεις σε όρους εργασίας της εγχώριας παραγωγής, όπως η μείωση της παιδικής εργασίας (Contreras, 2008; Davies, Voy, 2009; Neumayer, de

Soysa, 2005; Ranjan, 1999; Ranjan, 2001; Thorbecke, Nissanke, 2006). Από την άλλη, υπάρχουν εμφανή στοιχεία για περιστατικά υψηλού προφίλ επικίνδυνης παιδικής εργασίας, όπως σε εργοστάσια ενδυμάτων, σε φυτείες, στις εφοδιαστικές αλυσίδες προϊόντων κ.α (Baland, Duprez, 2009; Busse, 2002; Chakrabarty, Grote, 2009; Phillips, Sakamoto, 2012; Polaski, 2006).

Στο πλαίσιο της παιδικής εργασίας οι Simasetal (2014) επισημαίνουν πως τα θύματα της επικίνδυνης παιδικής εργασίας σε όλο τον κόσμο αφορούν ιδίως τον τομέα της γεωργίας όπου πάνω από τα μισά από τα παιδιά που εργάζονται εκτελούν επικίνδυνες δραστηριότητες, δηλαδή δραστηριότητες που ενδέχεται να επηρεάσουν την ασφάλεια, την υγεία και την ηθική ανάπτυξη τους. Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν εργασία με βαρύ εξοπλισμό, εργασία που συνεπάγεται έκθεση σε τοξικές ουσίες και εργασία που δεν επιτρέπει τη δυνατότητα να επιστρέφουν στο σπίτι κάθε μέρα. Αν και όλες οι μορφές παιδικής εργασίας είναι ανεπιθύμητες, τα παιδιά σε επικίνδυνη εργασία αντιμετωπίζονται ως ένα ζήτημα που χρήζει άμεσης και αποτελεσματικής αντιμετώπισης από την παγκόσμια κοινότητα.

3.2 Το πλαίσιο Υγείας & Πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί

Σύμφωνα με τα στοιχεία της UNICEF (2014), η παιδική εργασία στερεί από τα παιδιά το δικαίωμά τους να πάνε στο σχολείο, τα εκθέτει στη βία, και ενισχύει τον κύκλο της φτώχειας. Χρειάζεται πρόληψη μέσα από ολοκληρωμένες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της φτώχειας και της ανισότητας, που θα βελτιώσουν την πρόσβαση και την ποιότητα της εκπαίδευσης και θα κινητοποιήσουν τη δημόσια υποστήριξη για το σεβασμό των δικαιωμάτων των παιδιών. Παγκοσμίως, περίπου 168 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας 5 έως 17 ετών εργάζονται σήμερα σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία, βάσει στατιστικών στοιχείων από την UNICEF, με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) και την Παγκόσμια Τράπεζα, να δείχνουν μείωση κατά περίπου στο ένα τρίτο σε σύγκριση με το 2000. Ενώ αυτό αποτελεί μια θετική διαπίστωση, η πρόοδος είναι υπερβολικά αργή, με την παιδική εργασία να συνιστά απειλή όχι μόνο για την υγεία και την ευημερία των παιδιών, αλλά να αποτελεί

απειλή και σε εθνικές οικονομίες αλλά και αναφορικά με την επίτευξη των στόχων για παγκόσμια ανάπτυξη.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναγνωρίζει το δικαίωμα, πως τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που είναι πιθανό να είναι επικίνδυνη ή να παρεμβαίνει στην εκπαίδευση τους, επιφέροντας εμπόδια στη φυσική, νοητική, πνευματική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξη αυτών. Τα ποικίλα αρμόδια διεθνή όργανα οριοθετούν το πλαίσιο υγείας και πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί, καθορίζοντας το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από τις «χειρότερες μορφές παιδικής εργασίας» και θέτοντας σε προτεραιότητα την κατανόηση ως προς τις βαθύτερες αιτίες της παιδικής εργασίας και την αντιμετώπιση τους. Η αποτελεσματική δράση κατά της παιδικής εργασίας πρέπει να οριοθετηθεί μέσα από ενίσχυση νομική και ορθή πολιτική πλαισίων από τις κυβερνήσεις, καθώς και βάσει κοινοτικών δομών και υπηρεσιών, σε συνεργασία των αρμόδιων φορέων υγείας και πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί με τις κοινότητες προκειμένου να υπάρξει παγκόσμια προώθηση της θετικής κοινωνικής αλλαγής (UNICEF, 2014).

Η UNICEF και άλλοι φορείς προστασίας του παιδιού δίνουν όλο και αυξανόμενη σημασία στην προσέγγιση συστημάτων με έμφαση στην πρόληψη, με στόχο να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον, όπου αγόρια και κορίτσια θα είναι απαλλαγμένα από την βία, την εκμετάλλευση και τον αναγκαστικό αποχωρισμό από την οικογένεια, και όπου οι νόμοι, οι υπηρεσίες, οι συμπεριφορές και πρακτικές θα ελαχιστοποιούν την ευπάθεια, τους παράγοντες κινδύνου, και θα ενισχύσουν την υγεία και πρόνοια των παιδιών. Η ως άνω συστημική προσέγγιση θα διευκολύνει την πιο συστηματική πολιτική ανάπτυξης και προγραμματισμού για το εργαζόμενο παιδί, πετυχαίνοντας βέλτιστο συντονισμό της μείωσης της φτώχειας, με περισσότερη κοινωνική πρόνοια, δικαιοσύνη, εκπαιδευτικές πολιτικές, οικονομική αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα και κοινωνικά προγράμματα παιδικής πρόνοιας (UNICEF, 2014).

Ένα αποτελεσματικό σύστημα προστασίας του εργαζόμενου παιδιού πρέπει να περιλαμβάνει ισχυρές συνιστώσες υγείας και πρόνοιας, δηλαδή (UNICEF, 2014):

- ένα ισχυρό νομικό και πολιτικό πλαίσιο, συμπεριλαμβανομένων των κανονισμών και προτύπων που συμμορφώνονται με τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, καθώς και με άλλα διεθνή πρότυπα και καλές πρακτικές.

- μια αποτελεσματική ρύθμιση και εποπτεία με σκοπό να διασφαλίσουν οι φορείς πως τα πρότυπα εφαρμόζονται αποτελεσματικά και προάγουν την υπευθυνότητα.

- υπηρεσίες που περιλαμβάνουν την προώθηση, την πρόληψη και την αντιμετώπιση των μηχανισμών σε θεσμικά και διαρθρωτικά επίπεδα.

- συνεργασία και συντονισμό μεταξύ αρμόδιων κυβερνητικών αρχών και μη κυβερνητικών παραγόντων, μεταξύ υπουργείων και υπηρεσιών, καθώς και μεταξύ των διαφόρων τομέων.

- γνώσεις και δεδομένα σχετικά με τα ζητήματα προστασίας των παιδιών και καλές πρακτικές τεκμηριωμένης πολιτικής ανάπτυξης, υπεράσπισης και προγραμματισμού.

- ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους και φορείς διαχείρισης υποδομών, συμπεριλαμβανομένου ενός εργατικού δυναμικού προστασίας στο εργαζόμενο παιδί

Ένα άρτια δομημένο σύστημα υγείας και πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί πρέπει να αντικατοπτρίζει τις κοινωνικές νόρμες της κοινωνίας και τις προσπάθειες για την ενίσχυση της κοινωνικής αλλαγής ώστε να επιφέρουν ένα τέλος στην εκμετάλλευση και βία κατά των παιδιών. Οι πεποιθήσεις, στάσεις και πρακτικές της παγκόσμιας κοινότητας μπορεί να διαμορφώσουν τις στάσεις και τις πρακτικές των θεσμών, δομών και υπηρεσιών, και αντίστροφα, όπου για παράδειγμα μια νέα νομοθεσία για την πρόληψη της παιδικής εργασίας μπορεί να συμβάλλει σε θετικές αλλαγές ως προς τη στάση έναντι της παιδικής εργασίας και της απομάκρυνσης των παιδιών από τα σχολεία. Ομοίως, η αύξηση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τις επιβλαβείς επιπτώσεις της παιδικής εργασίας μπορεί να βοηθήσει στον τερματισμό της παιδικής εργασίας (UNICEF, 2014). Όμως ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα είναι ότι η προαγωγή υγείας δεν αποτελεί προτεραιότητα της κυβέρνησης σε πολλές χώρες. Οι παράγοντες που καθορίζουν την καλύτερευση και την προαγωγή της υγείας σε έναν πληθυσμό, είναι άμεσα συνυφασμένοι με το εισόδημα, την εκπαίδευση και την κατοικία (Βενιέρης, 2009).

Αρκετές είναι οι χώρες που αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην προσέγγιση συστημάτων υγείας και πρόνοιας του εργαζόμενου παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των νομικών μεταρρυθμίσεων, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας και της συλλογής δεδομένων και πληροφοριών για την παιδική εργασία. Αυτό που τονίζεται στις περισσότερες περιπτώσεις των συστημάτων υγείας και πρόνοιας του εργαζόμενου παιδιού είναι η αναγκαιότητα για (UNICEF, 2014):

- Προώθηση νομικών μεταρρυθμίσεων: Παρέχοντας σαφείς νομοθετικές γραμμές σχετικά με τους τύπους και τις προϋποθέσεις των δραστηριοτήτων που πρέπει να διέπουν την παιδική εργασία είναι απαραίτητο στοιχείο για αποτελεσματική δράση. Σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα, η εκάστοτε εθνική νομοθεσία πρέπει να απαγορεύει την παιδική εργασία σε όλες τις μορφές της. Για την αποτελεσματική εφαρμογή των νόμων πρέπει να υπάρχουν παρεμβάσεις πολιτικής που θα παρέχουν εναλλακτικές δυνατότητες υπό τη μορφή εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, καθώς και μέτρα κοινωνικής προστασίας που ωφελούν παιδιά και οικογένειες. Οι Νόμοι περί απορρίψεως της παιδικής εργασίας είναι σημαντικοί για την προώθηση της κοινωνικής αλλαγής. Σαφή μηνύματα από την νομοθεσία, καταγγέλλοντας την παιδική εργασία και άλλες παραβιάσεις των δικαιωμάτων του παιδιού μπορεί να συμβάλλουν θετικά σε μετασχηματισμούς κοινωνικών προτύπων και δημοσίων στάσεων, κρατώντας τα παιδιά ασφαλή από κάθε είδους εκμετάλλευση.
- Εκπαίδευση: καθώς η παιδική εργασία και η εκπαίδευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, με την παιδική εργασία να λειτουργεί ως ένα σημαντικό εμπόδιο στην εκπαίδευση, απαιτείται βελτίωση της πρόσβασης σε ποιοτική εκπαίδευση η οποία θα συνεισφέρει σε μεγάλες δυνατότητες για τη μείωση της παιδικής εργασίας. Με αυτή την έννοια, το εκπαιδευτικό σύστημα θα αποτελεί σημαντικό σύμμαχο του συστήματος προστασίας παιδιών, καθώς τα παιδιά που βρίσκονται έξω από το σχολείο εκτίθενται στη βία και την εκμετάλλευση στον χώρο εργασίας σε μεγαλύτερο βαθμό. Παρά το γεγονός ότι τα παιδιά εισέρχονται όλο και περισσότερο στο σχολείο, σύμφωνα με τα διεθνή

δεδομένα, υπάρχει ελάχιστη πρόοδος στη μείωση των ποσοστών εγκατάλειψης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, με το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης να φτάνει το 25 τοις εκατό – στο ίδιο επίπεδο του 2000. Αυτά τα παιδιά είναι ευάλωτα στην παιδική εργασία και στο σύνολο των παραγόντων που επηρεάζουν την ποιότητα ζωής τους, καθώς δέχονται συχνά ταπείνωση, σωματική τιμωρία, σεξουαλική κακοποίηση, βία, ή άλλες μορφές σκληρής μεταχείρισης στο πλαίσιο της παιδικής εργασίας. Χρειάζονται στρατηγικές εκπαίδευσης με σκοπό να διασφαλισθεί όλο και περισσότερο η εγγραφή των παιδιών στο σχολείο και η διατήρησή τους σε αυτό. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να βελτιωθεί η ποιότητα της εκπαίδευσης, καθώς μέσα από τη βελτίωση της μάθησης θα δοθεί ύψιστη προτεραιότητα στο δικαίωμα στην εκπαίδευση των παιδιών, και θα αξιοποιηθεί το δυναμικό της εκπαίδευσης με σκοπό να αντιμετωπισθεί η φτώχεια. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να είναι ελεύθερη και προσβάσιμη σε όλους και τα σχολεία πρέπει να είναι ασφαλή και χωρίς αποκλεισμούς, με εκπαίδευση υψηλής ποιότητας. Φυσικά, μόνο η εκπαίδευση δεν είναι αρκετή για να αποτρέψει την παιδική εργασία. Απαιτείται ένα σύνολο ευρύτερων αλλαγών στη δημόσια πολιτική για τη χειραφέτηση των οικογενειών να επιλέγουν την εκπαίδευση αντί της παιδικής εργασίας, μέσα από την αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών οικογενειακών προβληματικών ζητημάτων.

- Κοινωνική προστασία: Η παιδική εργασία είναι σε μεγάλο βαθμό καθοδηγούμενη από θέματα ευπάθειας που προκαλούνται από τη φτώχεια και τη στέρηση. Η εξάλειψη της παιδικής εργασίας, επομένως, συνδέεται στενά με τη μείωση στα θέματα αυτά, παρέχοντας στις οικογένειες κοινωνική προστασία και ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος. Η UNICEF καθορίζει την κοινωνική προστασία ως το σύνολο των δημόσιων και ιδιωτικών πολιτικών και προγραμμάτων με στόχο την πρόληψη, τη μείωση και την εξάλειψη των οικονομικά και κοινωνικά οριοθετημένων θεμάτων ευπάθειας όπως φτώχεια και στέρηση. Αυτό περιλαμβάνει προγράμματα όπως κοινωνικές μεταβιβάσεις, κοινωνική ασφάλιση υγείας, υπηρεσίες

κοινωνικής υποστήριξης, οικογενειακή πολιτική και προσιτή παιδική φροντίδα. Η εύρυθμη λειτουργία των συστημάτων κοινωνικής προστασίας μπορεί να συμβάλλει στην αντιμετώπιση μερικών από τα βαθύτερα αίτια της βίας, κακοποίησης, εκμετάλλευσης και παραμέλησης των παιδιών. Κοινωνικές μεταβιβάσεις που αποσκοπούν στην προστασία των παιδιών που εργάζονται μπορούν να επηρεάσουν θετικά την παιδική εργασία με μια σειρά από τρόπους, όπως μέσω της αύξησης των εσόδων, τη βελτίωση της πρόσβασης στην εκπαίδευση και στις υπηρεσίες υγείας, καθώς και τη βελτιωμένη ανακατανομή της οικιακής εργασίας και του χρόνου. Στοιχεία από το πρόγραμμα της UNICEF στη Βραζιλία δείχνουν ότι ο μέσος αριθμός ωρών παιδικής εργασίας έχει μειωθεί κατά 50 τοις εκατό μέσα από την εφαρμογή προγραμμάτων κοινωνικών μεταβιβάσεων. Ομοίως, σε περιοχές στον Παναμά, αντίστοιχο πρόγραμμα παρέμβασης οδήγησε σε σχεδόν 16 τοις εκατό μείωση της παιδικής εργασίας μεταξύ των παιδιών ηλικίας 12-15 ετών. Αντίστοιχο πρόγραμμα παρέμβασης στο Πακιστάν, οδήγησε σε σχεδόν 8 τοις εκατό αύξηση της εγγραφής σε δημοτικό σχολείο στα κορίτσια. Οι επιπτώσεις των κοινωνικών παρεμβάσεων περί της παιδικής εργασίας διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή και ανά φύλο – με τα αγόρια να είναι πιο πιθανό να επωφεληθούν από τα κορίτσια από τη μείωση της παιδικής εργασίας. Τα χαρακτηριστικά του σχεδιασμού των εκάστοτε κοινωνικών παρεμβάσεων μπορούν επίσης να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην παιδική εργασία. Για παράδειγμα, οι παρεμβάσεις είναι πιο αποτελεσματικές σε περιπτώσεις κάλυψης πιθανού κόστους εκπαίδευσης, ενώ προγράμματα κοινωνικών παρεμβάσεων που συνδέονται με εξωσχολικές δραστηριότητες έχουν δείξει μεγαλύτερες επιπτώσεις στη μείωση της παιδικής εργασίας. Ωστόσο, τα προγράμματα κοινωνικής παρέμβασης μπορεί επίσης να παράγουν ακούσιες συνέπειες για την παιδική εργασία, όπως για παράδειγμα, στην περίπτωση παροχής μετρητών σε μια οικογένεια, δημιουργώντας νέες ευκαιρίες για την εργασία των παιδιών εντός της οικογενειακής επιχείρησης. Κατά συνέπεια, τα προγράμματα πρέπει να σχεδιάζονται προσεκτικά για να επιτύχουν θετικές επιπτώσεις στην παιδική εργασία. Παρά την εφαρμογή των

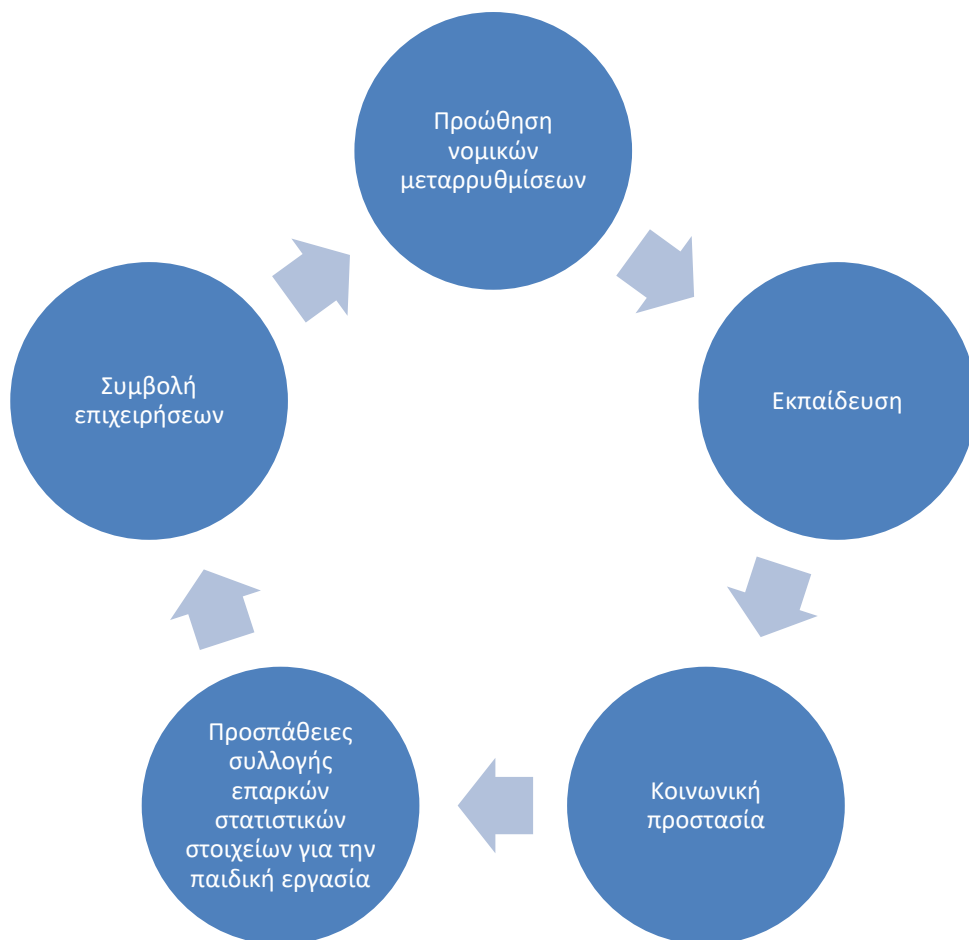
κοινωνικών παρεμβάσεων, αυτά δεν επαρκούν από μόνα τους για την εξάλειψη της παιδικής εργασίας συνολικά. Απαιτούνται πλήθος από δράσεις στο πεδίο της κοινωνικής προστασίας, με πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες που προστατεύουν τα κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα. Απαιτείται παροχή κοινωνικής υποστήριξης και υπηρεσίες φροντίδας για ευάλωτες οικογένειες που θα βοηθήσουν στη μείωση της κοινωνικής ευπάθειας και του αποκλεισμού.

- Προσπάθειες συλλογής επαρκών στατιστικών στοιχείων για την παιδική εργασία: Ενώ έχουν αναπτυχθεί νομικά πρότυπα και κοινωνικές παρεμβάσεις, η μέτρηση των δεδομένων της παιδικής εργασίας έχει αποτελέσει θέμα σημαντικής συζήτησης και διαφωνίας, μέσα από τη χρήση διαφορετικών δεικτών και εργαλείων μέτρησης, καθώς και τη δημοσίευση εκτιμήσεων. Ως κορυφαίοι των οργανώσεων για τη συλλογή δεδομένων για την παιδική εργασία, η UNICEF και ο ILO συνεργάζονται για την αξιοποίηση των στατιστικών πληροφοριών και τη συλλογή δεδομένων για την παιδική εργασία, όπως λόγω χάρη με τις διεξαγόμενες έρευνες με τα ερωτηματολόγια SIMPOC που αναπτύχθηκαν το 2010 για χρήση σε μια ποικιλία δεδομένων και μεθόδων συλλογής, ως ερωτηματολόγιο- πρότυπο περί της παιδικής εργασίας για ηλικίες 5 - 17 ετών. Ωστόσο, έρευνες βάσει του SIMPOC μπορεί να ποικίλλουν μεταξύ των χωρών και να οδηγήσουν σε αποκλίνουσες εκτιμήσεις.
- Συμβολή εταιριών: Σε πολλές περιπτώσεις, τα παιδιά μπορεί να είναι εργαζόμενα ως μέλη της οικογενειακής επιχείρησης αλλά μπορεί να δραστηριοποιούνται και σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα. Είναι σημαντικό λοιπόν να προστατεύονται τα παιδιά από τη ζημιά που μπορεί να προκαλέσει η παιδική εργασία και να γίνεται συνεχής προσπάθεια να βελτιώσουν τη ζωή τους. Αυτό μπορεί να γίνει σε πολλά διαφορετικά επίπεδα, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο οι εταιρείες λειτουργούν τις εγκαταστάσεις τους, τον τρόπο που οριοθετούν την ανάπτυξη και αγορά προϊόντων, την παροχή υπηρεσιών ή ασκούν επιρροή στην οικονομική και κοινωνική

ανάπτυξη. Ωστόσο την ίδια στιγμή, οι επιχειρήσεις φαίνεται να έχουν επίσης την εξουσία να αγνοήσουν ή ακόμα και να θέσουν σε κίνδυνο τα συμφέροντα των παιδιών, αφήνοντάς τα ευάλωτα. Υπάρχουν βέβαια πολλές εταιρείες που διέπονται από εταιρική κοινωνική ευθύνη, τονίζοντας πως τα δικαιώματα των παιδιών πρέπει να είναι στο επίκεντρο της συζήτησης και έχουν ενεργό ρόλο σε οποιοδήποτε σύστημα προστασίας παιδιού. (UNICEF, 2014)

Σχήμα 1

Βασικά στοιχεία που πρέπει να διέπουν τα συστήματα υγείας και πρόνοιας του εργαζόμενου παιδιού

(UNICEF, 2014)

Για την πρόληψη της παιδικής εργασίας, η στρατηγική προστασίας παιδιού της UNICEF έγκειται σε εναρμονισμένες και επίμονες προσπάθειες:

- συνεργασία με διεθνείς εταίρους (οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών κ.α)
- συνεργασία με τις εθνικές κυβερνήσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή των εθνικών νομικών πλαισίων και ρυθμίσεων των συνθηκών εργασίας για τα παιδιά και την προώθηση κοινωνικών προτύπων και συμπεριφορών που απορρίπτουν την παιδική εργασία
- υποστήριξη στο εργαζόμενο παιδί και την οικογένεια του και προώθηση κανόνων αξιοπρεπούς απασχόλησης
- παροχή ευκαιριών εκπαίδευσης και συστημάτων κοινωνικής προστασίας για την παιδική εργασία.
- διεθνείς δωρεές και χρηματοδότηση σε προγράμματα που υποστηρίζουν την προσέγγιση συστημάτων προστασίας παιδιού.
- ανάπτυξη συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης, με ιδιαίτερη έμφαση στα παιδιά που δεν φοιτούν σε σχολείο.
- συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, με επιχειρήσεις για την προώθηση δράσεων που εκπληρώνουν τους σκοπούς της εταιρικής ευθύνης εντείνοντας το σεβασμό στα δικαιώματα των παιδιών και την υποστήριξη των εργαζομένων παιδιών, σύμφωνα με τα δικαιώματα των παιδιών και τις επιχειρηματικές αρχές.
- απαγόρευση των ανήλικων εργαζομένων στις εφοδιαστικές αλυσίδες, στήριξη προγραμμάτων που συμβάλλουν στην εξάλειψη της παιδικής εργασίας και προώθηση βιώσιμων λύσεων για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτίων της παιδικής εργασίας.
- συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών προκειμένου να υπάρξει μια προσέγγιση ολιστική για την προστασία του παιδιού και τον τερματισμό της παιδικής εργασίας.

4. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΧΩΡΩΝ

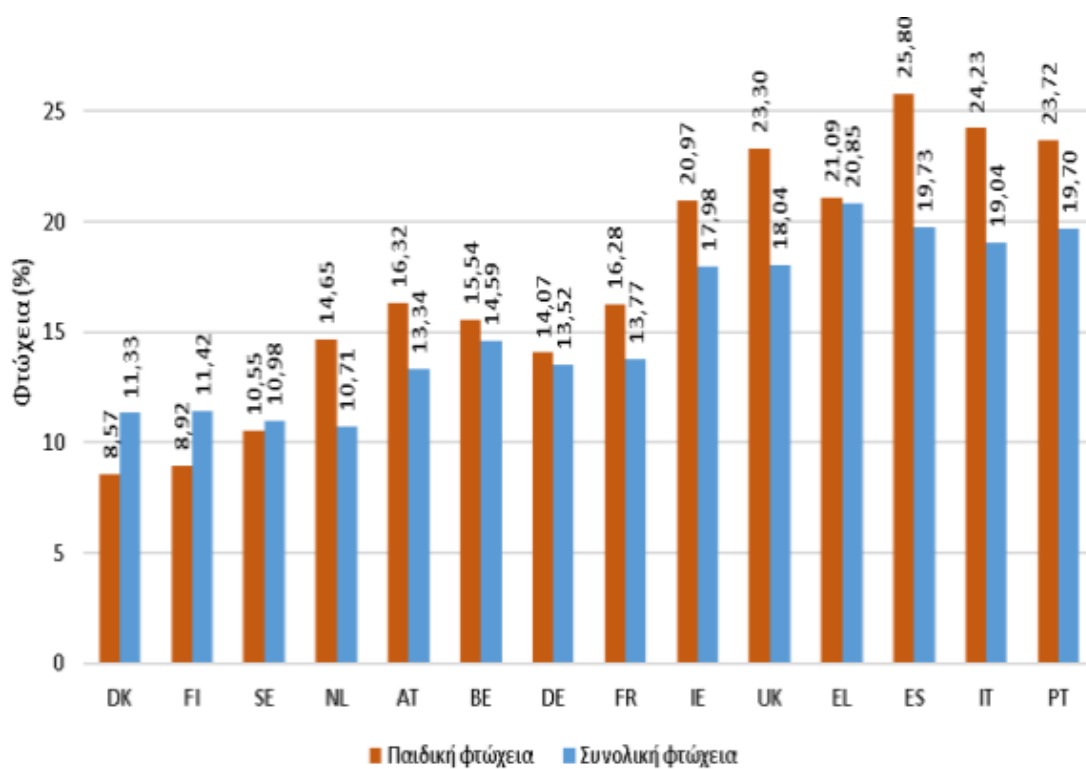
4.1 Στατιστικά και εμπειρικά στοιχεία για την ελληνική πραγματικότητα

Σύμφωνα με την Έκθεση της UNICEF (2016), και όπως έχει ήδη διαπιστωθεί μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ως προς τα αίτια της παιδικής εργασίας ανά τον κόσμο, η παιδική φτώχεια είναι χαρακτηριστικό αίτιο της παιδικής εργασίας. Με βάση τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση των παιδιών της ΕΕ, η παιδική φτώχεια είναι σχετικά χαμηλή στις σκανδιναβικές χώρες και υψηλότερη στις νοτιοευρωπαϊκές και αγγλοσαξονικές χώρες, ενώ οι χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης βρίσκονται ενδιάμεσα, όπως δείχνει το ακόλουθο διάγραμμα. Η Ελλάδα έχει μέσο ποσοστό της παιδικής φτώχειας 21,09%, αυξημένο κατά 0,24% σε σχέση με τη συνολική φτώχεια (διάγραμμα 5). Η διαφοροποίηση μεταξύ των χωρών ως προς τις κοινωνικές παροχές (εκτός των συντάξεων) αποτελεί βασικό εξηγητικό παράγοντα της διακύμανσης της παιδικής φτώχειας στην ΕΕ.

Αναφορικά με τον κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, τα στοιχεία δείχνουν πως 25 εκατομμύρια παιδιά κάτω των 17 ετών βρίσκονται σε αυτήν την κατάσταση στην Ευρώπη (26,9% του πληθυσμού 0-17 ετών), με την Ελλάδα να διακατέχει το ποσοστό 37,8 (διάγραμμα 6). Συγκριτικά με το 2010, η χώρα μας αύξησε το εν λόγω ποσοστό από 28,7% το 2010 σε 37,8% το 2015, δηλ. σημειώθηκε αύξηση +9.1 % (πίνακας 1). Ενδιαφέρον είναι και το πόρισμα πως τα παιδιά από οικογένειες χαμηλής εκπαίδευσης έχουν έρθει αντιμέτωπα με ένα σημαντικά υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας σε σύγκριση με τα παιδιά από οικογένειες μέσης και υψηλής εκπαίδευσης από την στιγμή που η οικονομική κρίση έπληξε την Ελλάδα γύρω στο 2010-2011 (διάγραμμα 7). Αξίζει να αναφερθεί πως το επίπεδο διαβίωσης στην Ελλάδα έχει επιδεινωθεί δραματικά μεταξύ των μονογονεϊκών οικογενειών με ένα ή περισσότερα παιδιά έως 16 ετών, ενώ το επίπεδο σοβαρής υλικής αποστέρησης έχει επιδεινωθεί και για τους λοιπούς τύπους νοικοκυριών μετά τα κρίσιμα έτη 2010 και 2011 (διάγραμμα 8).

Διάγραμμα 5.

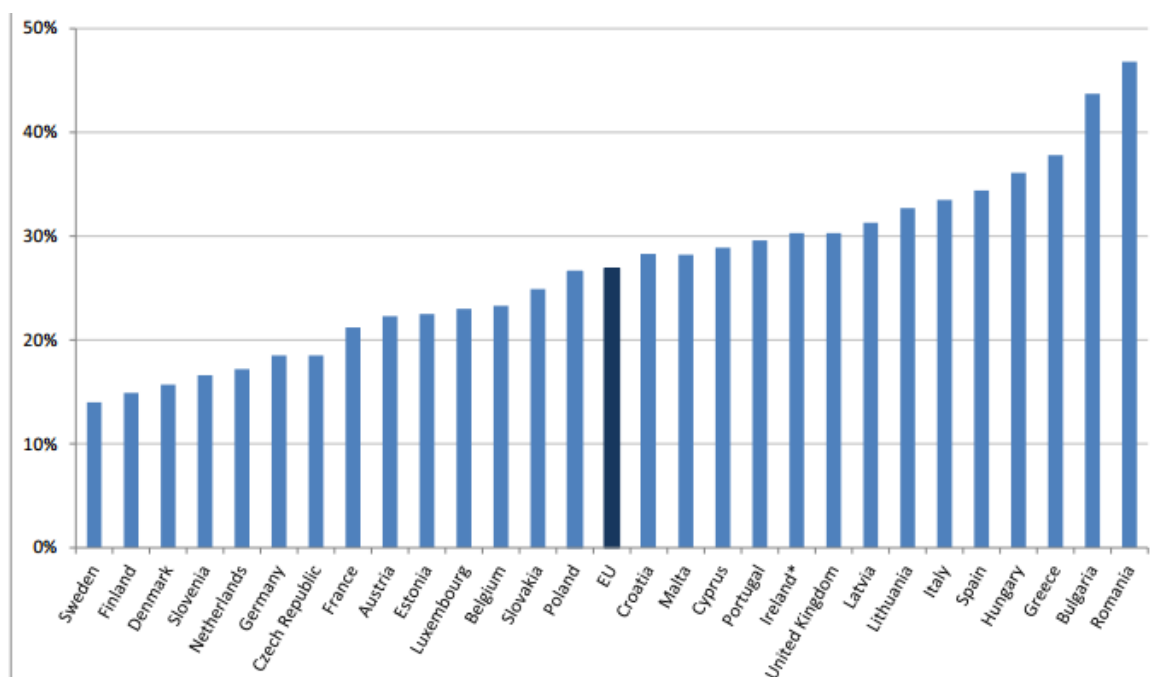
Παιδική φτώχεια και συνολική φτώχεια, ΕΕ-14 για την περίοδο 1995-2014

(UNICEF 2016, σελ 32)

Διάγραμμα 6.

Παιδιά που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού

(EUROSTAT 2016)

Πίνακας 1

Παιδιά που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην ΕΕ, 2010
και 2015

	% of total population		in thousands	
	2010	2015	2010	2015
EU	27.5	26.9	25 957	25 264
Belgium	23.2	23.3	526	543
Bulgaria	49.8	43.7	635	527
Czech Republic	18.9	18.5	354	348
Denmark	15.1	15.7	182	183
Germany	21.7	18.5	2 904	2497
Estonia	24.0	22.5	59	55
Ireland*	34.1	30.3	412	374
Greece	28.7	37.8	547	710
Spain	33.3	34.4	2 769	2 863
France	22.9	21.2	2 998	2 860
Croatia	29.4	29.0	233	233
Italy	29.5	33.5	3 046	3 505
Cyprus	21.8	28.9	39	50
Latvia	42.2	31.3	157	108
Lithuania	35.8	32.7	209	173
Luxembourg	22.3	23.0	24	24
Hungary	38.7	36.1	713	608
Malta	26.7	28.2	21	21
Netherlands	16.9	17.2	611	603
Austria	22.4	22.3	339	335
Poland	30.8	26.6	2 191	1 821
Portugal	28.7	29.6	562	536
Romania	48.1	46.8	1 859	1 760
Slovenia	15.2	16.6	56	63
Slovakia	25.3	24.9	227	237
Finland	14.2	14.9	156	161
Sweden	14.5	14.0	304	278
United Kingdom	29.7	30.3	3 824	3 948

Figures are rounded to the nearest ten thousands

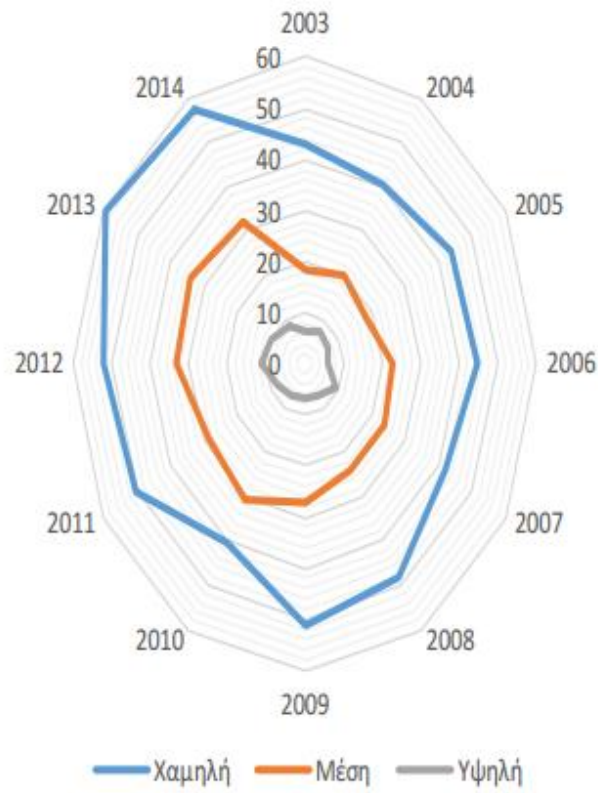
* 2014 data instead of 2015.

The source dataset can be found [here](#).

(EUROSTAT 2016)

Διάγραμμα 7.

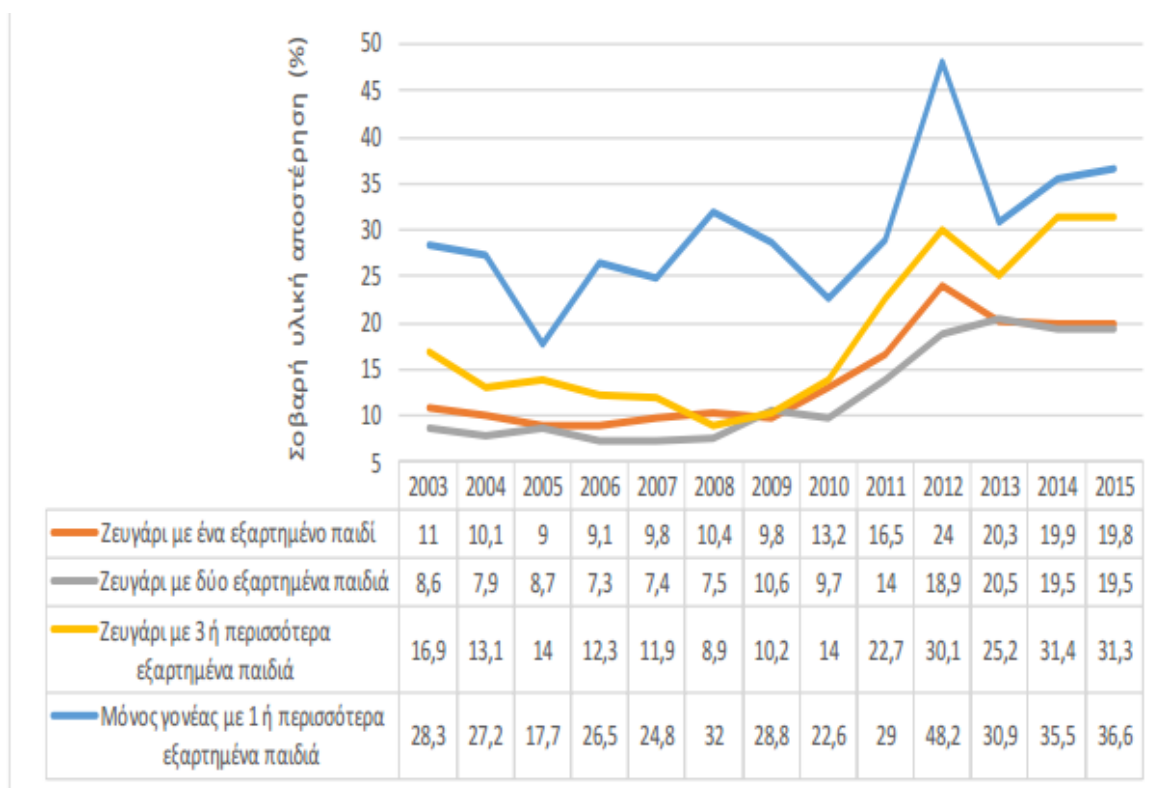
Παιδική φτώχεια και γονεϊκή εκπαίδευση (Ελλάδα)

(UNICEF 2016, σελ 36)

Διάγραμμα 8.

Σοβαρή υλική αποστέρηση ανά τύπο οικογένειας (Ελλάδα)

(UNICEF 2016, σελ 38)

Διαφαίνεται λοιπόν από τα παραπάνω πως η Ελλάδα αντιμετωπίζει αυξημένο τον κίνδυνο παιδικής φτώχειας, ιδίως λόγω της οικονομικής κρίσης και με εστίαση στα παιδιά από οικογένειες χαμηλής εκπαίδευσης αλλά και μονογονεϊκών οικογενειών με ένα ή περισσότερα παιδιά έως 16 ετών. Σε συνδυασμό με την εντατικοποίηση του φαινομένου της μετανάστευσης, που μέσα στο 2015 σημείωσε εντυπωσιακή αύξηση των προσφύγων, κυρίως από την Συρία (πάνω από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες μετανάστες έφτασαν ή πέρασαν από την Ελλάδα το 2015) (UNICEF 2016, σελ 39), είναι εμφανές πως ο προβληματισμός για τα δικαιώματα και την προστασία των παιδιών είναι ιδιαίτερης σημασίας για τη χώρα μας, στο πλαίσιο μιας παρατεταμένης κοινωνικοοικονομικής κρίσης ορατής για την ελληνική κοινωνία και ιδιαίτερα για τα ηλικιακά μικρότερα μέλη της που έρχονται αντιμέτωπα με την κατάσταση της παιδικής εργασίας.

Τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της UNICEF για το 2014 δηλώνουν πως η παιδική εργασία διαχρονικά παρουσιάζει φθίνουσα πορεία. Ειδικότερα, τα στοιχεία δείχνουν ότι το 2013 το ποσοστό των εργαζομένων παιδιών (15-18 ετών) στον αντίστοιχο συνολικό πληθυσμό των παιδιών στην Ελλάδα ήταν μόλις 1,4% δηλ. 6.430 παιδιά, ενώ το ποσοστό των οικονομικά μη ενεργών παιδιών ήταν η πλειοψηφία (95,6%) του αντίστοιχου συνολικού πληθυσμού. Ο ακόλουθος πίνακας δείχνει τα στοιχεία για την παιδική εργασία για την ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ για το γ' τρίμηνο του 2016, όπου ομοίως επιβεβαιώνεται η φθίνουσα πορεία των εργαζόμενων παιδιών στην Ελλάδα.

Πίνακας 2

Στοιχεία για την παιδική εργασία για την ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ για το γ' τρίμηνο του 2016

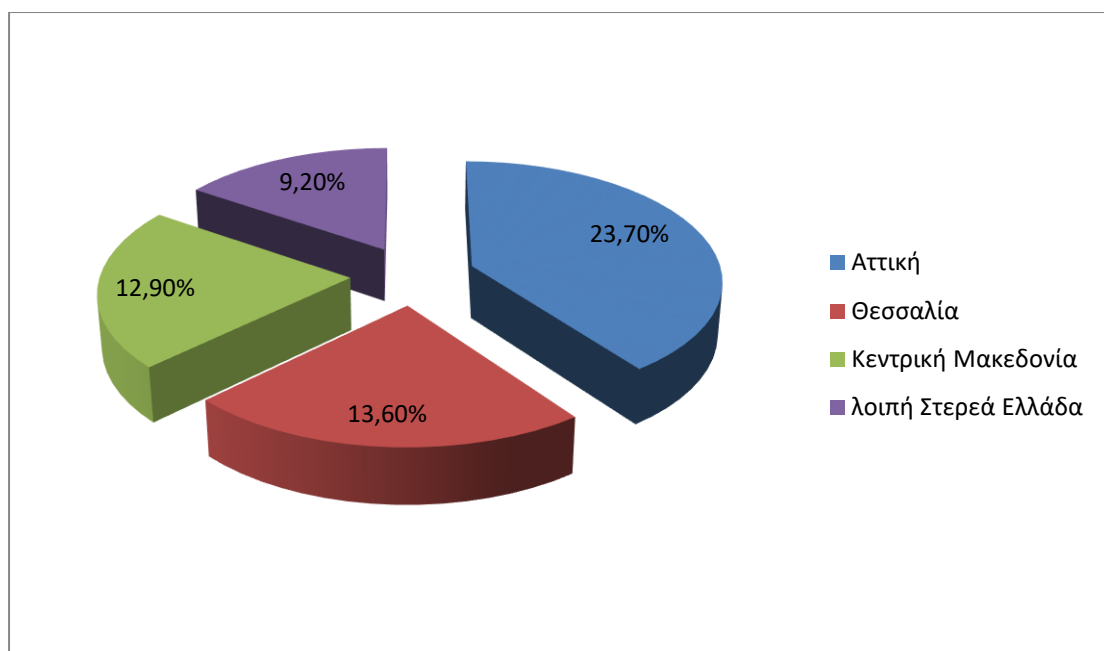
Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης, ομάδες ηλικιών και φύλο. Γ' τρίμηνο 2016					
Σε χιλιάδες					
Ομάδες ηλικιών και φύλο Age groups and sex	Γενικό σύνολο Grand total	Εργατικό δυναμικό—Labour force			Μη εργατικό δυναμικό Non labour force
		Σύνολο Total	Απασχολούμενοι Employed	Άνεργοι Unemployed	
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ					
Και των δύο φύλων—Both sexes	9.208,3	4.829,3	3.736,7	1.092,6	4.379,0
15 – 19 ετών—years.....	535,4	34,6	17,5	17,0	500,9
Αρρενες—Males.....	4.439,6	2.667,3	2.162,7	504,6	1.772,3
15 – 19 ετών—years.....	263,4	19,3	10,2	9,2	244,1
Θήλειες—Females.....	4.768,7	2.162,0	1.574,0	588,0	2.606,7
15 – 19 ετών—years.....	272,0	15,3	7,4	7,9	256,8
Από τις οποίες—Thereof					
Εγγαμες—Married.....	2.683,0	1.342,3	1.034,0	308,3	1.340,8
15 – 19 ετών—years.....	2,5	0,4	0,2	0,1	2,1

(ΕΛΣΤΑΤ, 2016)

Τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της UNICEF για το 2014 δηλώνουν πως τα περισσότερα οικονομικά ενεργά παιδιά βρίσκονται στην Αττική (23,7%). Ακολουθούν η Θεσσαλία (13,6%), η Κεντρική Μακεδονία (12,9%) και η λοιπή Στερεά Ελλάδα (9,2%) (διάγραμμα 9). Αναλογικά με τον πληθυσμό των παιδιών (15-18 ετών) σε κάθε περιφέρεια τα οικονομικά ενεργά παιδιά ήταν περισσότερα στη Θεσσαλία, στη Στερεά Ελλάδα και στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη και με μικρότερη συχνότητα στην Αττική και Κεντρική Μακεδονία. Η οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα, έχει παίξει ρόλο και σε αυτόν τον τομέα.

Διάγραμμα 9.

Οικονομικά ενεργά παιδιά: επικρατέστερα ποσοστά στην Ελλάδα ανά περιοχή

Αξίζει να αναφερθεί πως δεν υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα όσον αφορά την παιδική εργασία. Όπως αναφέρεται και στη βάση δεδομένων της UNICEF (2016) (CHILD LABOUR database), είναι μη διαθέσιμα τα δεδομένα για τη χώρα μας (πίνακας 3).

Πίνακας 3

Ποσοστό των παιδιών ηλικίας 5-14 ετών εργάζονται (ανά φύλο, τόπο κατοικίας και οικιακό πλούτο)

Last update: May 2016									
Countries and areas	Child labour (%) [†]								
	(2009-2015)*								
	Total	Sex		Place of residence		Wealth quintile			
Male		Female	Urban	Rural	Poorest	Second	Middle	Fourth	Richest
Greece	-	-	-	-	-	-	-	-	-

4.2 Στατιστικά και εμπειρικά στοιχεία διεθνώς

Σύμφωνα με έρευνα των Diallo et al (2013) οι οποίοι διατύπωσαν τις τάσεις της παιδικής εργασίας στην παγκόσμια κλίμακα για το διάστημα 2008-2012, οι παγκόσμιες εκτιμήσεις για την παιδική εργασία μεταξύ 2008 και 2012, μέσα από την αξιοποίηση εργασιακών δεδομένων από 75 εθνικές έρευνες στα νοικοκυριά, δίνουν ορισμένες βασικές διαπιστώσεις για το φαινόμενο αυτό (πίνακας 4). Συγκεκριμένα, 264 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας 5 έως 17 βρέθηκαν στην οικονομική δραστηριότητα του κόσμου το 2012 (16,7 τοις εκατό), δηλ. 42 εκατομμύρια λιγότερα από το 2008. Τα αγόρια εξακολουθούν να είναι περισσότερο εκτεθειμένα στην απασχόληση από τα κορίτσια (18.1 τοις εκατό έναντι 15,2 τοις εκατό). Η παιδική εργασία – η οποία αποκλείει όλα τα παιδιά που εργάζονται νόμιμα σύμφωνα με συμβάσεις της ΔΟΕ Αρ. 138 και 182 – αφορά περίπου το ένα δέκατο του συνολικού παιδικού πληθυσμού — δηλ. 168 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας 5-17 ετών — το 2012. Ο αριθμός αυτός σε αυτή την ηλικιακή ομάδα μειώθηκε σημαντικά, από 215 εκατομμύρια το 2008 (13.6 τοις εκατό) σε 168 εκατομμύρια το 2012 (10.6 τοις εκατό). Αυτό αντιπροσωπεύει 47 εκατομμύρια εργαζόμενα παιδιά λιγότερα από το 2008. Αναφορικά με την επικίνδυνη εργασία - μια υποκατηγορία της παιδικής εργασίας - ο αριθμός των παιδιών σε αυτή τη χειρότερη μορφή παιδικής εργασίας αφορά σχεδόν το ήμισυ όλων των εργαζόμενων παιδιών (85.3 εκατομμύρια). Υπερτερούν αριθμητικά τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια (55 και 30.3 εκατομμύρια, αντίστοιχα). Ο αριθμός των παιδιών

σε επικίνδυνες μορφές εργασίας στον κόσμο μειώθηκε κατά 30 εκατομμύρια, από 115.3 εκατομμύρια το 2008 σε 85.3 εκατομμύρια το 2012 (πίνακας 4).

Πίνακας 4

Εκτιμήσεις των διαφόρων μορφών παιδικής εργασίας, για παιδιά 5-17 ετών, έτη 2008 και 2012

(Συνολικός πληθυσμός παιδιών, απασχόληση παιδιών, παιδική εργασία, επικίνδυνη παιδική εργασία)

	Total children		Children in employment		Child labour		Hazardous work ¹	
	('000)	('000)	%	('000)	%	('000)	%	
World								
2008	1,586,288	305,669	19.3	215,269	13.6	115,314	7.3	
2012	1,585,566	264,427	16.7	167,956	10.6	85,344	5.4	
Boys								
2008	819,891	175,777	21.4	127,761	15.6	74,019	9.0	
2012	819,877	148,327	18.1	99,766	12.2	55,048	6.7	
Girls								
2008	766,397	129,892	16.9	87,508	11.4	41,296	5.4	
2012	765,690	116,100	15.2	68,190	8.9	30,296	4.0	
5-14 years								
2008	1,216,854	176,452	14.5	152,850	12.6	52,895	4.3	
2012	1,221,071	144,066	11.8	120,453	9.9	37,841	3.1	
15-17 years								
2008	369,433	129,217	35.0	62,419	16.9	62,419	16.9	
2012	364,495	120,362	33.0	47,503	13.0	47,503	13.0	

(Diallo et al, 2013: vii)

Σχετικά με την γεωγραφική κατανομή της παιδικής εργασίας (πίνακας 5 και 6), μεγαλύτερα ποσοστά παρατηρούνται στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού (77,7 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας 5-17 ετών) σε σύγκριση με 59 εκατομμύρια στην υποσαχάρια Αφρική και 12,5 εκατομμύρια στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική. Ακόμη η περιοχή νοτίως της Σαχάρας στην Αφρική έχει την υψηλότερη συχνότητα εμφάνισης της παιδικής εργασίας, με ένα στα πέντε παιδιά να εμπλέκονται σε αυτήν. Περίπου ένα στα δώδεκα παιδιά του συνολικού παιδικού πληθυσμού στην Μέση

Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική (9 εκατομμύρια) εργάστηκαν το 2012. Στην ηλικιακή ομάδα 5-14 ετών, παρατηρήθηκε μείωση του συνολικού αριθμού των εργαζόμενων παιδιών στην Ασία και τον Ειρηνικό. Ο αριθμός των παιδιών που εργάζονταν μειώθηκε επίσης στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική. Για πρώτη φορά, υπήρξε μια μικρή μείωση της παιδικής εργασίας στην περιοχή της Σαχάρας στην Αφρική. Όσον αφορά τα παιδιά σε επικίνδυνη εργασία (5-17 ετών), ο μεγαλύτερος αριθμός αφορά στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού (33,9 εκατομμύρια) και τις περιοχές της υποσαχάριας Αφρικής (28,8 εκατ.). Σχεδόν 9,6 εκατομμύρια παιδιά εργάζονται στην επικίνδυνη εργασία στην Λατινική Αμερική και την Καραϊβική και 5,2 εκατομμύρια σε περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Σε σχετικούς όρους, νοτίως της Σαχάρας στην Αφρική σημειώνεται η υψηλότερη συχνότητα των παιδιών σε επικίνδυνες εργασίες, με ένα στα δέκα παιδιά να εμπλέκονται σε αυτήν.

Πίνακας 5

Γεωγραφική κατανομή των διαφόρων μορφών παιδικής εργασίας, για παιδιά 5-14 ετών, έτη 2008 και 2012

	Children		Children in employment		Child labour		Hazardous work	
	('000)	('000)	%	('000)	%	('000)	%	
World								
2008	1,216,854	176,452	14.5	152,850	12.6	52,895	4.3	
2012	1,221,071	144,066	11.8	120,453	9.9	37,841	3.1	
Asia and the Pacific								
2008	651,815	96,397	14.8	81,443	12.5	-	-	
2012	637,579	64,419	10.1	52,702	8.3	-	-	
Latin America and the Caribbean								
2008	110,566	10,002	9.0	9,722	8.8	-	-	
2012	110,035	8,986	8.2	7,924	7.2	-	-	
Sub-Saharan Africa								
2008	205,319	58,212	28.4	52,229	25.4	-	-	
2012	220,077	57,623	26.2	47,735	21.7	-	-	
Other regions								
2008	249,154	10,700	4.3	9,456	3.8	-	-	
2012	253,380	13,038	5.1	12,091	4.8	-	-	
Of which MENA 2012	86,117	7,076	8.2	6,396	7.4	-	-	

(Diallo et al, 2013: viii)

Πίνακας 6

Γεωγραφική κατανομή των διαφόρων μορφών παιδικής εργασίας, για παιδιά, 5-17 ετών, 2012

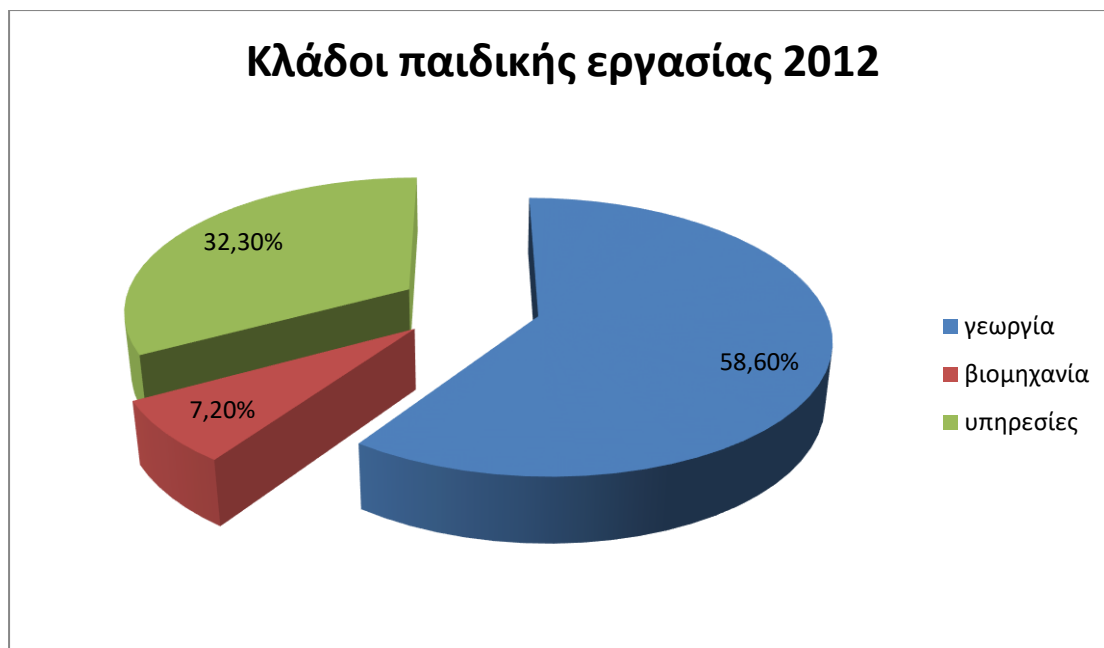
Region	Total children	Children in employment		Child labour		Hazardous work	
	('000)	('000)	%	('000)	%	('000)	%
World	1,585,566	264,427	16.7	167,956	10.6	85,344	5.4
Asia and the Pacific	835,334	129,358	15.5	77,723	9.3	33,860	4.1
Latin America and the Caribbean	142,693	17,843	12.5	12,505	8.8	9,638	6.8
Sub Saharan Africa	275,397	83,570	30.3	59,031	21.4	28,767	10.4
Other regions	332,143	33,656	10.1	18,697	5.6	13,078	3.9
of which MENA	110,411	13,307	12.1	9,244	8.4	5,224	4.7

(Diallo et al, 2013: 52)

Η παιδική εργασία αφορά σε όλες τις κατηγορίες της οικονομικής δραστηριότητας (γεωργία, βιομηχανία και υπηρεσίες). Τα εργαζόμενα παιδιά ηλικίας 5 έως 17 εμπλέκονται κατά 58.6 τοις εκατό στον τομέα της γεωργίας, 7.2 τοις εκατό απασχολούνται στη βιομηχανία και 32.3 τοις εκατό σε υπηρεσίες (από τα οποία 6,9 τοις εκατό είναι σε οικιακές εργασίες) το 2012 (διάγραμμα 10). Αυτά τα αποτελέσματα είναι σχεδόν πανομοιότυπα με εκείνα που ίσχυαν το 2008 (60 τοις εκατό στη γεωργία, 7 τοις εκατό στη βιομηχανία και 25.6 τοις εκατό σε υπηρεσίες).

Διάγραμμα 10

Κατανομή παιδικής εργασίας ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, για παιδιά, 5-17 ετών, 2012

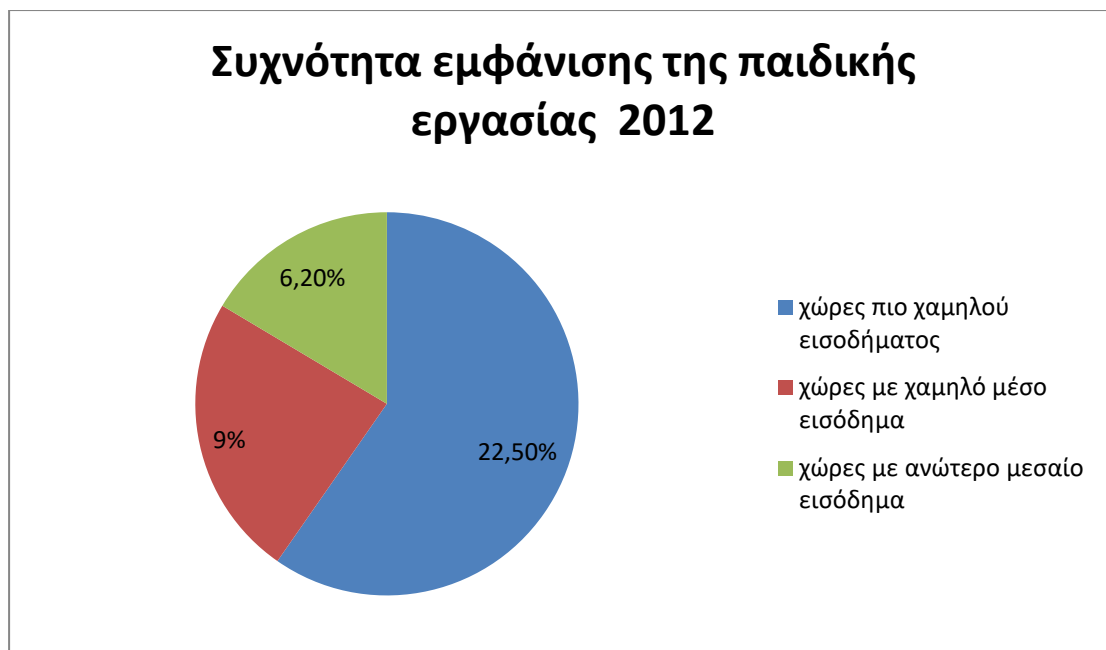

Το μεγαλύτερο μέρος βρέθηκαν υπό μορφή εργαζόμενων στην κοινότητα (68,4 τοις εκατό), 22,5 τοις εκατό απασχολήθηκαν επί πληρωμή και 8,1 τοις εκατό ανήκαν στην αυτοαπασχόληση. Το 2008, τα αντίστοιχα ποσοστά ήταν 68 τοις εκατό, 21 τοις εκατό και 5 τοις εκατό.

Όσον αφορά το επίπεδο του εθνικού εισοδήματος, η συχνότητα εμφάνισης της παιδικής εργασίας σε χώρες πιο χαμηλού εισοδήματος είναι 22,5 τοις εκατό, έναντι 9 τοις εκατό σε χώρες με χαμηλό μέσο εισόδημα και 6,2 τοις εκατό σε χώρες με ανώτερο μεσαίο εισόδημα (2012). Η συχνότητα εμφάνισης της παιδικής εργασίας δεν υπολογίζεται για τις χώρες υψηλού εισοδήματος δεδομένου ότι δεν υπάρχουν πληροφορίες για να διεξαχθεί οποιοδήποτε είδος της εκτίμησης τους (διάγραμμα 11).

Διάγραμμα 11

Συχνότητα εμφάνισης παιδικής εργασίας ανά επίπεδο του εθνικού εισοδήματος, 2012

Σε επίπεδο χωρών μεμονωμένα και σε σχέση με το φύλο, τα διαθέσιμα δεδομένα από τη βάση πληροφοριών της UNICEF (2016) (CHILD LABOUR database) δίνουν την παρακάτω εικόνα για την παιδική εργασία (%) για το διάστημα 2009-2015 και για παιδιά εργαζόμενα διεθνώς ηλικιών 5-14 ετών (πίνακας 7). Διαγραμματικά, η κατάταξη του πίνακα 7 δείχνει τα μεγαλύτερα ποσοστά σε Σομαλία (49%), και ακολουθούν Καμερούν, Ζάμπια, Μπουρκίνα Φάσο, Μαλάουι, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Γουινέα-Μπισσάου, Νεπάλ, Σιέρα Λεόνε (διάγραμμα 12).

Πίνακας 7

Παιδική εργασία (μέσος %) για το διάστημα 2009-2015, παιδιά 5-14 ετών
(κατά αλφαβητική σειρά χωρών και σε σχέση με το φύλο)

Χώρα	Σύνολο (%)	Αγόρια (%)	Κορίτσια (%)
Afghanistan	29	34	24
Albania	5	6	4
Algeria	5	6	5
Andorra	-	-	-
Angola	24	22	25
Antigua and Barbuda	-	-	-
Argentina	4	5	4
Armenia	4	5	3
Australia	-	-	-
Austria	-	-	-
Azerbaijan	7	8	5
Bahamas	-	-	-
Bahrain	5	6	3
Bangladesh	4	5	4
Barbados	2	3	1
Belarus	1	1	2
Belgium	-	-	-
Belize	3	5	1
Benin	15	15	16
Bhutan	3	3	3
Bolivia (Plurinational State of)	26	28	24
Bosnia and Herzegovina	5	7	4
Botswana	9	11	7
Brazil	8	10	6
Brunei Darussalam	-	-	-
Bulgaria	-	-	-
Burkina Faso	39	42	36
Burundi	26	26	27

Cabo Verde	6	-	-
Cambodia	19	20	19
Cameroon	47	-	-
Canada	-	-	-
Central African Republic	29	27	30
Chad	26	25	28
Chile	7	-	-
China	-	-	-
Colombia	10	13	7
Comoros	22	20	24
Congo	23	-	-
Cook Islands	-	-	-
Costa Rica	4	4	5
Côte d'Ivoire	26	25	28
Croatia	-	-	-
Cuba	-	-	-
Cyprus	-	-	-
Czech Republic	-	-	-
Democratic People's Republic of Korea	-	-	-
Democratic Republic of the Congo	38	36	41
Denmark	-	-	-
Djibouti	8	8	8
Dominica	-	-	-
Dominican Republic	13	-	-
Ecuador	3	4	2
Egypt	7	8	6
El Salvador	19	-	-
Equatorial Guinea	28	28	28
Eritrea	-	-	-
Estonia	-	-	-
Ethiopia	27	31	24
Fiji	-	-	-

Finland	-	-	-
France	-	-	-
Gabon	13	15	12
Gambia	19	21	18
Georgia	18	20	17
Germany	-	-	-
Ghana	22	23	21
Greece	-	-	-
Grenada	-	-	-
Guatemala	26	35	16
Guinea	28	29	27
Guinea-Bissau	38	40	36
Guyana	18	-	-
Haiti	24	25	24
Holy See	-	-	-
Honduras	15	22	8
Hungary	-	-	-
Iceland	-	-	-
India	12	12	12
Indonesia	7	8	6
Iran (Islamic Republic of)	11	13	10
Iraq	5	5	4
Ireland	-	-	-
Israel	-	-	-
Italy	-	-	-
Jamaica	3	4	3
Japan	-	-	-
Jordan	2	3	0
Kazakhstan	2	2	2
Kenya	26	27	25
Kiribati	-	-	-
Kuwait	-	-	-

Kyrgyzstan	26	30	22
Lao People's Democratic Republic	10	9	11
Latvia	-	-	-
Lebanon	2	3	1
Lesotho	23	25	21
Liberia	21	21	21
Libya	-	-	-
Liechtenstein	-	-	-
Lithuania	-	-	-
Luxembourg	-	-	-
Madagascar	23	23	23
Malawi	39	42	37
Malaysia	-	-	-
Maldives	-	-	-
Mali	21	22	21
Malta	-	-	-
Marshall Islands	-	-	-
Mauritania	15	14	15
Mauritius	-	-	-
Mexico	4	-	-
Micronesia (Federated States of)	-	-	-
Monaco	-	-	-
Mongolia	15	-	-
Montenegro	13	15	10
Morocco	8	9	8
Mozambique	22	21	24
Myanmar	-	-	-
Namibia	-	-	-
Nauru	-	-	-
Nepal	37	37	38
Netherlands	-	-	-
New Zealand	-	-	-

Nicaragua	15	18	11
Niger	31	31	30
Nigeria	25	24	25
Niue	-	-	-
Norway	-	-	-
Oman	-	-	-
Pakistan	-	-	-
Palau	-	-	-
Panama	6	8	3
Papua New Guinea	-	-	-
Paraguay	28	32	24
Peru	34	31	36
Philippines	11	14	8
Poland	-	-	-
Portugal	3	4	3
Qatar	-	-	-
Republic of Korea	-	-	-
Republic of Moldova	16	20	12
Romania	1	1	1
Russian Federation	-	-	-
Rwanda	29	27	30
Saint Kitts and Nevis	-	-	-
Saint Lucia	4	5	3
Saint Vincent and the Grenadines	-	-	-
Samoa	-	-	-
San Marino	-	-	-
Sao Tome and Principe	26	-	-
Saudi Arabia	-	-	-
Senegal	15	19	10
Serbia	10	12	7
Seychelles	-	-	-
Sierra Leone	37	38	37

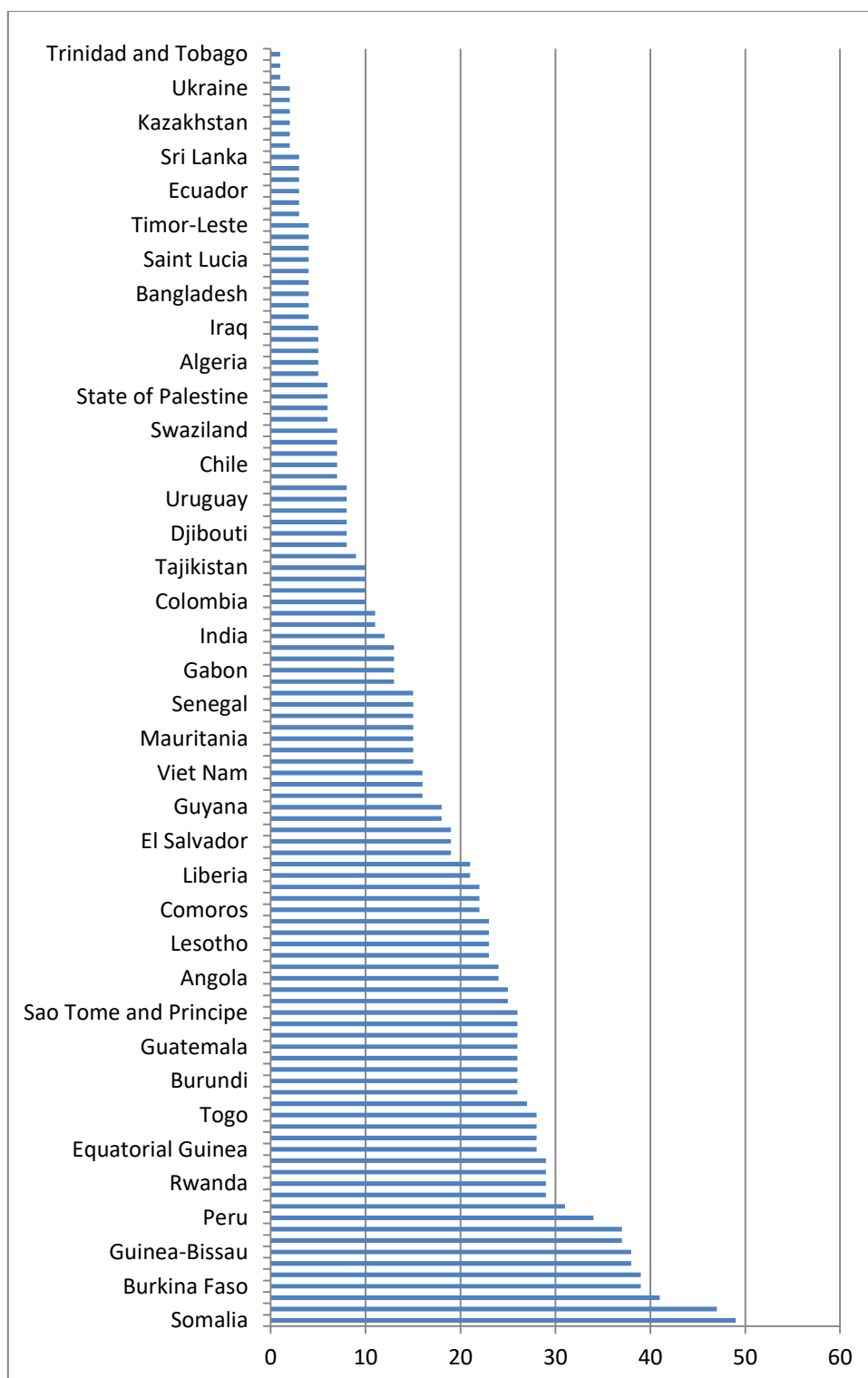
Singapore	-	-	-
Slovakia	-	-	-
Slovenia	-	-	-
Solomon Islands	-	-	-
Somalia	49	45	54
South Africa	-	-	-
South Sudan	-	-	-
Spain	-	-	-
Sri Lanka	3	3	2
State of Palestine	6	7	4
Sudan	25	-	-
Suriname	4	4	4
Swaziland	7	8	7
Sweden	-	-	-
Switzerland	-	-	-
Syrian Arab Republic	4	5	3
Tajikistan	10	9	11
Thailand	8	8	8
The former Yugoslav Republic of Macedonia	13	12	13
Timor-Leste	4	4	4
Togo	28	29	27
Tonga	-	-	-
Trinidad and Tobago	1	1	1
Tunisia	2	3	2
Turkey	6	8	4
Turkmenistan	-	-	-
Tuvalu	-	-	-
Uganda	16	17	16
Ukraine	2	3	2
United Arab Emirates	-	-	-
United Kingdom	-	-	-

United Republic of Tanzania	29	29	28
United States	-	-	-
Uruguay	8	8	8
Uzbekistan	-	-	-
Vanuatu	15	15	16
Venezuela (Bolivarian Republic of)	8	9	6
Viet Nam	16	17	16
Yemen	23	21	24
Zambia	41	42	40
Zimbabwe	-	-	-

(UNICEF, 2016)

Διάγραμμα 12

Παιδική εργασία: κατάταξη χωρών για το διάστημα 2009-2015, παιδιά 5-14 ετών (βάσει πίνακα 7)

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παιδική εργασία παραμένει σήμερα ένα πολύ διαδεδομένο πρόβλημα ανά τον κόσμο, όπου μπορεί να επιφέρει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία και στην ανάπτυξη των παιδιών. Το εν λόγω θέμα μελετάται στη διεθνή βιβλιογραφία, με τις έρευνες να καλύπτουν τις ανησυχίες των ερευνητών σχετικά με τις επιπτώσεις της παιδικής εργασίας στην υγεία, προτείνοντας πολιτικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταπολέμηση των επιβλαβών συνεπειών της παιδικής εργασίας.

Η παρούσα διπλωματική μελέτησε την προστασία της παιδικής ηλικίας και τα δικαιώματα του παιδιού, μέσα από τις πτυχές της υγείας και πρόνοιας για το εργαζόμενο παιδί. Σκοπός της διπλωματικής ήταν να διερευνήσει βιβλιογραφικά, μέσα από μελέτες και έρευνες το πρόβλημα της παιδικής εργασίας διεθνώς και να δώσει μια πλήρη εικόνα του ζητήματος, τόσο σε επίπεδο παγκόσμιο όσο και ειδικά στην Ελλάδα. Το εν λόγω θέμα διερεύνησης είναι σημαντικό, καθώς η παιδική εργασία παραμένει σήμερα ένα πολύ διαδεδομένο πρόβλημα ανά τον κόσμο, και μπορεί να έχει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία και στην ανάπτυξη των παιδιών, ψυχολογικές, συναισθηματικές και σωματικές. Η παιδική εργασία στην Ελλάδα βρίσκεται στο περιθώριο της έρευνας, δημιουργώντας κενά στοιχείων σε πολλές επίσημες στατιστικές αναφορές. Διαφαίνεται λοιπόν πως η παρούσα διπλωματική διενεργήθηκε με σκοπό να συνεισφέρει σημαντικά και να αναδεικνύει χρήσιμα στοιχεία για την παιδική εργασία, διεθνώς αλλά και για την ελληνική πραγματικότητα.

Η παιδική ηλικία χαρακτηρίζεται από ποικίλα στάδια ανάπτυξης και από βιολογική ανωριμότητα, προσελκύοντας έντονα το ενδιαφέρον των ερευνών των ψυχολόγων, ενώ συνάμα η κοινωνική της διάσταση απορροφά και το ερευνητικό ενδιαφέρον των κοινωνιολόγων, τονίζοντας πως τα παιδιά αντιμετωπίζονται ως κοινωνικά εξελισσόμενα όντα. Η παιδική ηλικία αποτελεί μια περίοδο της ζωής που το άτομο δεν έχει διαμορφώσει πλήρως την προσωπικότητά του, οπότε και είναι εύλωτο και επηρεάζεται ιδιαίτερα από τις ενέργειες των ενηλίκων. Το ζήτημα της προστασίας των παιδιών, ιδίως όσον αφορά την παιδική εργασία, δημιουργεί έντονο

προβληματισμό τονίζοντας πως όλα τα εργαζόμενα παιδιά έχουν το δικαίωμα να προστατεύονται από το κράτος σε όλα τα επίπεδα. Γενικότερα, και σε συμφωνία μεταξύ των ερευνών και των νομικών πλαισίων, το ζήτημα της παιδικής εργασίας και προστασίας του παιδιού αποτελεί αντικείμενο έντονης συζήτησης, τονίζοντας την αναγκαιότητα για αποτελεσματικές πρωτοβουλίες για την εξάλειψη ή μείωση της παιδικής εργασίας και της θέσπισης κατάλληλων μέτρων για την επίλυση του προβλήματος όπου δεν υφίστανται αυτά.

Με βάση τα στοιχεία της βιβλιογραφικής έρευνας, ένας αυξανόμενος αριθμός ερευνητών έχει στρέψει την προσοχή του στο ερώτημα του γιατί τα παιδιά εργάζονται. Όμως, παρά αυτήν την αυξημένη ερευνητική προσοχή, η παιδική εργασία παραμένει ένα σημαντικό πρόβλημα σε πολλά μέρη του κόσμου, ιδίως λόγω της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας. Ένα άλλο σημείο που χρήζει ερευνητικής σπουδαιότητας είναι το γεγονός ότι παρά την εκτενή βιβλιογραφία σχετικά με τους καθοριστικούς αιτιολογικούς παράγοντες της παιδικής εργασίας, τα ερευνητικά στοιχεία σχετικά με τις συνέπειες της παιδικής εργασίας όπως για παράδειγμα στην παιδεία και στην υγεία είναι περιορισμένα. Η έρευνα δείχνει πως υπάρχουν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις για την εκπαίδευση, και επίσης υφίστανται σημαντικές επιδράσεις και στην υγεία. Ένα ακόμη ζήτημα που χρήζει προσοχής είναι το γεγονός πως από τη μία παρατηρείται πως οι περισσότερες μελέτες διερευνούν το θέμα της παιδικής εργασίας μέσα από ποικίλες επιστημονικές προσεγγίσεις αλλά από την άλλη δεν υφίσταται δημιουργικός διάλογος ανάμεσα στα ποικίλα πεδία των επιστημών. Αποτέλεσμα είναι να μεγαλώνει το χάσμα που χαρακτηρίζει τις απόψεις γύρω από το πολυσύνθετο φαινόμενο της παιδικής εργασίας.

Αναλύοντας το ζήτημα της επικινδυνότητας στην παιδική εργασία, είναι η μεγαλύτερη κατηγορία των χειρότερων μορφών παιδικής εργασίας και διερευνάται από τη διεθνή βιβλιογραφία, κάνοντας λόγο για τις σοβαρές και θανατηφόρες βλάβες που προκαλούνται στα παιδιά που εργάζονται. Η γεωργία κατατάσσεται ως ένας από τους πιο επικίνδυνους κλάδους εργασίας στα παιδιά, και όντας με τις λιγότερες κανονιστικές ρυθμίσεις όσον αφορά την παιδική εργασία και την προστασία για το εργαζόμενο παιδί, με το σημαντικότερο παράγοντα που οδηγεί στην παιδική εργασία να είναι η φτώχεια.

Σύμφωνα με τα διεθνή στατιστικά στοιχεία, οι τάσεις της παιδικής εργασίας στην παγκόσμια κλίμακα για το διάστημα 2008-2012 δείχνουν πως 264 εκατομμύρια παιδιά ηλικίας 5 έως 17 βρέθηκαν στην οικονομική δραστηριότητα του κόσμου το 2012 δηλ. 42 εκατομμύρια λιγότερα από το 2008. Τα αγόρια εξακολουθούν να είναι περισσότερο εκτεθειμένα στην απασχόληση από τα κορίτσια και η παιδική εργασία αφορά περίπου το ένα δέκατο του συνολικού παιδικού πληθυσμού για το 2012. Αναφορικά με την επικίνδυνη εργασία ο αριθμός των παιδιών σε αυτή τη χειρότερη μορφή παιδικής εργασίας αφορά σχεδόν το ήμισυ όλων των εργαζόμενων παιδιών (85.3 εκατομμύρια). Υπερτερούν αριθμητικά τα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια. Ο αριθμός των παιδιών σε επικίνδυνες μορφές εργασίας στον κόσμο μειώθηκε κατά 30 εκατομμύρια σε σχέση με το 2008. Σχετικά με την γεωγραφική κατανομή της παιδικής εργασίας, μεγαλύτερα ποσοστά παρατηρούνται στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού και ακολουθεί η υποσαχάρια Αφρική και έπειτα η Λατινική Αμερική και η Καραϊβική.

Τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της UNICEF για το 2014 δηλώνουν πως η παιδική εργασία διαχρονικά παρουσιάζει φθίνουσα πορεία, με την Ελλάδα να χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό 1,4% παιδικής εργασίας ενώ με βάση τα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ για το γ' τρίμηνο του 2016 επιβεβαιώνεται η φθίνουσα πορεία των εργαζόμενων παιδιών στην Ελλάδα. Τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της UNICEF για το 2014 δηλώνουν πως τα περισσότερα οικονομικά ενεργά παιδιά βρίσκονται στην Αττική (23,7%). Αξίζει να αναφερθεί όμως, πως πέρα από τα παραπάνω δεδομένα, δεν υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα όσον αφορά την παιδική εργασία. Όπως μάλιστα αναφέρεται και στη βάση δεδομένων της UNICEF (2016) (CHILD LABOUR database), είναι μη διαθέσιμα τα δεδομένα για τη χώρα μας.

Έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες και ενέργειες από τους φορείς που ασχολούνται με την προάσπιση και διασφάλιση των δικαιωμάτων του παιδιού, ωστόσο απαιτείται και η συμμετοχή της πολιτείας αλλά και των ίδιων των πολιτών. Οι δράσεις της Επιτροπής Δικαιωμάτων του Παιδιού και η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα δικαιώματα του ανθρώπου προβάλλουν, προάγουν και προασπίζουν αδιάκοπα την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της UNICEF, η παιδική εργασία στερεί από τα παιδιά το δικαίωμά τους να πάνε στο σχολείο, τα εκθέτει στη βία, και ενισχύει τον κύκλο της φτώχειας. Ενώ παρατηρείται κάποια θετική διαπίστωση ως προς τη μείωση εκδήλωσης του φαινομένου, η πρόοδος είναι υπερβολικά αργή, με την παιδική εργασία να συνιστά απειλή όχι μόνο για την υγεία και την ευημερία των παιδιών, αλλά να αποτελεί απειλή και σε εθνικές οικονομίες αλλά και αναφορικά με την επίτευξη των στόχων για παγκόσμια ανάπτυξη. Ένα αποτελεσματικό λοιπόν σύστημα προστασίας του εργαζόμενου παιδιού είναι αναγκαίο και θα πρέπει να περιλαμβάνει ισχυρές συνιστώσες υγείας και πρόνοιας και να αντικατοπτρίζει τις κοινωνικές νόρμες της κοινωνίας και τις προσπάθειες για την ενίσχυση της κοινωνικής αλλαγής ώστε να επιφέρουν ένα τέλος στην εκμετάλλευση και βία κατά των παιδιών. Αρκετές μάλιστα είναι οι χώρες που αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία στην προσέγγιση συστημάτων υγείας και πρόνοιας του εργαζόμενου παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των νομικών μεταρρυθμίσεων, της εκπαίδευσης, της κοινωνικής προστασίας και της συλλογής δεδομένων και πληροφοριών για την παιδική εργασία.

Η κοινωνική προστασία είναι πολύ σημαντικός παράγοντας για την εξάλειψη της παιδικής εργασίας. Μέσα από προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης υγείας, κοινωνικής και οικογενειακής υποστήριξης και παροχής ικανοποιητικού εισοδήματος, μειώνεται η φτώχεια και η στέρηση και δίνεται η ευκαιρία σε πολλές οικογένειες να στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο και όχι στην εργασία. Με την παροχή ευκαιριών εκπαίδευσης τα παιδιά ενθαρρύνονται να παραμείνουν στο σχολείο και όχι να φύγουν.

Κρίνεται επίσης αναγκαία, η υιοθέτηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης και η συγκρότηση μηχανισμών προστασίας των παιδιών και των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Η εφαρμογή πολιτικών πρακτικών τόσο σε επίπεδο εθνικό και περιφερειακό, όσο και σε τοπικό, καθώς και η ίδρυση ενός Ενιαίου Φορέα ο οποίος θα συντονίζει όλες τις πολιτικές και τα προγράμματα που έχουν ως αντικείμενο την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού, θα συμβάλλουν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση του φαινομένου της παιδικής εργασίας. Η συνεργασία όλων των αρμόδιων φορέων, κυβερνητικών και μη και ο συντονισμός μιας κοινής πολιτικής σε επίπεδο πρόληψης αλλά και αντιμετώπισης, θα βοηθήσει επίσης σημαντικά στην καταπολέμηση της εκμετάλλευσης και κακομεταχείρισης των παιδιών.

Δεδομένου πως δεν υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία για την Ελλάδα όσον αφορά την παιδική εργασία, προτείνεται στο μέλλον να ενταθεί η ερευνητική σκοπιά των μελετητών γύρω από το θέμα αυτό, ενώ προτείνεται να διενεργηθούν επίσημες στατιστικές διαδικασίες συλλογής δεδομένων ανά γεωγραφική περιφέρεια, ώστε να συγκεντρωθούν στατιστικά στοιχεία επαρκή για να αναλυθεί το ζήτημα στη χώρα μας. Επίσης, προτείνεται να γίνει συγκριτική ανάλυση σε επίπεδο χωρών της Ευρώπης ώστε να γίνει εμφανές το επίπεδο παιδικής εργασίας στην Ελλάδα σε σχέση με τις λοιπές χώρες της Ευρώπης και να διερευνηθούν τα μοντέλα αντιμετώπισης άλλων χωρών που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν και άλλες Ευρωπαϊκές χώρες.

Τέλος, καθώς η παρούσα εργασία κινήθηκε με βάση τη δευτερογενή έρευνα, προτείνεται στο μέλλον να διερευνηθεί το παρόν θέμα και με αξιοποίηση πρωτογενούς έρευνας, με εργαλείο το ερωτηματολόγιο σε φορείς δράσης στην Ελλάδα, όπως το Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το Χαμόγελο του Παιδιού, τον Συνήγορο του Πολίτη/ Συνήγορο του Παιδιού, την Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, το Παρατηρητήριο Πρόληψης της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού, προκειμένου να δοθούν εις βάθος απαντήσεις στο ζήτημα της παιδικής εργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνικές

Aries, P. (1990). *Αιώνες της Παιδικής Ηλικίας*. Αθήνα: Γλάρος.

Βενιέρης Δ. (2013), *Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνικά Δικαιώματα, Το τέλος των ύμνων*, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα

Βενιέρης Δ., Παπαθεοδώρου Χ. (2009), *Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα, Προκλήσεις και Προοπτικές*, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Ελληνική Εθνική Επιτροπή Unicef, (2016), *Εκθεση «Η Κατάσταση Των Παιδιών Στην Ελλάδα 2016 Παιδιά Σε Κίνδυνο»*.

ΕΛΣΤΑΤ Πληθυσμός ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης, ομάδες ηλικιών και φύλο. Γ' τρίμηνο 2016

Θεοδώρου Β., Καρακατσάνη Δ. (2010), *Υγιεινής Παραγγέλματα, Ιατρική Επίβλεψη και Κοινωνική Πρόνοια για το Παιδί τις Πρώτες Δεκαετίες του 20^{ου} Αιώνα*, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα

Κουτρούκης Θ. (2014), Παιδική Εργασία, Οι σύγχρονες διαστάσεις ενός όχι και τόσο μακρινού φαινομένου, *MPRA Paper No. 62766*.

Κουτσούκου Η. (2013), *Η νομική προστασία του παιδιού στην Ελλάδα, Ποινικές και Συνταγματικές Διαστάσεις*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα

Ρηγίνος Μ (1995), *Μορφές παιδικής εργασίας στη βιομηχανία και τη βιοτεχνία 1870-1940*, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα

Σακελλαρόπουλος Θ. (2011), *Ζητήματα Κοινωνικής Πολιτικής*, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα

Τσουβέλας, Γ. (2011). *Παιδική εργασία*, στο Ο. Γιωτάκος, Μ. Τσιλιάκου & Α. Τσίτσικα (Επιμ. Έκδ.), *Κακοποίηση παιδιού και εφήβου* (σ. 134-170). Αθήνα: Εκδόσεις Πεδίο.

UNICEF, *Σε φθίνουσα πορεία η παιδική εργασία στην Ελλάδα*, Εφημερίδα τα Νέα, 30/04/2015

Ξενόγλωσσες

Aktar S., Abdullah M (2013), Protecting Child Labour in Bangladesh: Domestic Laws versus International Instruments, *Bangladesh e-Journal of Sociology*. Volume 10, Number 1, 153-172

Avais M.A, Wassan A.A., Erum M (2014), Socio-Economic Causes of Child labor in Carpet Weaving Industry: A Case Study of Union Council Ali Wahan, *Journal of Social Welfare and Human Rights*, Vol. 2, No. 1, pp. 251-264

Baland, J.M.; Duprez, C. (2009), Are labels effective against child labor? *J. Public Econ.*, 93, 1125–1130.

Beegle K., Dehejia R., Gatti R. (2009), Why should we care about child labor? The education, labor market, and health consequences of child labor, *Journal of Human Resources* 44(4): 871-889

Busse, M. (2002), Do Labor Standards Affect Comparative Advantage in Developing Countries? *World Dev.* , 30, 1921–1932.

Chakrabarty, S.; Grote, U. (2009), Child Labor in Carpet Weaving: Impact of Social Labeling in India and Nepal. *World Dev.*, 37, 1683–1693.

Contreras, S. (2008) Child labor participation, human capital accumulation, and economic development. *J. Macroecon* , 30, 499–512

Davies, R.B.; Voy, A. (2009), The effect of FDI on child labor. *J. Dev. Econ*, 88, 59–66.

de Carvalho Filho I, (2010), Household income as a determinant of child labor and school enrollment in Brazil: Evidence from a social security reform, *MPRA Paper* No. 26046

Diallo Y, Etienne A., Mehran F (2013), *Global child labour trends 2008 to 2012* , International Labour Organization, Geneva

Edet G., Etim N.A (2013), Child Labour In Agriculture Among Poor Rural Households: Some Issues And Facts, *European Journal of Physical and Agricultural Sciences* Vol. 1 No. 1.

Eurostat, 20 November: *Universal Children's Day One in four children at risk of poverty or social exclusion in the EU. 25 million children in this situation in the EU*, 225/2016

Fassa A.G, Facchini L.A, Dall' Agnol M.M, Christiani D.C, (2000), Child Labor and Health: Problems and Perspectives, *International Journal of Occupational and Environmental Health*, Volume 6, Issue 1, Pages 55-62.

Ferguson H (1997), Protecting children in new times: child protection and the risk society, *Child & Family Social Work*, Volume 2, Issue 4, Pages 221–234

Gamlin J, Camacho A.Z, Ong M., Hesketh T (2015), Is domestic work a worst form of child labour? The findings of a six-country study of the psychosocial effects of child domestic work, *Journal Children's Geographies*, Volume 13, Issue 2, 212-225

Gittins, D. (2009). The historical construction of childhood. In M.J. Kehily (Ed.), *An Introduction to Childhood Studies* (pp. 35-49). New York: Open University Press

Heissler K (2013) Rethinking 'trafficking' in children's migratory processes: the role of social networks in child labour migration in Bangladesh, *Journal Children's Geographies*, 11 (1)

Herdt, G. (1993). *Semen Transactions in Sambia Culture: In Ritualized Homosexuality in Melanesia*. Berkeley, CA: University of California Press

International Labor Organization (2013), *Global estimates and trends 2000-2012. Marking progress against child labour*. International Labour Office, International Programme on the Elimination of Child Labour (IPEC) - Geneva: ILO

James, A., & Prout, A. (1990). *Constructing and reconstructing childhood: New directions in the sociological study of childhood*, Oxford: Routledge.

International Labor Organization (2006) *The End of Child Labor: Within Reach. Global report under the Follow-up to the ILO declaration on fundamental principles and rights at work International Labor Conference*, International. Labor Office, Geneva, Switzerland.

Katz, C. (2001) *Exploring the relationship between the education and the welfare systems at the municipal level: a case study of Lod, Israel*. PhD Thesis. England: University of Sussex.

Liebel M (2015), Protecting the Rights of Working Children instead of Banning Child Labour, *International Journal Of Children's Rights* 23: 529-547

Miller M (2012), Historical Background of the Child Labor Regulations: Strengths and Limitations of the Agricultural Hazardous Occupations Orders, *Journal of Agromedicine*, 17:163–185

Mills, R. (2000) "Perspectives of Childhood" in Mills, J. & Mills, R. (ed) *Childhood Studies: A Reader in perspectives of childhood*. London: Routledge.

Neumayer, E.; de Soysa, I. (2005), Trade Openness, Foreign Direct Investment and Child Labor. *World Dev* , 33, 43–63

Phillips, N.; Sakamoto, L. (2012), Global Production Networks, Chronic Poverty and "Slave Labour" in Brazil. *Stud. Comp. Int. Dev.* , 47, 287–315.

Polaski, S. (2006), Combining global and local forces: The case of labor rights in Cambodia. *World Dev.*, 34, 919–932.

Prout, A. (1997) "Objective Vs Subjective Indicators or Both? Whose Perspective Counts? Or The Distal, the Proximal and Circuits of Knowledge" in Ben-Arieh, A. & Wintersberger H. (ed) *Monitoring and Measuring the State of Children Beyond Survival*. Vienna: European Center for Social Welfare Policy and Research, UROSOCIAL Report 62.

Ranjan, P. (1999), An economic analysis of child labor. *Econ. Lett.* , 64, 99–105.

Ranjan, P. (2001), Credit constraints and the phenomenon of child labor. *J. Dev. Econ.* , 64, 81–102

Rudduck, J. & Flutter, J. (1999) “*Pupil Participation and Pupil Perspective: Carving a New Order of Experience*”. Paper presented at the BERA Conference. England: University of Sussex.

Simas M, Golsteijn L., Huijbregts M., Wood R., Hertwich E (2014), The “Bad Labor” Footprint: Quantifying the Social Impacts of Globalization, *Sustainability*, 6(11), 7514-7540

Thorbecke, E.; Nissanke, M. (2006), Introduction: The impact of globalization on the world’s poor. *World Dev*, 34, 1333–1337

UNICEF (2014), *Child Labour and UNICEF in Action: Children at the Centre*, N. York

Vittachi, A., (1989). *Stolen Childhood: In Search of the Rights of the Child*, Polity Press in Association with North-South Productions and Channel Four, Cambridge

Wartofsky, M. (1981) “The Child’s Construction of the World and the World’s Construction of the Child: From Historical Epistemology to Historical Psychology” in Kessel, F. & Seigal, A. (ed) *The Child and Other Cultural Inventions*. New York: Praeger.

Zelizer, V.A. (1985). *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press

Διαδίκτυο

Αρτέμη Ε (2014), *Η παιδική εργασία στην Ελλάδα σήμερα*, <https://www.pemptousia.gr/2014/08/i-pediki-ergasia-stin-ellada-simera/>, ανάκτηση 27-11-2016

Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, www.ich.gr/en/διδύθ-ψυχ-υγείας-και-κοιν-πρόνοιας.html, ανάκτηση 28-03-17

Δίκτυο ΜΚΟ- Συνήγορος του Παιδιού, www.0-18.gr/gia-megaloyis/mko
ανάκτηση 30-03-17, ανάκτηση 28-03-17

Εθνικό Παρατηρητήριο για τα δικαιώματα του Παιδιού
<http://ptpneagenia.citronis.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=2>
ανάκτηση 23-03-17

ILO, Hazardous child labour,
<http://www.ilo.org/ipecc/facts/WorstFormsofChildLabour/Hazardouschildlabour/lang--en/index.htm?ssSourceSiteId=global>, accessed 30-12-2016

ILO, What is child labour, <http://www.ilo.org/ipecc/facts/lang--en/index.htm>,
accessed 30-12-2016

Καλδή Σ., *Η παγκοσμιοποίηση της παιδικής ηλικίας: Τα παραδείγματα του ανεπτυγμένου και του αναπτυσσόμενου κόσμου.* http://www.pee.gr/wp-content/uploads/praktika_synedrion_files/pr_syn/s_nay/c/1/kaldi.htm, ανάκτηση 14-12-2016

Καταστατικός Χάρτης ΟΗΕ- Unric,
www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=14, ανάκτηση 06-04-17

Νόμοι και δικαιώματα- Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού- Προστασία Δικαιωμάτων του Παιδιού στην πράξη, ddp.gr/nomoi-k-dikaiomata, ανάκτηση 07-04-17

Παρατηρητήριο Βίας,
<https://pdeamth.gr/paratiritiriovias/index.php/arthraerev/37-paratiritiric>, ανάκτηση 30-03-17

Πεχτελίδης, Κοινωνιολογία της Παιδικής Ηλικίας,
<https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4746/1/%CE%9A%CE%B5%CF%86%CE%B1%CC%81%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF%201.pdf>, ανάκτηση 1-12-2016

Συνήγορος του Πολίτη, www.synigoros.gr/resources/ee2016-00-stp.pdf σελ.
19: 21: 22 ανάκτηση 27-03-17

Σχετικά με τη Unicef- ιστορικό, <https://www.unicef.gr/ιστορικό/unicef/19>, ανάκτηση 27-03-17

Τηλεφωνικές Γραμμές για Παιδιά και Εφήβους- Συνήγορος του παιδιού, www.0-18.gr/gia-paidia/telefonikes-grammes-gia-paidia-efiboys, ανάκτηση 26-03-17

Τι είναι ο Συνήγορος, www.0-18.gr/gia-paidia/o-synigoros, ανάκτηση 26-03-17

Το έργο της Unicef για τα παιδιά στην Ελλάδα, <https://www.unicef.gr/to-ergo-tης-unicef-gia-ta-paidia-stην-ελλάδα/unicef/5>, ανάκτηση 27-03-17

Το Χαμόγελο του Παιδιού, www.hamogelo.gr/gr/el/poioi-eimaste/, ανάκτηση 23-03-17

Το Χαμόγελο του Παιδιού, www.hamogelo.gr/gr/el/paidia-thimata-vias/ ανάκτηση 23-03-17

Trafficking- Smuggling, <https://www.hamogelo.gr/gr/el/paidia-thimata-vias:trafficking-smuggling/> ανάκτηση 23-03-17

Τρέχοντα ερευνητικά προγράμματα, www.ich.gr/en/διεύθ-ψυχ-υγείας-και-κοιν-πρόνοιας/83-τρέχοντα-ερευνητικά-προγράμματα.html, ανάκτηση 28-03-17

UNICEF (2016), CHILD LABOUR. Percentage of children aged 5-14 years engaged in child labour (by sex, place of residence and household wealth quintile), <https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-labour/>, accessed 4-1-2016

United Nations Children's Fund (UNICEF), Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2014 - Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά, www.infokids.gr/h-paidiki-ergasia-an-kai-se-fthinoysa-por/ ανάκτηση 19-1-17

Χαμόγελο του Παιδιού, www.elemedu.upatras.gr/.../xamogelo_tou_paidiou_meleti_orizontia_diadiktiosh.pdf

Νομοθεσία

Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού, (N. 2101/1992 ΦΕΚ Α' 192/02-12-1992)

Συνήγορος του Πολίτη & άλλες διατάξεις, (Ν. 3094/2003 (ΦΕΚ Α' 10/22-01-2003)

Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων, (Εγκύκλιος, αρ.πρωτ.: 195630/Γ1/19-12-13)